

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı

Türkiyat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı

**ÇİN'DE YAŞAYAN SALARLARIN SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Yonghua LI

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

**ÇİN'DE YAŞAYAN SALARLAR'IN SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Yonghua LI

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı
Türkiyat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı

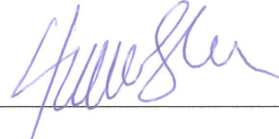
Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

Yonghua LI tarafından hazırlanan “ÇİN’DE YAŞAYAN SALARLARIN SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA” başlıklı bu çalışma, 22/01/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

Prof. Dr. Yunus KOÇ (Başkan)

[İmza]

Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ (Danışman)

[İmza]

Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yunus KOÇ

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 6 ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

05/02/2019

Yonghua LI

¹Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

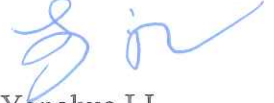
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof.Dr.Cahit Gelekçi danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

05/02/2019

Yonghua LI

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, bir buçuk yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, her türlü desteği verip bana referans olan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutamayacağım saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Cahit Gelekçi'ye, benimle görüşmeyi kabul eden katılımcılara, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarıma ve çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

LI, Yonghua. *Çin'de Yaşayan Salarlar'ın Sosyo-Kültürel Yapıları Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2018

Bu araştırmada, günümüzdeki Çin topraklarında 800 yıldır yaşayan Salarların sosyo-kültürel yapıları, inançları, kimlik algıları ve kendilerini hâkim grup içerisinde nasıl gördükleri ele alınıp incelenmiştir. Salarlar bir Türk topluluğu olmasına rağmen, Türkiye'de Salarları konu alan çalışmalar ve Salarlar üzerine araştırma yapan araştırmacı sayıca azdır. Bu sebeple, Salarların sosyo-kültürel yapıları araştırılmış, kimlik algıları ile diğer kültürler ile olan temas süreçleri incelenmiştir. Böylece, literatürde eksik olduğu düşünülen Salar kültür araştırmalarına katkı sağlanmıştır. Araştırma Çin'in Çinghay Eyaleti'ne bağlı *Şunhua Salar Özerk İlçesinde* 18 katılımcılığın katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, (i) Salarların İslam inancına ilişkin yaşam biçimlerini kabul ettikleri ve bunu güncel hayatlarında da devam ettirdikleri, (ii) tarihsel süreçler içerisinde birçok farklı kültürel grup ile temas ettikleri ve bu temasların sonucunda birçok grup ile kültüre etkileşime girdikleri, (iii) kendilerini müslüman ve Çin vatandaşı olarak tanımladıkları, (iv) Çin kültürü ile olan kültürel temaslarına bağlı olarak başta dil olmak üzere bir çok alanda Çin kültüründen etkilendiklerine ilişkin bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Salar, sosyo-kültürel yapı, Çin kültürü, kültürel temaslar, kimlik algısı.

ABSTRACT

LI, Yonghua. *A STUDY ON THE SOCIO-CULTURAL STRUCTURES OF THE SALARS IN CHINA*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2018

In this study, the sociocultural structures, beliefs, identity perceptions of Salar who lived in Chinese territory for 800 years and how they regard themselves in the dominant group are studied. Although there are a raft of Turkish community, researchers who study and work in the area Salaria issues are few in number Tue Turkey. Although Salars as a Turkish nation, there is very little research on the Salars in Turkey. For this reason, socio-cultural structures of the Salars were investigated and their perception of identity and their contact with other cultures were studied. For this reason, in this research the identity perception and socio-cultural structures of Salar Turks were studied and their integration processes were researched. It's contributed to minority studies which thought deficient in the literature. Study is done with 18 Salars in Şunhua Salars Autonomous County by using qualitative method. As a result of the research, (i) They accept the Salar's life styles related to the Islamic faith and continue this in their current lives, (ii) they have come into contact with many different cultural groups in historical processes and they interact with many groups as a result of these contacts, (iii) Describe themselves as Muslim and Chinese citizens, (iv) Due to the cultural contacts with the Chinese culture, it has been found that they are affected by Chinese culture in many fields, especially language.

Key Words: Salar, minority, culture, identity perception.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	İ
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	İİ
ETİK BEYAN	İİİ
TEŞEKKÜR.....	İV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar DİZİNİ	İX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	3
1.1.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	3
1.1.1. Araştırmanın Konusu.....	3
1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	5
1.2.1.Araştırmanın Yöntemi	5
1.2.2. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri	6
1.2.3. Araştırmanın Problemleri	6
1.2.4. Sahada Karşılaşılan Güçlükler.....	7
1.3. SALARLAR HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	9
1.3.1. Çin’de Salarlar Hakkında Yapılan Araştırmalar.....	9
1.3.2. Yurt Dışında Salarlar Hakkında Yapılan Araştırmalar.....	11
2. BÖLÜM.....	13
ÇİN’DEKİ AZINLIK GRUPLAR VE SALAR TÜRKLERİ HAKKINDA TARİHSEL BİLGİLERİ	13
2.1. ÇİN HAKKINDA GENEL BİLGİLERİ.....	13
2.2. ÇİN’DEKİ AZINLIKLAR	14
2.3. SALARLARIN TARİHİ, KÜLTÜREL VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ... 19	
2.3.1.Salar Tarihi Hakkında Genel Bilgiler	20
2.3.2. Salarların Çin’e Göçü	24
2.3.3. Salarların Çin’e Göç Ettikleri Yerler	26
2.3.4. Çin’de Salar Türklerinin Yaşadıkları Coğrafi Çevre.....	27
2.5. ÇİN’DEKİ AZINLIK GRUPLARIN DİL VE İNANÇ DURUMLARI.....	29
2.5.1. Çinde Azınlık Gruplar Tarafından Kullanılan Diller.....	29

2.5.2. Azınlıkların İnançlarına Göre Dağılımı	30
2.6. ÇİN HALK CUMHURİYETİ ANAYASASINDA AZINLIKLARA TANINAN HAKLAR	32
2.7. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE AZINLIK MİLLETLERE UYGULANAN POLİTİKALAR.....	32
2.7.1. Doğum Kontrol Politikası.....	32
2.7.2. Kültür Politikası.....	33
2.7.3. Eğitim Politikası	34
3. BÖLÜM.....	36
SALARLARIN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI.....	36
3.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	36
3.2. SALARLARIN KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ	37
3.2.1. Dil kullanımı ve Eğitimin Durumu.....	37
3.2.2. Salarların İnancı.....	45
3.2.3. Salarların Giyim-kuşamı.....	52
3.2.4. Salarların Yemek Kültürü.....	57
3.2.5. Salarların Bayramları.....	64
3.2.6. Salarların Mimari Özellikleri.....	66
3.3. SALARLARIN EN YOĞUN TEMASTA BULUNDUĞU TOPLUMLAR.....	69
3.3.1. Salarlar ve Han Çinlilerin Arasındaki Sosyo-kültürel Temaslar	69
3.3.2. Salarlar ve Huilerin Arasındaki Sosyo-kültürel Temaslar	71
3.3.3. Salarlar ve Tibetlilerin Arasındaki Sosyo-kültürel Temaslar	72
3.4. SALARLARIN KİMLİK ALGILAYIŞLARI	74
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	77
KAYNAKÇA.....	82

TABLolar DİZİNİ

TABLO 1: ÇİN'DEKİ AZINLIK GRUPLAR (2010 NÜFUS SAYIMINA GÖRE).....	15
TABLO 2: ÇİN'İN EYALET DÜZEYİNDEKİ BEŞ ETNİK ÖZERK BÖLGESİ (NÜFUS, ETNİK AZINLIKLARIN NÜFUSU, ETNİK AZINLIKLARIN ORANI.) (2010 NÜFUS SAYIMINA GÖRE)	19
TABLO 3: ŞUNHUA SALAR ÖZERK İLÇESİNİN NÜFUS YAPISI.....	27
TABLO 4: KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	36
TABLO 5: KATILIMCILARIN CİNSİYET VE YAŞ GRUBU	37
TABLO 6: HAN BEY'İN BİR HAFTALIK YEMEK LİSTESİ	58
TABLO 7: KATILIMCI 15'İNİN BİR HAFTALIK YEMEK LİSTESİ	59

ŞEKİLLER DİZİNİ

FOTOĞRAF 1: ARAŞTIRMACI VE SALAR ARKADAŞLARI İLE DEVE PINAR MÜZESİNDE.....	22
FOTOĞRAF 2: DEVE PINAR EFSANESİ YAZILAN TAŞ	22
FOTOĞRAF 3: DEVE PINAR MÜZESİ İÇİNDE GÖSTEYEN SALARLARIN GELENEKSEL KIYAFETLERİ.....	56
FOTOĞRAF 4: MENGDA KÖYÜNDEKİ İLKOKULUN 2.SINIF DERSTE, BİR SALAR HOCA ÇOCUKLARA ÇİNCE DERS VERİYOR.....	41
FOTOĞRAF 5: MENGDA KÖYÜNDEKİ İLKOKULU.....	41
FOTOĞRAF 6: GAİ Zİ CAMİ.....	50
FOTOĞRAF 7: MENGDA KÖYÜNDEKİ CAMİ.....	50
FOTOĞRAF 8: KEWA CAMİ 14.YÜZYILINDA KURULMUŞ.....	51
FOTOĞRAF 9: ZHANGGA CAMİ 17.YÜZYILINDA KURULMUŞ.....	51
FOTOĞRAF 10: CAOTANBA CAMİ.....	52
FOTOĞRAF 11: SALAR GENÇ KIZLARI.....	55
FOTOĞRAF 12: GAITOU TAKAN SALAR KADINLARI.....	55
FOTOĞRAF 13: SALAR YAŞLI.....	56
FOTOĞRAF 14: KUZU ETİ.....	62
FOTOĞRAF 15: ÇORBA.....	62
FOTOĞRAF 16: SALARLARIN DÜĞÜN ZİYAFETİ.....	63
FOTOĞRAF 17:SALARLARIN LOKANTASI (SALARLARIN LOKANTASI ÜZERİNDE KESİN ARAPÇA İLE HELAL GÖSTERMEKTEDİR)	63
FOTOĞRAF 18: DÜĞÜNDE KADINLAR VE ERKEKLER AYRI MASADA OTURMAKTADIR.....	64
FOTOĞRAF 19: MENGDA KÖYÜNDEKİ BİR DİN FAALİYET ÇIKIŞTA.....	66
FOTOĞRAF 20: SALARLARIN ODA İÇİNDEKİ DUVARDA ASILAN DİN ESERLERİ.....	67
FOTOĞRAF 21: SALARLARIN AHŞAP KAPISI.....	68
FOTOĞRAF 22: SALARLARIN AHŞAP KAPI MOTİFLERİNDEN BİR ÖRNEK.....	68
FOTOĞRAF 23: BİR SALAR EVİ.....	69

GİRİŞ

Her toplumda kültür, din, dil, etnik veya ırk yapısı açısından hâkim gruptan farklı olan azınlık gruplar bulunmaktadır. Azınlık gruplar genellikle kendi kültürün özelliklerini koruma çabası içerisindeyler. Hâkim grupta kurulan ilişkiler doğrultusunda zamanla azınlık grupların sosyo-kültürel yapılarında kültürel değişimler yaşanabilmektedir. Değişim ve etkileşim ilişkilerinin doğal bir sonucu olarak, kültürel temaslarda bulunan her kültür diğer kültür/lerden farklı derecede etkilenmekte ve yaşanan bu etkileşim ilişkisinin boyutları farklılaşabilmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti çok uluslu ve çok kültürlü bir ülkedir. Bu çok uluslu ve çok kültürlü yapı içerisinde, her bir kültüre ilişkin farklı kültürel öğeler ile karşılaşabilmektedir. 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra, 1949-1954 yılları arasında “Milliyet Tanımlama İşleri” (民族识别) 38 milliyeti, (i) sahip olduğu, (ii) ortak dil, (iii) ortak coğrafya, (iv) ortak ekonomik yaşam, ortak kültür sınıflandırmaları ile tanımlayarak azınlık (siyasi) statü kazandırılmıştır. Daha sonralarda “Milliyet Tanımlama İşleri’nin (民族识别) 1954-1964 yıllarında yapmış olduğu ikinci çalışmayla birlikte, 15 gruba daha azınlık statüsü verilmiştir. En son olarak 1965 yılında Tibet’teki Luoba topluluğu ve 1979 yılında Jinuo topluluğunun azınlık statüleri onaylanarak resmi azınlık statüsü kazandırılarak azınlık grup sayısı 55 olarak belirlenmiştir. Bu durumun sonucunda, başta nüfus bakımından Çinin en büyük etnik grubunu oluşturan Han’lar (Hanzu) olmak üzere toplam 56 etnik grup tanımlaması yapılmıştır (<https://baike.baidu.com/item/民族识别>). Bu 56 etnik grubun içinde 7 tane Türk topluluğu bulunmaktadır. Bunlar, Uygur, Kazak, Tatar, Sarı Uygur, Salar, Kırgız ve Özbek Türk topluluklarıdır. Bu çalışmada ise bu Türk topluluklarından Salarlar’ın sosyo kültürel yaşamlarının araştırılması amaçlanmıştır.

24 Oğuz boy içerisinde yer alan Salarlar, Oğuzların Üç-Oklar kolundan gelmektedir. Salarlar yaklaşık olarak 13’üncü yüzyılda anayurtları olan Semerkant’tan ayrılarak bugünkü Çin topraklarına göç etmişlerdir. Salarlar, Çin topraklarında ve Çin kültürü ile yaklaşık olarak 7 asır birlikte yaşamalarına rağmen Türk kültürüne özgü kültürel sembolleri ve kültürel kimliklerini muhafaza etmişlerdir. Salarların kullandıkları Türkçe, Altay Dilleri Ailesi’ne mensup Batı Hunca’nın Oğuzca’nın bir kolunu mensuptur.

Günümüzde Salarlar hane içerisinde kendi anadilleri olan Salar Türkçesini konuşmaktadırlar. Ancak günümüzde kayıtlı bir yazı sistemi kalmamıştır/kullanılmamaktadır. Salarlar diğer Türk boyları ile birlikte İslam inancını benimsemişlerdir. Günümüze kadar da bu islami inanç ve değerlerini koruyarak devam ettirmişlerdir.

2010 Yılında yapılan Çin Halk Cumhuriyet Genel Nüfus Sayıma göre, Salarların nüfusu 130.000 olarak belirlenmiştir. Salarların büyük çoğunluğu Gansu, Çinghay, Sincan Uygur Özerk Bölgesi üçgeni içerisinde geniş bir coğrafi çevreye yayılmışlardır. Salarların büyük bir kısmı Çinghay eyaletine bağlı Şunhua Salar Otonom İlçesinde yaşamlarını sürdürmektedirler.(www.stats.gov.cn)

Türk toplulukları arasında oldukça önemli bir yere sahip olan Salarlar hakkında, Türkiyede yapılan araştırmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Yapılan araştırmalarda ise Salarların dil ve tarihi üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun yanı sıra Salar toplumunun sosyo-kültürel yapıları üzerine yapılmış akademik çalışmalar bulunmamaktadır. Günümüzde, Salarlar gibi Türk toplulukları üzerinde gerekli ve kapsamlı araştırmaların yapılmamış olması, Türk kültürünü bir bütün olarak ele almak ve değerlendirmek açısından, önemli eksiklikler teşkil etmektedir. Bu bakımdan bu çalışma literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

Bu bağlamda çalışmamızda Salarların sosyal ve kültürel yapılarının incelemesi amacıyla, Çin'de Çinghay eyaletin Şunhua Salar Otonom İlçesi araştırmanın, araştırması sahası olarak belirlenmiştir. Araştırma sahasından yapılan görüşmeler ve gözlemler ile elde edilen bulgular, Çin kaynaklarında Salarların ile ilgili yapılmış çalışmalar ile desteklenerek bulgulara sunulmuştur. Bu amaçla, Salarların geçmişten günümüze sosyal, kültürel, dil, din, ekonomik durumları ve adetleri, gelenekleri ve diğer kültürel öğelerine (yemek, sanat, mimari, kıyafet..vb.), ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Ayrıca çalışmamızda, Salarların Çin'deki yaşam süresinde Çin kültürü ile olan kültürel ilişkileri ve Çin Hükümetinin uyguladıkları azınlık politikalarından nasıl etkilendiklerine ilişkin bulgulara da yer verilmiştir

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1.1. Araştırmanın Konusu

Bu araştırmanın konusunu, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Çinghay Eyaleti'nde yaşayan Salarların sosyo-kültürel yapılarının incelenmesi oluşturmaktadır.

Çalışmamızda Çin Halk Cumhuriyeti Devlet'nin kurulmasıyla birlikte Çin'de bulunan Salarların, sosyo-kültürel yaşamlarında ve sosyo-kültürel yapılar bakımından geçirdikleri değişimlerin ve dönüşümlerin yönü incelenmiştir. Bu çalışmada Salarların günümüzdeki sosyal, kültürel ve dini yaşamları bakımından ne durumda oldukları araştırılmıştır.

Bu doğrultuda ilk olarak yerli ve yabancı literatürde Salarlar ile ilgili konularda okumalar yapılmıştır. Bu okumalar sonucunda Salarların demografik yapıları, Salarların kendilik algılayışları, kendilerini bir Salar olarak nasıl değerlendirdikleri, kimlik algılayışları, diğer etnik ve dini gruplarla ilişki düzeyleri, Salarların azınlık olarak Çin'in hakim grubu Hanzu ile ilişki düzeyi, Çin'deki sosyal yapıdan nasıl etkilendikleri, kendilerine karşı alınan tavırlara nasıl tepki verdikleri, Çin'de Müslüman olmanın kolaylık/zorlukları olarak neleri gösterdiklerinin araştırılması önemli olduğu görülmüştür.

Salarların sosyo-kültürel yapılarının incelenmesinin konu alındığı bu çalışmada, Çin'deki Salarların büyük çoğunluğunun yaşadığı Çinghay eyaletinin Şunhua Salar Otonom İlçesi'nde saha araştırması yapılmıştır. Bunun yanı sıra Çin kaynaklarını temel alarak yaşamlarını Çin'de sürdüren Salarların geçmişten günümüze durumları, Türk kültürünü yaşama biçimleri, sosyal, kültürel, dil, din ve adetleri hakkında ayrıntılı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bakımdan Salar toplumu hakkında nispeten geniş ve özgün bulgulara ulaşılmıştır.

1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma ile Salarların aile yapıları, gelenek-görenekleri, dini yaşayış biçimleri ve eğitim durumları, kimlik ve Türklüğü algılayış biçimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Salarların sosyo-kültürel yapılarının, ibadet biçimlerinin, kimlik oluşturma süreçlerinin ve Çin toplum yapısı ile bütünleşme/bütünleşememe nedenlerinin ve sonuçlarının incelenmesi literatürdeki önemli bir eksikliğin giderilmesi adına katkı sunmaktadır. Bunun yanı sıra bu çalışma ile Salarlar ve diğer etnik topluluk/gruplar arasındaki ilişki “azınlık-hâkim” grup ilişkisi bağlamında incelenerek özgün bir çalışma sunulmaya çalışılmıştır.

Günümüzde, Salarlar gibi Türk toplulukları üzerinde gerekli ve kapsamlı araştırmaların yapılmamış olması, Türk kültürünü bir bütün olarak ele almak ve değerlendirmek açısından, önemli eksiklikler teşkil etmektedir. Çalışmamızda Salarların sosyal ve kültürel yapıları konu olarak boşluğun doldurulmasına bir katkı sağlayabilmek amacıyla Salar toplumu hakkında nispeten geniş bilgi elde edinmeye çalışılmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.2.1. Araştırmanın Yöntemi

Salarların sosyo-kültürel yapıları ve kültürel temaslarının incelenmesini konu alan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Literatür taraması yapılmış, bu konu üzerine yazılmış kitaplar ve makaleler okunmuş, tezler incelenmiştir. Daha sonra araştırma problemleri belirlenmiş ve bu problemler dâhilinde yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

Çalışmanın alan araştırması, 2018 yılı 10 Mart-11 Haziran tarihleri arasında toplam 3 ay süre ile Çin Halk Cumhuriyeti'nin Çinghay Eyaletinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, Salarlar hakkında bilgi edinilebilmek için Şunhua İlçesindeki Salar ailelerinde misafir olarak kalınarak saha araştırması yapılmıştır. Araştırmaya başlamadan önce Çin'de Salarlarla ilgili çalışmalar yapan akademisyenlere ulaşılmıştır. Daha sonra araştırmacının sosyal ağları içerisinde bulunan birkaç Salar ile ön saha görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda araştırma sahası hakkında ayrıntılı bilgiler toplanmıştır. Bu kapsamda saha araştırması için ayrıntılı araştırma planı hazırlanmıştır. Bu plan dâhilinde, araştırma sahasına ulaşım, konaklama, katılımcı adaylarına ilişkin ön bilgilere yer verilmiştir.

3 aylık saha araştırması sürecinde katılımcı adaylarının belirlenmesi, aile içi yaşam deneyimlerini incelenmesi ve güven ilişkisi kurmak adına dört salar ailesinin yanında kalınarak, katılımlı gözlemler yapılmıştır. Bu süreç zarfında aileler tarafından üst düzeyde bir misafirperverlik gösterilmiştir. Bu bağlamda katılımcılar ile güven ilişkisi kurma süreci hızlı olmuştur.

Saha araştırmasında kartopu örnekleme tekniğini kullanılmıştır. Kartopu örnekleme tekniği ile araştırması sürecinde oluşturulan referans noktalarından ve bu referans noktalarının sosyal ağları kullanılarak katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden gönüllü katılımcılar ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Mülakat yapmak için Şunhua İlçesinin köylerine de gidilmiştir. Mengda köyünde gerçekleştirilen bir düğüne, bir cenazeye ve bir dini törene de katılım sağlanmıştır. Bunun yanı sıra Mengda köyündeki ilkokula, Yirihai Köyündeki bir toplantıya, Kewa köyündeki dört camiye, Şunhua ilçesindeki iki camiye, Jiezi köyündeki bir kaçıyerel lokantaya, Deve

m üzesine, Jiezi Camisine gidilmiştir. Bu gezilerde ve katılımlarda yapılan gözlemlerde, Salarların yemekleri ve yemek kültürleri, mimari tarzları ve sanat anlayışları, giyimleri.. vb. alanlar ile ilgili fotoğraflar ve videolar da keydetmiştir. Bu belgeler tezin bulgular kısmında sunulmuştur.

Araştırmanın uygulamalı bölümünde Salarların tarihi, yaşadıkları coğrafi çevre, nüfusu, dili, dini, kültürü, mimari biçimlerini ve benzeri özellikleri incelemek amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşmelere başvurulmuştur. Araştırmanın bulguları bu elde edilen bilgiler çerçevesinde ortaya konulmaya çalışmıştır.

1.2.2. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veriler nitel araştırma teknikleri kullanılarak elde edilmiştir. Nitel verilerin toplanması için gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır. Çinghay Eyaleti ve Şunhua Salar Özerk İlçesi'nde toplam 18 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiş, bazı mülakatlar video görüntü olarak kayıt altına alınmıştır. Ses kayıt cihazının kullanılmasının mümkün olmadığı durumlarda ise not alma tekniğine başvurulmuştur. Katılımcıların demografik özellikleri ayrıntılı bir tabloda belirtmekle birlikte katılımcıların, yaş ve cinsiyet dağılımları, çalıştıkları iş ve eğitim durumları oluşturulan frekans tabloları ile ortaya konulmuştur (Tablo 3). Katılımcı grubunun belirlenmesinde farklı yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve iş alanlarında faaliyet gösteren katılımcılara ulaşılması hedeflenmiştir. Böylece, farklı niteliklere sahip Salarların görüş ve düşüncelerine ulaşarak aralarındaki görüş ve düşünce farklarını ve benzerliklerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Görüşmelerden elde edilen nitel veriler Microsoft yazılımının Word uygulaması aracılığı ile bilgisayar ortamına aynen aktarıldıktan sonra araştırma problemleri çerçevesinde temel kategorilere ayrılarak bulgular değerlendirilmiştir. Daha sonra ise katılımcıların orijinal ifadelerine bağlı kalınarak alt kategoriler oluşturulmuş ve çalışmanın bulgular kısmında yararlanılmıştır.

1.2.3. Araştırmanın Problemleri

Tezin temel problemini Çin'de yaşayan Salarların sosyo-kültürel yaşamları, ekonomik durumları, kimlik algılarının incelenmesi oluşturmaktadır. Tezin alt problemleri ise:

- Salarların inançlarının sosyal yaşamlarını nasıl etkilendiği,
- Uygulanan sosyal ve kültürel politikalarla Salar toplumunun yaşadığı değişim süreci,
- Salarların kimlik algılayışları ve kendilerini nasıl tanımladıkları ve,
- Salarların diğer etnik gruplar kültürel temas düzeylerinin incelenmesi oluşturmaktadır.

1.2.4. Sahada Karşılaşılan Güçlükler

Şunhua Salar Özerk İlçesinde sosyal ve kültürel yaşam kendine özgü bazı özellikleri barındırmaktadır. Örneğin ilk olarak, bazı Salarların eğitim düzeyine düşük olması, araştırma bağlamının ve araştırma sorularının anlaşılmasında güçlük yaşatmıştır. Bazı katılımcılar sorulan sorular hakkında yeterli bilgilerinin olmadığını ifade ederken, bazı katılımcılar da sorulan soruları anlamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda karşılaşılan güçlükler genellikle eğitim durumu düşük seviyede olan katılımcılarda karşılaşılmıştır.

İkinci olarak, Salarların Çinde yaşayan diğer etnik gruplar ile etkileşim düzeyleri sınırlı kalmıştır. Ancak bu durum etkileşimin olmadığı anlamına da gelmemektedir. Bu durumun temel sebepleri arasında çoğu Salar'ın yaşadıkları ilçenin dışına dahi çıkmak istememesi yer almaktadır. Bu nedenle genel anlamda dışa kapalı kendi içerisinde muhafazakar bir "cemaat" görünümünde oldukları söylenebilir. Bu nedenle dışarıdan bir göz olarak araştırmacını kabul edilme sürecinde zorluklar yaşanmıştır. Bunun yanı sıra bazı kişiler benim bir kadın olmamdan dolayı, dini inanışlarının bir gereği olarak mülakatlara katılmayacaklarını vurgulamışlardır. Ancak kadın katılımcılar için bu şekilde bir sorun ile karşılaşmamıştır. Bu nedenle bir kadın araştırmacı olarak, araştırma sahasına giriş ve katılımcı adaylarının bulunmasında büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Bir çok erkek görüşmeci adayı kadın bir araştırmacıyla mülakat yapmak istemediklerini belirtmişlerdir. Örneği kaldığım Salar ailesinden gelen kız dayısı ile mülakat yapmamı istemiştir. Ama dayısı mülakat yapmayı kabul etmemiştir. Birçok defa görüşme talebinde bulunmama karşın, yinede dayısı kabul etmemiştir. Bu sorunu çözebilmek adına, araştırma yapmak için görüşmecileri lokantada ağırlayarak sohbet etmek birlikte onların güvenleri kazanılmıştır ve mülakat süreci başarıyla tamamlamıştır.

Üçünü olarak, yukarıdaki genel nedenlerden dolayı yaşanan sorunları çözmek ve araştırma süreci boyunca katılımcılara ulaşılması, onlar ile güven duygularının oluşturulması amacıyla Salar aileleri ile birlikte kalınmış ve katılımcılar ile güven ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırma sürecinde misafir olunan aile üyeleri ile birlikte yaşayarak, Salar çocuklarına ders öğretilmiş ev işlerine de yardım edilmiştir. Bu şekilde Salar katılımcılar ile güven ilişkisi kurulmuş, daha yakın ilişkiler inşa edilmiştir. Bu durum bir yandan araştırmacı adına araştırmanın güçlüklerinden birini oluştururken bir yandan da mülakat sürecinin başarı ile tamamlanmasında ve saha araştırmasında katılımlı gözlemler yapılmasında katkılar sağlamıştır.

Bunu yanı sıra dördüncü olarak, Salarların bazı sosyal etkileşim olaylarında, kadınlar katılmamakta veya ikincil planda kalmaktadırlar. Bu durum bir kadın araştırmacı olarak bazı kültürel faaliyetlere ve sosyal etkileşim alanlarına girmemi engellemiştir. Örneğin, araştırma süreci içerisinde Mengda Köyü'nde bir cenaze töreniyle karşılaşmıştır. Cenaze töreninde kadınlar mezarlığa gitmemişlerdir. Kadınların defin işlemlerine katılımları ise sıcak karşılanmadığı için araştırmacı olarak bu sürece yakından katılamamış ve gözlem yapma şansı yakalanamamıştır. Sadece uzaktan cenazeye katılan katılımcıların ve mezarlığını fotoğraflarını çekilebilmiştir.

Beşinci olarak, araştırmamız süresince dil hakkında büyük sorun olmamasına rağmen, bazı engellere de rastlanmıştır. Mülakat uygulanırken, özellikle kırsal kesimlerde yaşayan, yaşlı katılımcılar mülakat sorularını anlamakta zorluk çekmişlerdir. Mülakat soruları tamamen Çince hazırlanmış olup, soruları karşı tarafın anlayabilmesi için gerektiğinde Salarca olarak tekrardan sorulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu durumlarda, çoğu zaman araştırmacı ile birlikte dolaşan Salar rehberlerin yardımına müracaat edilmiştir.

Araştırma sahasında yaşanan altıncı ve son güçlük olarak, Şunhua Salar Özerk İlçesi'nin coğrafi olarak geniş bir yerleşim alanına sahip olmasıdır. Şunhua Salar Özerk İlçesi yaklaşık olarak 2100 kilometrekarelik bir alana sahiptir. Bu ilçeye bağlı köyler ise birbirinden uzak olarak dağılmışlardır. Bazı köyler yüksek dağların tepesinde yer almaktadır. İlçe merkezi ve köyler arasında ulaşım vasıtası olarak ise dolmuş kullanılmaktadır. Ancak Salarlarda hemen hemen her ailenin bir arabası bulunması sonucunda toplu taşıma aracı olarak dolmuşlar kolayca bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırmamız süresince, ulaşım hakkında büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Örneğin

Mengda köyü, Şunhua ilçesine 18 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. Köye ulaşım için sarp bir dağ yolu kullanılmaktadır. Mengda köyünde yapılan araştırmanın uzun sürmesi sonucunda akşam karanlığına kalınmıştır. Geri dönüş yolunda köye dönen bir çok araba ile karşılaşmış olmasına karşın il çeye giden hiçbir dolmuş ile karşılaşmamıştır. Ulaşım konusunda karşılaşılan bu güçlükler, araştırmacının kendisi tarafından araç kiralaması veya arkadaşlarının desteği ile çözülmeye çalışılmıştır.

1.3. SALARLAR HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

1.3.1. Çin’de Salarlar Hakkında Yapılan Araştırmalar

1930'lardan günümüze kadar, akademik dünyanın kuzeybatıya dönmesiyle birlikte, Gansu ve Çinghay sınırındaki Salarlar, bazı etnologların, tarihçilerin ve dilbilimcilerin dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu araştırmacılar, modern Salar çalışmalarının önünü açan çok sayıda makale yayınlamışlardır. Son 100 yılda Salarlar hakkında yapılan çalışmalar üç döneme ayrılabilir.

İlk dönem (1912-1949)

Salar çalışmalarının ilk dönemi 1912-1949 arasındadır. Bu dönemde Çin-Japon Savaşı ve Çin Kurtuluş Savaşı sırasında, İç Moğolistan meselesi, Sincan meselesi ve Tibet meselesi nedeniyle sınır politikaları araştırması gündeme getirilmiş, birçok bilim adamı, güneybatı ve kuzeybatıdaki etnik toplulukların tarihi, sosyal yaşamı, kültürü ve dilleri hakkında araştırma yapılmış, Salarlar da araştırmanın bir konusu olmuştur.

Bu zamanda, Salarların kökeni ve dili hakkında çok kitap ve makale çıkmıştır. Örneğin 1929 yılında Mu Shouqi tarafından düzenlenen ‘Gan Ningqing’in Genel Tarihi’(甘清宁史略), Salarlar tarihinin çalışmasının öncüsüdür. Salarlar hakkında ilk makaleyi 1938 yılında He Shouren’in Zhengjing Dergisinde yayınladığı ‘Çinghay Salarları’ (青海的撒拉族) adlı makalesi ile Hu Jianming’in ‘Çinghay Salarları Hakkında İlave Araştırmalar’ (青海的撒拉族附考) başlıklı makaleler ile Salarların kökeni, dili ve inancı hakkında yapılan araştırmalar oluşturmaktadır.

1937’de Çin-Japon Savaşından dolayı çoğu okullar Çin’in batı ve güney tarafına yerleştirmiş, Salarlar’ın tarihi ve kültürü, Xi'an ve Lanzhou’daki okullar ile birlikte gelen bazı akademisyenlerin dikkatini çekmiştir. Bu yıllarda Salarlar hakkında yapılmış olan

çalışmaların çoğu makalelerden oluşmaktadır. Örneğin Ren Mei'e, Yang Dixin, Gu Jiegang, Song Shuhua, Wang Liangzhi ve diğer akademisyenler araştırmalar yapmışlardır. Örneğin Yang Dixin'in 'Çinghay Salarların Gelenekleri ve Dili' (青海撒拉人之习俗与语言) (1945), GU Jiegang'ın 'Salarlar'(撒拉回) (2004) konulu çalışmaları.

Bu dönemdeki Salar araştırmaları daha çok Salarların dili ve tarihi üzerinde olmuştur. Sonraki Salar araştırmaları için bir temel olmuştur.

İkinci dönem:1949-1978

Yeni kurulan Çin Halk Cumhuriyeti, tüm etnik grupların kapsamlı bir araştırmasına ihtiyaç duymuş ve 30 yıl boyunca Millet Tanıtma İşlerine ilişkin çalışılmıştır. Salarların etnik kimliği 1953'ün sonunda temelde tamamlanmış ve Salar toplumunun tarihi ve kültürel özelliklerinin araştırılmasına 1958'de başlanmıştır. 1963 yazının başlarında, Çinghay Milliyetleri Enstitüsü Siyasi Tarihi Bölümü, Salarların tarihini incelemek için bölüm başkanı Profesör Yang Zhaojun'nun desteğiyle 'Etnik Tarih Yazma Ekibi'ni kurmuştur, Salar tarihini araştırma yapmaya başlamıştır. Etnik tarihi eserlerin derlenmesinden ve 'Salar Tarihi Uzun Düzenleme'nin (撒拉族历史长编) hazırlanmasından resmen bilimsel araştırma çalışmalarına girmiştir ve Salar üzerine bilimsel araştırmalara başlamışlardır. (theory.people.com.cn)

Bu dönemde Salarların dili üzerine yapılan çalışmalarda yeni ilerlemeler kaydedilmiştir. Salar araştırmacı Han Jianye ve Lin Lianyun birlikte derlenen 'Salar Türkçesinin Genel Bilgileri' (撒拉语概况) (1962) ve 'Salar Türkçesinin Genel Kelime Bilgileri' (撒拉语词汇概述) konulu Salar Türkçesi üzerine detaylı araştırmalar yapılmıştır. Bu sistematik araştırmalar sayesinde, Salar dili ve çevresindeki etnik gruplar arasındaki ilişki açıklığa kavuşturulmuştur. Böylece Salar Türkçesi hakkında değerli bilgilere ulaşılmıştır (theory.people.com.cn)

Üçüncü dönem 1978'den günümüze

1970'lerin sonundan itibaren, Salar çalışmaları üçüncü döneme girmiştir. Bu dönemde Salarların tarihi, sosyal yapısı, ekonomisi, politikası, kültürü, gelenekleri ve dili ile ilgili tematik araştırmalar verimli sonuçlar çıkmıştır. 'Salarların Tarihine Giriş' (撒拉族简史) (1982) ve 'Xunhua Salar Özerk İlçesinin Genel Bilgileri' (循化撒拉族自治县概况)

(2001) gibi kitaplar yayınlanmıştır. Bu dönemde, akademik eğitim alan Salar akademisyenler ortaya çıkmışlardır, örneği Ma Chengjun, Ma wei, Ma Jianxin'in bunlar arasında yer almaktadırlar.

Akademisyenler Salar ekonomisi, edebiyat ve sanat üzerine derinlemesine araştırmalar yapmışlardır. Salarların gelenek ve adetleri ile ilgili araştırmalar yeni bir alan açmıştır. 20'den fazla makalede Salarların tarihi ve dini farklı açılardan daha derin incelemiştir. Akademik araştırmaların, Salarların kültürel mirasının korunmasına büyük katkısı olmuştur.

Bu dönemde, Salarların dili ve kültürü üzerine yapılan araştırmalar da yeni bir ilerleme kaydedilmiştir. Han Jianye'nin 'Modern Salar Türkçesi' (现代撒拉语) (2008) kitabı Salar dilini sistematik olarak anlatmış ve net bir gramer sistemi kurmaya çalışmıştır. Han Jianye'nin 'Tarihdeki Salar Dili—Salar Türkçesi'nde (谈历史上的撒拉文——土尔克文) (1989) Salarların kullandıkları dil derinlemesine incelenmiş ve Salarların tarihte Arap alfabesi ve Fars alfabesi temel olmak üzere 'Salar Türkçesi' adlı yazı sistemini kullandıkları ifade edilmiştir. Ma Wei'nin 'Salar Kültürü ve Edebikelâm' (撒拉族文化与委婉语) (2001), Ma Chengjun'un 'Türkmenistan'ın Ziyareti—Dilin, Kökenin ve Diğerleri Hakkında Bir Araştırma' (土库曼斯坦访问纪实——兼谈撒拉族语言、族源及其他) (2001), Türkmenistan'ı ziyaret ettikten sonra Türkmenler ve Salarların kökenleri, dilleri ve adetlerinin karşılaştırmalı bir incelemesiyle bazı önemli sonuçlara varılmıştır.

21. yüzyılın başından bu yana, Salar çalışmaları yeni bir gelişim sürecine girmiştir. Mi Yizhi'nin 'Salar Tarihi' (撒拉族史) (2004) adlı kitabı Salar tarihi üzerine yapılan en önemli çalışmadır. Çalışmada aynı zamanda, Salarların sosyal ve kültürel değişimleri, etnik kimlik ile etnik köken arasındaki ilişki ele alınmıştır.

1.3.2. Yurt Dışında Salarlar Hakkında Yapılan Araştırmalar

Yurt dışındaki Salar araştırmaları erken zamanda başlamıştır. 1892'de, Rus coğrafyacı Podanin, Xunhua'nın Salar bölgesindeki Salar tarihini ve dilini araştırmıştır. 1893 ve 1894'te Bojak, Radicin ve Lockheed tarafından Salarlar hakkında yazılmış bazı makaleler vardır. Bu kişiler çoğunlukla etnografik araştırmacıdır. (theory.people.com.cn)

1919'da Sovyet Türk dilbilimci Malov, Çin'e ilk seyahatinde dilbilim perspektifinden Salar bölgesinde özel bir araştırma yapmıştır. 1946'da Japon bilim adamı Shibata, Oryantal Dil Araştırması Dergisinde 'Çinghay Salar Türkçesi Hakkında Bir Araştırma' yayınlamıştır. O zamandan beri, bir çok ülkede salarlara ilişkin araştırma sonuçları yayınlanmıştır. (theory.people.com.cn)

1956'da Rus Türkologları Derneği Başkanı Denisev, Salar dilini araştırmak için Çin'e gelmiştir, 1966'da 'Dil Sorunları' dergisinde 'Salar Dilinin Ön İncelemesi — Çin çenin Salar Türkçesine Etkisi' başlıklı çalışmasını yayınlamıştır. 1969'da Oryantal Çalışmalar Konusunda Salar Dilinin Yapısı adlı makale yayınlanmıştır. Ayrıca, Salar diline ait bir kitap yayınlanmıştır. 2010 yılında, Rus Profesör Efim Rezvan 'Türkistan ve Tibet bölgeleri arasında bulunan Salar' adlı kitabı yayınlamıştır.

Şu anda ABD, Kansas Üniversitesi Antropoloji Bölümünde çalışan Arienne M. Dwyer, 1992'den beri Salarlar hakkında bir dizi makale yayınlamıştır. En önemli çalışması 2007 yılında yayınladığı 'Salar: A Study in Inner Asian Areal Contact Processes, Part I: Phonology. Wiesbaden: Otto Harrassowitz' konulu çalışmasıdır. Bu çalışma, yazar tarafından uzun yıllardır doktora tezi bazında revize edilmiş ve Salar dilinin ses sistemi hakkında daha ayrıntılı ve kapsamlı bir çalışma olarak ele alınmıştır. (theory.people.com.cn)

Türkiyede Salarlar hakkında yayınlanan ilk çalışma M. Kemal Özergin tarafından Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde 'Çağdaş Türk Topluluklarından Salarlar' (1979) başlığını taşımaktadır. Salar araştırmalarına ilişkin çeviriler arasında Abdurişid Yakup'un Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi'nde yayınladığı 'A Sample of Oral Literature Of Xinjiang Salars' (2009) adlı eseri önemlidir. Eyüp Sarıtaş'ın 'Salar Türkleri Tarihi 1279-1911' (2015) adlı kitabında Salar Türklerinin meşenleri, tarihleri, yaşadıkları coğrafi çevre, dil ve yazıları, kültürleri, göçleri, dini inançları, nüfus ve eğitimleri dibi çeşitli konular hakkında genel bilgiler vermiştir. Bu çalışma Türkiye'de Salar tarihi üzerine yayınlanan ilk kitap çalışmasıdır.

Kısacası, Çin dışındaki Salar çalışmaları temel olarak şu konulara odaklanmaktadır: (1) Salarların etnik kökeni, folkloru, dini, tarihi ve Salar toplumunun tanıtılması; (2) dil araştırmaları yabancı araştırmacılar için en önemli alandır.

2. BÖLÜM

ÇİN'DEKİ AZINLIK GRUPLAR VE SALAR TÜRKLERİ HAKKINDA TARİHSEL BİLGİLERİ

2.1. ÇİN HAKKINDA GENEL BİLGİLERİ

Çin tarihi, geniş anlamda dört dönemden oluşmaktadır; (i) Tarih öncesi, (ii) Antik (MÖ 2100-221), (iii) İmparatorluk (MÖ 221-1912) ve (iv) Modern tarih (1912'den günümüze) (Bai, 1993). Çin tarihi, yazılı kaynaklara göre 3500 yıldan fazla geriye uzanmakta olup, “yazılı Çin tarihi” ise MÖ 1500’lerde Shang Hanedanı döneminden (MÖ 1600-1046) yazılmaya başlanmıştır. Çin, binlerce yıllık tarihi ile dünyanın en eski medeniyetlerinden biri ve uygarlığın beşiği olarak kabul edilmektedir. Çin uzun tarihi boyunca birleşik bir devlet olarak veya parçalanmış olarak bir çok devletçikler halinde varlığını sürdürmüştür.

Çin, resmî adı ile Çin Halk Cumhuriyeti, Doğu Asya’da bulunan üniter egemen bir devlettir. Çin Komünist Partisi tarafından tek parti rejimiyle yönetilmektedir. Yaklaşık 1,3 milyar nüfusuyla Dünya’nın en büyük nüfusuna sahip ülkesidir. 9,6 milyon kilometre karelik bir alan kapsayan yüz ölçümü ile; toprak alanı açısından Dünya’nın en büyük ikinci ülkesidir. Çin’de; 22 eyalet, beş özerk bölge, dört doğrudan yönetilen şehir bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Çin, Hong Kong ile Makao Özel İdari Bölgeleri’ni yönetmekte ve Tayvan üzerinde de egemenlik talebinde bulunmaktadır.

Himalaya, Karakurum, Pamir ve Tanrı dağ sıraları Çin’i, Güney ve Orta Asya’nın birçok yerinden coğrafi olarak ayırmaktadır. Dünya’daki en büyük üçüncü ve altıncı nehirleri olan Yangtze ve Sarı nehirleri; Tibet Platosu’ndan yoğun nüfuslu doğu kıyısına kadar akmaktadır. Çin’in Büyük Okyanus ile kıyı şeridi 14.500 kilometre uzunluktadır ve Bohai, Sarı, Doğu Çin ve Güney Çin denizleri tarafından çevrelenmektedir. Çin, Cilalı Taş Devri’nden beri Doğu ile Batı arası iletişim yolu olarak işlev göstermiştir. İpek Yolu’na ait kara yolunun temelini oluşturan Avrasya Bozkırı, Çin’i Kazakistan sınırına bağlayan sınırı da oluşturmaktadır.

2.2. ÇİN'DEKİ AZINLIKLAR

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2010 yılı genel nüfus sayımına göre nüfus sayısı 1.339.724.852'e gelmektedir (bu nüfusa Tayvan, Hong Kong ve Macao nüfusu dâhil değildir. Tayvan'ın nüfusu: 23.162.123. Hong Kong: 7.097.600. Macao'nun ise 552.300). Çin Halk Cumhuriyeti toprak açısından yaklaşık 9.597 milyon km² olarak Dünyada üçüncü sırada, nüfus açısından ise ilk sırada yer almaktadır. Çin nüfusunun %91.51'ini yani 1.225.932.641'ini Hanzu olarak adlandırılan Çinliler, nüfusun geri kalanını %8.49'unu yani 113.792.211'ini ise Hanzu grubu dışında Çin Halk Cumhuriyeti tarafından kabul edilmiş olan 55 azınlık grubun nüfusu oluşturmaktadır. 2010 yılı genel nüfus sayımları 2000 yılı nüfus sayımları ile karşılaştırıldığında Hanzu gurubunun nüfusunun 66.537.177 yani %5.74 artarken azınlık grupların nüfusunun ise 7.362.627 yani %6.92 arttığı görülmektedir (Tablo 1). (www.stats.gov.cn)

Çin coğrafi olarak kıtasal bir büyüklüğe sahip olup, kuzeyden güneye uzunluğu 5.500 km, batı'dan doğu'ya uzunluğu ise yaklaşık 5.200 km'dir. Dünya yüzölçümünün %6.4'ünü oluşturan Çin topraklarında çok sayıda farklı milliyetlere sahip azınlıklar ve etnik gruplar bulunmaktadır.

Çin'de toplam 56 farklı milliyet mevcuttur, ama ülkenin yaklaşık olarak %91.59'u Hanzu grubundan oluşmaktadır. Geri kalan %8.41'i ise 55 azınlık grubundan oluşmaktadır. Hanzu olarak adlandırılan Çinlilerin dışında kalan 55 grup ise 1990'lara kadar genellikle azınlık milliyetler olarak adlandırılırken, sonraki çalışmalarda daha çok etnik grup olarak adlandırılmakta, azınlık milliyeter kavramı yerine etnik grup kavramının kullanımı tercih edilmektedir. "*Çin'i meydana getiren Hanzu nüfusu dışındaki bu 55 azınlık grup, Çin anayasasınca kabul edilmiş azınlıklardır ve azınlık haklarına sahiptirler.*" (Gelek ç, 2005:220).

Çin'de azınlıkları tanımaya yönelik girişimler cumhuriyetin ilanı ile başlamıştır. 1949 yılında Çin Komünist Partisinin iktidara gelmesiyle birlikte azınlıkların araştırılması ve gruplandırılmasına karar verilmiştir. 1949-1954 yılları arasında yapılan birinci Millet Tanımlama İşleri çalışmasıyla 400'ün üzerinde azınlık grubun varlığı doğrultusunda ilk

önce Salarlar dahil 38 gruba resmi statü kazandırılmıştır.¹ Milliyet, ‘*ortak bir dil, ortak coğrafya, ortak ekonomik yaşam, ortak kültür*’ şeklinde dört unsur ile tanımlanmıştır. Örneğin, Salarların kendi dilleri, İslami inançları, yaşadıkları coğrafya ön plana alınarak Salarlar azınlık grup statüsü kazandırılmıştır. Ve Salarlar, Çince’de “Salazu” ismi koyulmuştur(www.gov.cn). Son hecede bulunan “Zu” eki Çince’de milliyet anlamına gelmektedir. Daha sonralarda Milliyet Tanımlama İşleri’nin (民族识别) 1954-1964 yıllarında yapmış olduğu ikinci çalışmayla birlikte, 15 gruba daha azınlık statüsü verilmiştir. En son olarak 1965 yılında Tibet’teki Luoba ve 1979 yılında Jinuo toplumlarının azınlık statüleri onaylanarak resmi azınlık statüsüne kazandırılmıştır. Fakat bu 55 azınlık Çin’deki toplam azınlık grup sayısını yansıtmamaktadır. Çin’de 56 gruptan çok daha fazla etnik grup yer almaktadır. 2010 yılı genel nüfus sayımına göre etnik grubu ve ya milliyeti tanımlanamayan grubun nüfusu 640.101’e ulaşmaktadır. (www.stats.gov.cn)

Tablo 1: Çin’deki azınlık gruplar (2010 Nüfus Sayımına Göre)

Etnik Grup Adı	Nüfus (2010 Nüfus Sayımına Göre)	Önemli Bölgeleri	Dağılım	Konuştukları Dil	Din	Ana Grubu2
Achang	39.555	Yunnan		Achang	Budizm	
Bai	1.933.510	Yunnan ve Guizhou		Bai	Budizm	
Blang	119.639	Yunnan		Blang	Budizm	
Baoan	20.074	Gansu		Bonan	İslam	Moğol
Bouyei	2.870.034	Guizhou		Bouyei	Politeizm	
Chaoxian (Koreliler)	1,830,929	Jilin, Liaoning ve Heilongjiang		Korece	Budizm	
Dai	1,261,311	Yunnan		Dai	Budizm	
Daur	131,992	İç Moğolistan, Heilongjiang ve Xinjiang		Daur	Şamanizm	Moğol
Deang	10,039	Yunnan		Deang	Budizm	

¹ Bunlar: Moğol, Hui, Tibet, Mançu, Uygur, Miao, Yi, Zhuang, Buyi, Kore, Tong, Yao, Bai, Hani, Kazak, Dai, Li, Lili, Wa, Lagu, Gaoshan, Shui, Dongxiang, Naxi, Jingbo, Kırgız, Tu, Qiang, Salar, Xibo, Tacik, özbek, Rus, Ewenke, Elunçun, Baoan, Sarı uygur, Tatar.

² [List of ethnic groups in China and their population sizes](#) .(Paul and Bernice Noll's Window on the World.)

Dong	2,879,974	Guizhou, Hunan ve Guangxi	Dong	Politeizm (Çok Tanrıcılık)	
Dongxiang	621,500	Gansu ve Xinjiang	Dongxiang	İslam	Moğol
Drung	6,930		Drung	Politeizm (Çok Tanrıcılık)	
Ewenki	30,875	İç Moğolistan ve Heilongjiang	Ewenki	Şamanizm	
Gaoshan	4009	Fujian	13 farklı dil konuşmaktadırlar	Politeizm (Çok Tanrıcılık)	
Gelo	550,746	Guizhou ve Guangxi	Gelo	Politeizm (Çok Tanrıcılık)	
Hani	1,660,932	Yunnan	Hani	Budizm	
Hezhe	5,354	Heilongjiang	Hezhe	Şamanizm	Tunguz
Hui	10,586,087	Ningxia, Gansu, Henan, Hebei, Çinghay, Shandong, Yunnan, Xinjiang, Anhui, Liaoning, Heilongjiang, Jilin, Shanxi, Pekin, Tianjin	Çince	İslam	
Jing	28,199	Guangxi	Jing	Budizm ve Taoizm	
Jino	23,143	Yunnan	Jino	Politeizm (Çok Tanrıcılık)	
Jingpo	147,828	Yunnan	Jingpo	Budizm ve Hristiyanlık	
Kazak	1,462,588	Xinjiang, Gansu ve Çinghay	Kazak	İslam	Türk
Kırgız	186,708	Xinjiang ve Heilongjiang	Kırgız	İslam	Türk
Lahu	485,966	Yunnan	Lahu	Budizm	
Luoba	3,682	Tibet	Lhoba	Tibet Budizmi	
Li	1,463,064	Hainan	Li	Politeizm (Çok Tanrıcılık)	
Lisu	702,839	Yunnan ve Sichuan	Lisu	Politeizm (Çok Tanrıcılık)	
Manchu	10,387,958	Liaoning, Jilin, Heilongjiang, Hebei, Pekin, vs.	Manchu	Şamanizm	Tunguz
Maonan	101,192	Guangxi	Maonan	Taoizm ve Politeizm	

Miao	9,426,007	Guizhou, Hunan, Yunnan, Hubei, vs.	Miao	Politeizm	
Menba	10,561	Tibet	Moinba	Tibet Budizmi	
Moğol	5,981,840	İç Moğolistan, Lianoning, Henan, Gansu, vs. Jilin, Hebei,	Moğol	Tibet Budizmi	Moğol
Mulam	216,257	Guangxi	Mulam	Taoizm ve Budizm	
Naxi	326,295	Yunnan ve Sichuan	Naxi	Dongba ve Tibet Budizmi	
Nu	37,523	Yunnan	Nu	Politeizm	
Oroqen	8659	İç Moğolistan ve Heilongjiang	Oroqen	Şamanizm	Tunguz
Özbek	10,569	Xinjiang	Özbek	İslam	Türk
Pumi	42,861	Yunnan	Pumi	Tibet Budizmi ve Taoizm	
Qiang	309,576	Sichuan	Qiang	Canruh çuluk (ruhlara tapma)	
Rus	15,393	Xinjiang ve İç Moğolistan	Rus ça	Ortodoks Doğu Kilisesi	
Salar	130,607	Çinghay, Gansu ve Xinjiang	Salar Türk çesi	İslam	Türk
She	708,651	Fujian, Zhejiang, Jiangxi ve Guangdong	She	Ataların ve Totemlerin gücüne inanırlar.	
Shui	411,847	Guizhou ve Guangxi	Shui	Politeizm	
Tacik	51,069	Xinjiang	Tacik	İslam	
Tatar	3,556	Xinjiang	Tatar	İslam	Türk
Tibetli	6,282,187	Tibet, Çinghay, Sichuan, Gansu ve Yunnan	Tibet	Tibet Budizmi	
Tu	189,565	Gansu ve Çinghay	Tu	Tibet Budizmi	Moğol
Tujia	8,353,912	Hubei ve Hunan	Tujia	Politeizm	
Uygur	10,069,346	Xinjiang	Uygur	İslam	Türk
Va	429,709	Yunnan	Va	Budizm	

Xibe	190,481	Xinjiang, Jilin ve Liaoning	Xibe	Politeizm, Şamanizm, Budizm	Tunguz
Yao	2,796,003	Guangxi, Hunan, Yunnan, Guangdong ve Guizhou	Yao ve Miao	Politeizm	
Yi	8,714,393	Sichuan, Yunnan, Guizhou ve Guangxi	Yi	Politeizm	
Yugu (Sarı Uygur)	14,378	Gansu	Yugur	Tibet Budizmi	Türk
Zhuang	16,926,381	Zhuang Bölgesi Özerk	Zhuang	Politeizm	
Diğer milletler	640,101	Guizhou, Yunnan, Tibet, Zhejiang, Guangdong, Guangxi ve Jiangsu			

Kaynak: <http://www.china.org.cn/e-groups/shaoshu/shao-zhuang.htm>

Azınlık grupların dağılımını gösteren yukarıdaki Tablo 1 incelendiğinde, nüfusu en fazla olan etnik grupların sırasıyla; Zhuang (16,926,381), Mançu (10,387,958), Hui (10,586,087), Uygur (10,069,346), Miao (9,426,007), Yi (8,714,393) ve Tujia (8,353,912) olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bu etnik gruplar arasında Hui ve Uygurlar İslamiyet’i, Mançular Şamanizm’i, Miao, Tujia, Zhuang ve Yi’ler ise Politeizm’i benimsemişlerdir.

Günümüzde Çin’deki 56 etnik gruptan 10’u ağırlıklı olarak Müslüman’dır. Bunlar genellikle iki ana gruba ayrılır: İlk ve en büyük grup Hui’lerdir. Huiler, Orta Asya ve Rusya’da Dunganlar olarak da bilinmektedir. Hui’ler ayrıca “Çince konuşan Müslümanlar” ya da “Çinli Müslümanlar” olarak da adlandırılmaktadır. (Yang,2005) Bunlar 7. ve 14. yüzyıllar arasında Çin’e göç eden İranlı, Orta Asyalı ve Arap Müslümanlardır. İkinci grup ise Uygur (%45), Kazak, Kırgız, Salar, Tajik, Özbek, Baoan ve Tatarlardan (%12) oluşan çoğunlukla batı sınırında özellikle Sincan Uygur Özerk Bölgesinde yaşayan Türk Müslümanlar’dır. Çin resmi istatistiklerine göre 2010’da yapılan sayıma göre Çin’deki toplam Müslüman nüfus 22 milyona ulaşmıştır. (www.gov.cn)

1998’in sonuna kadar Çin, 5 azınlık etnik özerk bölge, 30 etnik özerk eyalet, 120 etnik özerk ilçe olmak üzere toplam 155 etnik özerk bölge kurdu (Tablo 2). Ülkedeki 55 azınlığın 44’ü kendi özerk alanlarını kurdu. Etnik özerk alanlarındaki azınlıkların politik, ekonomik, kültürel özerklik hakları bulunmaktadır. Örneği özerk yerdeki idare bürosunda belirli bir oranda azınlık olması mecburidir.

Tablo 2: Çin'in Eyalet Düzeyindeki Beş Etnik Özerk Bölgesi (Nüfus, Etnik Azınlıkların Nüfusu, Etnik Azınlıkların Oranı.) (2010 Nüfus Sayımına Göre)

Çin'in Eyalet Düzeyindeki Beş Etnik Özerk Bölgesi						
İsim	Kurulduğu zamanı	Başkent	Alan(km ²)	Nüfus	Azınlık Milletlerin Nüfusu	Azınlık Milletlerin Oranı
İç Moğolistan Özerk Bölgesi	23.04.1947	Huhehaote	1.183.000	24.706.291	5.055.626	%20
Sincan Uygur Özerk Bölgesi	01.10.1955	Urumqi	1,664,900	21.815.815	12.985.821	%60
Guangxi Zhuang Özerk Bölgesi	05.03.1958	Nanning	237.600	46.023.761	17.107.665	%37
Ningxia Hui Özerk Bölgesi	25.10.1958	Yinchuan	66,400	6.301.350	2.214.983	%35
Tibet Özerk Bölgesi	01.09.1965	Lasa	1.228.400	3.002.165	2.756.902	%92

Kaynak: Çin Halk Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu : <http://www.stats.gov.cn/tjsj/pcsj/>
 İç Moğolistan Özerk Bölgesi: Nüfusu; 24.70 milyondur. Etnik azınlıkların nüfusu 5.0 milyondur (%20). Sincan Uygur Özerk Bölgesi: Nüfusu: 21.81 milyondur. Etnik azınlıkların nüfusu 12.98 milyondur (%60). Guangxi Zhuang Özerk Bölgesi: Nüfusu: 46.02 milyondur. Etnik azınlıkların nüfusu 17.11 milyondur (%37). Ningxia Hui Özerk Bölgesi: Nüfusu: 6.30 milyondur. Etnik azınlıkların nüfusu 2.21 milyondur (%35). Tibet Özerk Bölgesi: Nüfusu: 3.00 milyondur. Etnik azınlıkların nüfusu 2.75 milyondur (%92).(Tablo 2)

2.3. SALARLARIN TARİHİ, KÜLTÜREL VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Salarlar Çin'inde bulunan yedi Türk halkından birisidir. Kendi toplumlarına özgü bir dile sahiptirler. Salarlar, Çin hâkimiyeti altına girmeden önce İslam inancını kabul etmişler ve yüz yıllardır bu inançlarını korumuşlardır. Salarlar yoğun olarak, Loess Yaylası ve Çinghay-Tibet Platosu'nun kavşağında, Çinghay Eyaleti'nin güneydoğusunda yer alan Şunhua Salar Özerk Bölgesinde yaşamaktadırlar. Yüzyıllar önce günümüz Salarlarının atalarının Şunhua'ya yerleşmesi ile Tibet, Hui ve Han milletleriyle çok yakın bir şekilde kültürel etkileşime girmişlerdir. Diğer milletlerle kurdukları kültürel etkileşim sürecinde asimile olmamış, kendi ulusal kültürlerine ilişkin dil, din, yaşam biçimine ilişkin özelliklerini korumuş ve zaman geçtikçe kendilerine ait bir tarih oluşturmuşlardır.

Uzun yıllar boyunca yaşanan kültürel temaslar, Salarların kültürel yapılarını, millet kimliğinin oluşumu ve gelişimini doğrudan etkilemiştir. Bu nedenle Salarların sosyokültürel yapısını ve kimliğini incelemek için, önce Salarların menşei, Çin'e göç ettikleri zaman, göç nedenleri, Çin'e göç ettikten sonra yaşadıkları yerlerin çevresel özellikleri ve Salarların temel kültürel özellikleri hakkında bilgi edinmek oldukça önemlidir.

2.3.1.Salar Tarihi Hakkında Genel Bilgiler

Salarlar kendilerini "Salar" olarak adlandırmaktadırlar ve Han, Hui, Tibet vb. çevresindeki milliyetler tarafından da bu gruba "Sala" denilmektedir. Salarların atalarının etnik kökenleri hakkında farklı görüşler yer almaktadır. Bu bölümde Salarların atalarının etnik kökenleri hakkında dört farklı görüşe ilişkin kısa bilgiler sunulmuştur.

Birinci görüşe göre, Salarların tarihsel kökenlerine ilişkin bilgiler sözlü efsaneler üzerinden aktarılmaktadır. Bu nedenle Salar tarihi hakkında ayrıntılı bilgiler almak amacıyla var olan efsaneler ve hikâyeler incelenmiştir. Salar halk efsanesine göre, Salarlar Orta Asyanın Semerkant bölgesinden göç eden, Karaman Bey ve kardeşi Akman beylerin önderliğinde, göç eden az sayıdaki Müslüman nüfusun Salarların ataları olduklarına inanmaktadırlar. Aşağıda Salarların tarihini konu alan, "Deve Pınar" efsanesi kısaca özetlenerek sunulmuştur:

Yaklaşık yedi yüz yıl önce Orta Asya'nın Semerkant bölgesinde, Karaman ve Akman adında İslam dinine mensup iki saygın erkek kardeş varmış. Baskıya muhalefet ettikleri için, kralın nefret ve zulmüne maruz bırakılmışlar. Günlerden bir gün hükümdar, gizlice Karaman Bey'e ait ineği çalması için birini göndermiş. Adam ineği çalarak kesmiş, etini insanlara yedirmiş ineğin kafası ile toynaklarını inek derisine koyarak gizlice Karaman Bey'in yaşadığı evin çatısına bırakmış. Daha sonra, ineğin sahibi kralın önünde ineğinin çalınması ile ilgili şikâyette bulunmuş, hükümdar da bunun üzerine bir takım görevlilerini, failleri bulmakla görevlendirmiş, sonuç olarak hiç kimse tutuklanmamış, bazı görevliler de Karaman Bey'in evine gidip hırsızlık olayı ile ilgili arama yapmaya başlamışlar. Evin çatısında deri içinde inek kafası ve toynaklarını bulunca Karaman Bey'i tutuklayıp idam cezasına çarptırmışlar.

Tam infaz edileceği sırada, Karaman Bey alanda toplanmış yüzlerce insan önünde: "Cezama razıyım, fakat ne olur bana az da olsa Kur'an okumam için izin verin" demiş.

Karaman Bey Kur'an okumayı bitirdikten sonra, Allahın yardımıyla hükümdar tuhaf bir yaratığa dönüşmüş ve bu sayede Karaman Bey'in hayatı kurtulmuş.

Karaman Bey artık bu yerde yaşamayacağına karar vermiş, İslam inancından vazgeçmektense aile mülkiyetinden vazgeçmeyi tercih etmiş. Karaman Bey ve kardeşi Akman beraberindeki 18 kişi ile birlikte beyaz bir deve, ellerinde Salarların kendi yazdıkları bir Kur'an, memleketin bir şişe suyu ve bir avuç toprağı ile doğuya doğru yola çıkmışlar.

Karaman ile Ahıman gibi onları takip eden 18 kişi Semerkant'tan doğuya doğru yol alarak Tianshan kuzeyinde, Turpan'dan geçerek Jiayuguan'a ulaşmışlar, Suzhou (肃州), Ganzhou (甘州) ve Liangzhou'dan geçerek Ningxia'ya varmışlar. Ardından güneydoğuya yönelerek Tianshui'ye gelmiş, buradan batıya dönerek Lintan'a ulaşip Xiahe İlçesinde Ganjiatan'a girmişler. Karaman ve diğerleri Semerkant'tan ayrıldıktan daha sonra onları 45 kişi takip etmiş, Tianshan'in güneyinden geçerek Çinghay eyaletine varmışlar, Tongren ilçesine bağlı Longbu'ya oradan da Yuanzhugou'ya ulaşınca çok bitkin düşmüşler. 12 kişi burada kalmış ve soyunu burada çoğaltmış, geri kalan 33 kişi ise doğuya doğru devam etmiş. Karaman ve beraberindekiler Ganjiatan'da 18 kişiyle karşılaşmış.

Karaman ve onu takip eden 51 kişi deveyle Ganjiatan'dan kuzeybatıya doğru giderek sonunda Şunhua ilçesine bağlı Xichanggou'ya ulaşmışlar. Daha sonra Mengda Dağı'ndan geçerek Otuz Dağı'na çıkmışlar. Bu sırada gökyüzü karanlıkmiş ve uçsuz bucaksız bu yerde beyaz deveyi kaybetmişler, herkes meşalesini alarak dört bir yanda deveyi aramaya koyulmuş. Sonrasında yolun doğu tarafındaki kum yamacını bulmuşlar, gün doğmak üzereyken, yamacın altında berrak bir su kaynağı bulmuşlar, kaybolan deve su kaynağının ortasında uzanır halde duruyormuş, sonra devenin beyaz bir taşa döndüğünü görmüşler. Semerkant tarafından getirdikleri su ve toprağın buradakiyle aynı olduğunu fark etmişler ve sonunda burada yaşamaya karar vermişler. Günümüzde sokaklardaki deve kaynakları ve deve heykellerinin kökeni buradan geliyor. Deveyle getirilen 30 adet "Kur'an" ise Salar neslinin hazinesi haline gelmiş.(kayıtlara göre bu sene 3 Mayıs Ming Hanedanlığı Hongwu Yılıdır.). (Mi, 2004:6-8).

Yukarıda anlatılan efsanenin yazılı bulunduğu taş Şunhua ilçesinde yer alan müze de sergilenmektedir (Fotoğraf 1 ve 2).

Fotoğraf 1: Deve Pınar Efsanesinin Yazılı Olduğu Taş Tablet (Fotoğrafi çeken:Yonghua LD)

Fotoğraf 2: Salarların Tarihi, Deve Pınar Efsanesine Adını Veren Devenin Mermer Heykeli (Fotoğraf Araştırmacının Salar arkadaşı Tarafından Çekilmiştir.)

Bazı Salar araştırmacıları, söz konusu efsanenin biraz romantizmle renklendirilen sanatsal bir işleme olduğunu iddia ederek, tarihi bir kaynak olarak kabul edilemeyeceğini öne sürmüşlerdir (Han,Q 2010:251).

Literatürde, Salarlar tarihi konu alan çok az tarihsel kaynak ve eser bulunmaktadır. Örneğin, Mi Yizhi, Salarların dili, vücut şekilleri, önemli alışkanlıklarını inceleyerek tarih kaynakları analizi ile birlikte ortaya çıkardığı “Salarların Tarihi” adlı kitabında, Salarların atalarının Oğuz Boyundan gelen Salurlar olduğunu öne sürmektedir (Mi, 2004:9-13). Mi’ye göre (Mi, 2004:41) Salur aslında Batı Türklerinin bir koludur ve Yili Nehri (伊犁河) kuşağında göçebe bir yaşam sürmüşlerdir. Bunun yanı sıra, Salarlar bölünme ve göçten sonra 13. yüzyılın ilk yarısında, Akan Han’ın oğlu Karaman, Moğol İmparatorluğu tarafından Orta Asya’yı ve diğer yerleri fethettikten sonra ele geçirilip doğuya gönderilmişlerdir. Karaman kendi boyundan gelen 170 aileye liderlik ederek “Salur ordusu” (撒鲁尔特部) adıyla doğuya yolculuk yapmış, uzun bir yolculuktan sonra sonunda şimdiki Çinghay Eyaletine bağlı Şunhua bölgesine yerleşmiştir. Salarların atalarını ise bunlar oluşturmaktadır. Başka bir çalışmada, “Salarların Kısa Tarihi” adlı kitap ve Salar araştırmacı Ma Mingliang da bu görüşü desteklemiştir.

Üçüncü görüş, Uygur bilim adamı Minavar’ın görüşüdür. Ona göre Salarların Ataları Salur Boyundan gelen Karaman kabilesidir. Onlar iki grup halinde doğuya göç ederek Şunhua’ya gelmiş, daha sonra yavaş yavaş iş adamları, sürgünler ve komşu Tibet, Hui, Han ve diğer etnik gruplarla birleşerek Salar’ı oluşturmuşlardır (Minavar, 2001).

Dördüncü görüş, Salar profesör Ma Wei’in görüşüdür. Ma Wei, Salarların göç zamanı, Moğol İmparatorluğu ve Salur Hanedanlığı arasındaki ilişki, tarih kaynakları ve Salarların Kur’an koleksiyonu analizi ile şu görüşü ortaya atmıştır. Çin’de yaşayan Salarların ataları 13.yüzyılda Salur Hanedanlığından gelmiş, Hanedanlıkta özel bir yere sahip olan Salurlar, Moğol ordusunun bir parçası olarak Çin’e gelmişlerdir (Ma, W 2008). Salarların tarihsel geçmişlerine ilişkin yukarıdaki görüşlere karşın, Çin tarihi kayıtlarında bazı bilgilere ulaşılmaktadır. Çince tarih kaynaklarının en eski kaydı “Yuan Hanedanlığı Tarihi, 37’nci Bölüm, 3’üncü kısım (*Yuan shi, Bai Guan Zhi*) içerisinde Sala ‘köyde tarım vergilerini toplayan memur bir üyes’ olarak kaydedilmiştir (www.ctext.org). “Ming Yongle Kayıtları”nın birinci ve ikinci bölümünde “Sala”, “Ming Xuande Kayıtları”nın 18. Bölümünde “Shala Zu”, Kangxi “Hezhou Zhi”da “Sala”, Qianlong dönemindeki “Qing Gaozong Kayıtları” içinde “Sala”, “Salar”, Qianlong dönemindeki “Şunhua Zhi”nin dördüncü bölümünde “Sala Zu” ve “Sala Hui’ olarak kaydedilmiştir (Gong, 2016). Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra, kendilerinin ve başka milletlerin

adlandırmaları doğrultusunda “Sala” adını kullanan bu millet, halktaki onayı alındıktan sonra resmi olarak “Sala Zu” olarak adlandırılmıştır.

Mahmut Kaşgari'nin Divan-ı Lügat-ı Türk'ünde Salurların 24 Oğuz boyundan birisi olduğu kaydedilmektedir (Saritaş, 2015:111). Tarih-i Güzide'de yer alan kayıtlarda, Salur Hanedanı'nın Oğuz Han'ın oğlu Dağ Han'dan geldiğini ifade etmekle, bariz olarak bu hanedanın dayandığı Oğuz boyunu ve soy kütüğünü iddia edilmektedir (Merçil, 1975:111). Başka bir çalışmada, Slarların, Dede Korkut destanlarındaki Oğuz elinde en şerefli mevkiyi işgal ettikleri ve Oğuz elinin kudretli hâkimi Kazan Bey'in de aslen Salurlardan olduğu öne sürülmektedir (Faruk Sümer, 1999:332).

2.3.2. Salarların Çin'e Göçü

Salarların atalarının Çin'e göç tarihleri hakkında iki ana görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 1280-1368 yılları arasında Çin'i egemenliği altına alan Moğollar tarafından kurulmuş bir hanedanlık olan Yuan Hanedanlığı (1271-1368) zamanında göç ettiklerini savunmaktadır. İkinci görüş ise 1368-1644 yılları arasında Çin'de hâkimiyet kurmuş olan, Ming Hanedanlığı zamanında göç ettiklerini savunmaktadır. Günümüz tarihçileri ve toplum bilimciler, yaygın olarak Salarların Yuan Hanedanlığı zamanında Çin'e göç ettiklerini savunmaktadır.

Çince kaynak olan “Şunhua Zhi” Gong Jinghan tarafından 1793 yılında yazılmıştır. Eserin, beşinci bölümü “Tusi” içindeki “Sala Zu İki Tusi” kısmında Tusi sisteminin kökeni, kuşaklar boyunca kimlerin görev aldığı ve faaliyetleri hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde, Salarların atası Han Bao, eski adı ile Shen Bao, Yuan Hanedanlığındaki Salar kalıtsal Dalu Huachi'sıdır (Dalu Valisi/Beyi) (Mi, 2016). Bu eserde, ‘Yuan Hanedanlığı’ ifadesi ve Salarlar Yuan Hanedanlığı'nın yerel yönetiminin Dalu Huachi ünvanını taşıyarak görev yaptığı ve Salarların Şunhua'ya göç ettikleri zamanda Ming Hanedanlığının ilk zamanlarından önce Yuan Hanedanlığının bulunduğu dair bilgiler yer almaktadır. Ancak, tam olarak hangi yıllarda göç ettikleri hakkında bilgiler bulunmamaktadır. Mi Yi Zhi, Salarların (Karaman Beyin) doğuya doğru göç hareketine ve 13. yüzyılda Orta Asya'daki siyasi durumun analizi sonrasında, Salarların göç tarihini “Erken Moğol İmparatorluğu” döneminde yaklaşık 1420'li yıllarında olduğunu öne sürmüştür (Mi, 2004).

Ma Mingliang, Ma Chengjun, Ma Wei gibi bazı Salar akademisyenler de Salar atalarının Şunhua'ya göç ettikleri zamanın Yuan Hanedanlığı dönemine denk geldiği fikrini benimsemişlerdir. Aynı zamanda, bazı bilim adamları Salar atalarının Çin'e iki dönemde göç ettiklerini savunmaktadır. Salar bilim adamı Han Zhongyi'ye göre Salar atalarının ilk göç hareketleri 1221 yılında Cengiz Han'ın Horasan bölgesini fethinden sonra gerçekleşmiştir. İkinci büyük göç dalgası Karakoyunlular ve Akkoyunlular arasındaki büyük mücadeleler ve anlaşmazlıkların baş gösterdiği durumların etkisi altında gerçekleşerek Salarların ataları doğu yönünde göç hareketini başlatmışlardır. Daha huzurlu bir toplumda yaşamak için, Salarların ataları iki büyük lider olan Karaman ve Akman beylerin liderliği altında yaklaşık 14. ve 15.yüzyıllar arasında şimdiki Afganistan'ın kuzey kısmından doğuya göç ettikleri bilinmektedir (Han, Z 1995). Uygur akademisyen Minavar'da, Salarların Çin'e göçünün iki evrede olduğunu ifade etmektedir. Ona göre ilk göç evresinde Cengiz Han'ın "Batı Ordusu" olarak yaklaşık 13. yüzyılın ilk yarısında bugünkü Şunhua bölgesine gelmişlerdir. İkinci göç evresinde ise Salarların ataları yaklaşık 14.yüzyılın ikinci yarısında Orta Asya savaşıdan kaçarak doğuya göç edip bugünkü Şunhua ilçesine yerleşmişlerdir (Minavar, 2001).

Ming Hanedanlığına gelince, Salarların Çin'e göç etme zamanının Ming Hanedanlığı dönemine denk geldiği görüşünde olan akademisyenler, bu görüşü genelde Salar toplumunda yaygın olarak bilinen göç efsanesine anlattığı gibi Salarlar 13 Mayıs, Ming Hanedanlığın Hongwu 3.Yılı göç ettiğini dayandırmaktadırlar. Salar Tusi'da ifade edilen "Ata Han Bao" nun Ming Hanedanlığına bağlandığı tarihi Şunhua'ya göç ettikleri tarih olarak kabul edenlerdendir (Mi, 2004).

Bu görüşlerin yanı sıra, Moğolların göç sürecinde etkili olduklarına dair görüşler bulunmaktadır. Li'ye (2007) göre, Salarların atalarının doğuya göç etme sebepleri Moğol İmparatorluğu batıda zafer kazanırken Orta Asya ve Batı Asya bölgesinde yaşayan Türklerin Moğol ordularına katılmalarını sağlaması ve onları doğuya göndermesi ile ilgilidir. Türklerin Moğol ordularına katılması, Yun Hanedanlığının "Fu Fan (抚番)" politikasının bir sonucudur. Bu bakımdan Salarların ataları güçlü ve çalışkanlıklarından dolayı Moğol hükümetine büyük bir katkı sağlamışlardır. Bu nedenle Salarların ataları

“Semuren (色目人)”³ olarak Sarı Nehrin baş bölgesi bugünkü Şunhua ilçesinde görevlendirilmiştir. Mi Yizhi de aynı görüşü savunmaktadır. Mi’ye (2004; 34-35) göre Salarların atalarının doğuya göç etmesinin nedeni 13.yüzyıldaki Moğol ordularının batıda zafer kazanmalarından dolayı ortaya çıkan göç dalgasıyla ilgilidir. Moğollar Orta Asya’daki bazı kabileleri fethettikten sonra Orta Asya bölgesinde yaşayan İslam inancına bağlı çeşitli milletleri “Batı ordusu” olarak bir araya getirerek Moğol ordularına katılmalarını sağlayarak Batı Xia ve Güney Song hükümetiyle savaş için doğuya göndermiştir. Moğollar feth edilen topraklara, orduyla birlikte marangoz, mimar, esir çocuklar ve kadınlar, bilim adamları gibi gruplarını da getirmişlerdir (2004:34-35). Üçüncü görüşte ise Salar akademisyen Ma Wei’ye göre, Salarların göç ettiği zamanda, Moğol İmparatorluğu ve Salar hanedanlığı arasındaki ilişki analizinde Çin’de yaşayan Salarların ataları 13.yüzyıldaki Salur Hanedanlığından geldiği ve Moğol ordusunun bir parçası olarak Çin’e geldiğini ifade etmiştir (Ma, W 2008).

2.3.3. Salarların Çin’e Göç Ettikleri Yerler

Salarların günümüzde yaşadıkları yerlere nereden geldikleri konusunda başlıca birkaç görüş vardır. Bunlardan birincisi Orta Asya’daki Semerkant’tan geldiklerini savunmaktadır, bu görüş yaygındır. Daha çok Salarların folklori ve tanıtımıyla ilgili kitap ve makalelerde görülmektedir. İkinci görüş, Salarların atalarının Türkmenistan’ın Mary vilayetinden geldiğini savunmaktadır. Bu görüşü benimseyen Salar Profesör Ma Chengjun, Türkmenistan’a ziyaret ederek Salarlar ile Türkmenlerin dilini ve geleneklerini karşılaştırarak Salarların anayurdunun Türkmenistan Mary olduğunu ortaya çıkarmıştır. Semerkant sadece Salarların doğuya göç yolunda geçtikleri bir şehirdir (Ma, C 2001). Üçüncü görüş ise, Salarların Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi’nde bulunan Hami’den geldiklerini savunmaktadır (Ren, 1936/1). Dördüncü görüşte, Salarların atalarının bugünkü Afganistan’ın kuzeyindeki Samangan’dan geldiğini savunmaktadır (Han, 1995). Salar atalarının Semerkand bölgesinde Orta Asya’dan geldiği kabul edilebilir bir bakış açısı olmakla birlikte, belirli bir yer hakkında hâlâ ikna edici bir bilgi bulunmamakta ve spesifik konum hala araştırılmaktadır.

³ Semu kategorileri, Yuan Hanedanlığı tarafından Orta ve Batı Asya’dan gelen kişilere gösteriliyor, aralarında 31 kategori olduğu söyleniyor.

Türkmenistan’da, Salarlara Çin Salar Türkmenleri’’ olarak tanımlanmaktadır (Sheng, 2012). 2000 yılında Çin Salar heyetinin Türkmenistan’a ilk resmi ziyaretiyle beraber Salar bilim adamı Ma Chengjun, Türkmenistan’ın Mary Eyaleti’nin Salarların anayurdu olduğunu ifade ettikten sonra, Salarların seçkinleri Türkmenistan’ı yoğun bir şekilde ziyaret etmeye başlamışlardır. Çin’in eski Türkmenistan büyükelçisi Lehemanov’da Şunhua İlçesi’ni ziyaret etmiştir (Sheng, 2012). 22 Nisan 2017 yılında Türkmenistan Ülke Araştırmaları üzerine düzenlenen ilk Uluslararası Sempozyum Şunhua ilçesinin bağlı olduğu, Çinghay Eyaletinde gerçekleştirilmiştir (Shan ve Hou, 2017).

2.3.4. Çin’de Salar Türklerinin Yaşadıkları Coğrafi Çevre

Savaşların bitmesiyle, Çinghay bölgesindeki Moğol birlikleri kuzeybatıdaki Çinghay Gölü yakınlarına taşınmış, Doğu Çinghay’da çiftçilik yapmak için uygun olan tarlalara Salarlar yerleşmişler ve burada kalan Moğollar ve tarla işleri yapan Tibetliler ile birlikte yaşamışlardır (Chang,2012). Salarlar Şunhua İlçesine ilk geldiğinde Jiezi köyüne yerleşmişlerdir, sonra nüfusun çoğalmasıyla yakın coğrafyaya dağılmışlardır (Mi, 2004:52).

Salarların yaşadıkları coğrafi çevre Gansu-Çinghay-Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi üçgeni gibi geniş bir coğrafi çevreye yayılmıştır. Günümüzde Salarların büyük bir kısmı da Çinghay eyaletine bağlı Şunhua Salar Özerk ilçesinde yaşamaktadırlar. Bu bakımdan Şunhua Çin’in tek Salar Özerk İlçesi’dir. Özerk İlçe yönetimi 1955 yılında kurulmuştur ve 2100 kilometrekare genişliğindedir. 2011’deki nüfus istatistiklerine göre, Şunhua ilçesi, 9 kasaba ve 154 köyden oluşmaktadır. Bu dokuz kasaba; Jishi, Jiezi, Baizhuang, Galeng Tibet, Wendu Tibet, Gangcha Tibet, Daowei Tibet, Çahandus ve Qingshui’dir. 2011 itibariyle Şunhua’nın nüfus toplamı 126.900’dür.

Tablo 3: Şunhua Salar Özerk İlçesinin Nüfus Yapısı

	Toplam	Salar	Tibetli	Hui	Hanzu	Başka etnik grub
Nüfus	126.900	78.900	29.600	10.600	7540	203
Yüzde	100	62	23.3	8.3	5.9	0.5

Kaynak: <https://baike.baidu.com/item/循化撒拉族自治县>

Tablo 3’de görüldüğü üzere Şunhua Salar Özerk İlçesinde Salarların nüfusu 78.900’dür. Bu nüfus, Şunhua’nın tüm nüfusunun %62’sini ve Çin’deki Salarların

nüfusunun %80.5'ini oluşturmaktadır. Şunhua, nüfus istatistikleri incelendiğinde, Tibetlilerin nüfusu 29.600'ü ile bütün Şunhua nüfusunun %23.3'ünü oluşturduğu görülmektedir. Bu nüfusu %8.3'ü ile (10.600) 'ü ile Huiler takip etmektedir. Hanlar ise 7.450 kişi ile genel nüfusun %5.9'unu oluşturmaktadır. Geri kalan diğer milletler ise sadece 203 kişidir ve genel nüfusun %0.5'ini oluşturmaktadır. Şunhua nüfusunun %94'ü azınlık milletten oluşmaktadır (www.baik.baidu.com.).

Şunhua Salar özerk ilçesi 35.5 kuzey enlemi ile 102.3 derece doğu boylamı arasında yer almaktadır. İlçenin doğu kısmında Gansu Eyaleti sınırları içinde kalan Linxia ve Nanlin şehirleri ile Tongren ilçesi ile Xia ırmağı, kuzeyinde Sarı Nehir ile Hualong ilçesi, batısında Jianzha ile çevrilidir. Çin milletinin beşiği olarak kabul edilen Sarı Irmak'ın 79 kilometresi Şunhua'nın sınırları içinde kalmaktadır. Bu ırmak Şunhua ve çevresinin can damarı niteliğindedir. Şunhua ilçesi, aralarında fazla uzaklık olmayan iki dağ arasında kalmaktadır. Dolayısıyla Şunhua'nın bulunduğu mevki dağlık bir bölgedir. Oldukça geniş bir alana sahip olan Çinghay eyaletindeki yerleşim birimlerinin hemen hemen tamamı doğu-batı yönünde akan Qingshui Irmağı etrafında toplanmıştır. Şunhua'nın batı kesiminde Jiezi Irmağı yer almaktadır. Uzun süreli üretim ve genişleme ile Salarlar nehir boyunca bir dağılma modeli oluşturmuştur. (www.baik.com)

Çin'in kuzeybatısındaki diğer yerleşim yerlerinde olduğu gibi sözünü ettiğimiz Şunhua ilçesinin dört bir tarafı da dağlık alanlarla çevrilmiştir. Bu bölgenin denizden yüksekliği ortalama olarak 1800 metredir ve yüksek hava sıcaklığı 33.5 santigrat derece en soğuk olduğu dönemde ise sıfırın altında 19 santigrat derecedir. Şunhua ve çevresinde iklim ilkbahar ve yaz mevsimlerinde kurak, sonbahar ve kış mevsimlerinde ise yağmurludur. Şunhua ve çevresi tarım yapmaya elverişlidir. Üretilen tarım ürünleri arasında tahıllar, çeşitli sebze ve meyveler yer almaktadır.

Şunhua Salar Özerk İlçesi bitki kaynakları, hayvan kaynakları, su kaynakları ve mineral kaynakları bakımından zengindir ve geniş bir alana yayılmıştır. İlçenin kuzeydoğu ile güneybatısında geniş ormanlar yer almaktadır. Buradaki doğal ormanların genişliği 30 kilometrekare genişliğindedir. İlçe sınırları içinde hayvancılığın ve bitki yetiştirme sektörünün gelişmesinde etkili olan çok sayıda bozkırlar vardır. Özellikle son yıllarda koyun ve sığır gibi hayvanların beslenmesi ile ilgili işler çok gelişmiştir. Üretilen başlıca hayvansal ürünler arasında sığır derisi mamülleri, deri eşyalar, yoğurt, süt tozu, yünden

yapılan giysiler ve et türleri sayılabilir (Komisyön, 2009:5). Madenler bakımından da çok zengin olan Şunhua'nın çevresinde 32 yerden altın, bakır, demir, kömür gibi 20'den fazla türden maden çıkarılmaktadır.(Komisyön, 2009:7). Ayrıca, ulusal bir doğa koruma alanı olan Mengda Tianchi doğal coğrafya, zengin kültürel manzaraları ve azınlık milletlerin gelenekleri ile birlikte turizm kaynakları açısından da zengindir.

2.5. ÇİN'DEKİ AZINLIK GRUPLARIN DİL VE İNANÇ DURUMLARI

2.5.1. Çinde Azınlık Gruplar Tarafından Kullanılan Diller

Çin'de azınlık gruplar kullandıkları dile, Çin toprakları içerisinde yoğunluklu olarak yaşadıkları bölgeye, farklı örf, adet, gelenek ve göreneklere, aidiyet şuuruna ve azınlık isimlerine göre tanımlanmıştır. Hiç şüphesiz yukarıda ifade edilen unsurlar içerisinde en önemlilerinden birisi de dildir. Dil toplumların farklılaşmasındaki temel etkenlerden birisini oluşturmaktadır. Çin'in sahip olduğu kültürel zenginlik, dil alanında da görülmektedir. Bu bakımdan Çin'de Hanzu gurubunun ve diğer 55 azınlık gurubunun konuştuğu çok sayıda dil ve diyalekt bulunduğu söylenebilir (Gelekçi, 2005).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde en yaygın kullanılan dil Han Çinlilerin kullandığı Çince'dir. Bu durumun temel nedenleri arasında Han Çinlilerinin genel nüfus arasında en kalabalık millet olması da yer almaktadır. Çince Çin-Tibet dil ailesine mensuptur. Han Çinlilerin dışında azınlıklar da Çince'yi kullanmaktadır. Çin'in farklı coğrafyasında farklı ve çeşitli diyalekt Çince bulunmaktadır. Günümüzde toplam 13 diyalekt Çincesi mevcuttur. Bunlar ise Pekin lehçesi, Jin, Kanton, Xiang, Wu, Hui, Gan, Hakka, Minbei, Hokkien, Min Dong, Minzhong, Minxian lehçesi (Shao, 2001). Ülkenin resmi dili olarak Mandarin Çincesi kullanılmaktadır.

Mandarin Çincesi ve eski Çince farklıdır. 1912 yılında Çin'de "Yeni Kültür Hareketi" etkili olmaya başlamıştır. Batı fikirleri Çin'e tanıtılmaya başlandı. Bu durumun bir sonucu olarak batı düşünceleri ile tanışan Çin edebiyatı önemli ölçüde etkilendi. Eski Çincenin zor olması nedeniyle, okuma ve yazma oranlarının arttırılması için dil devrimi yapıldı. Geleneksel Çince'yi basitleştirilerek, basitleştirilmiş Çince ve Baihuawen oluşturulmuştur. Çince'de, yazı dili ve konuşma dili arasında kesin bir ayırım

bulunmaktadır. Konuşma Çincesi, temelinde Pekin lehçesi bulunan Madarin Çincesidir. Yazma şeklinde ise, 1956'dan beri Klasik Çince yerinde "Basitleştirilmiş Çince" uygulanmaktadır. Farklı diyalektlere rağmen yazı dili neredeyse ortaktır. (Sang,2006)

Ayrıca Hanlar dışındaki 55 milletin bazıları kendi dillerini de kullanmaktadır. Çinceyi kullanan Hui ve Mançu dışında diğer 52 azınlığın hepsinin kendilerine ait konuşma dilleri bulunmaktadır. 53 azınlıktan 23'nün ise kendilerine ait yazı dilleri de vardır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin bütününde, azınlıklar da dahil olmak üzere, beş dil ailesi temsil edilmektedir. Bu dillerden Zhuang, Dai, Tibetçe, Miao ve Yao dâhil olmak üzere 29'u Çin-Tibet dil ailesine, Uygurca, Kazakça, Moğolca ve Korece dâhil olmak üzere 17'si Altay dil ailesine, Va, Deang ve Bulang birlikte 3'ü Güney Asya dil ailesine, Tacikçe ve Rusça Hint-kent dil ailesine mensuptur, Gans Han dili ise Avustralya-Endonezya dildir. Azınlık dillerinden Jing dili ise henüz sınıflandırılmamıştır (Gelekçi,2005).

2.5.2. Azınlıkların İnançlarına Göre Dağılımı

Milliyet ve dil açısından olduğu gibi din açısından da Çin büyük bir çeşitliğe sahip bir ülkedir. Örneğin, bazı Çinliler Taoizmi, Tibetliler, Moğollar, Luoba Budizm, Hui, Uygur, Kazak, Kırgız, Salar İslam, Miao, Yao ve Yi katolik vb bir çok dini inanç mevcuttur.

Bazı Çinlilerin benimsediği Taoizm Çin'de doğmuş bir inanç biçimidir. Taoizm MÖ 6. yüzyılda Lao Zi tarafından kurulmuştur. Taoizm kurulduğunda sadece bir felsefe akımıdır. Kurucusu Lao Zi hem Zhuang Zi'nin düşüncelerinde oluşmuştur. Bu görüşe göre her şey Taodur. Taodan akar, Taoya döner. Bu anlayışa göre Tao evrendeki düzendir. Tao kendiliğinden var olmuştur. Betimlenemez, nesnesiz, cisimsiz, sonlu ve sonsuz olan akıldır. Bütün bu özellikler varlığı yokluğa götüreceğinden Tao yokluk demektir. Taoizm din olarak Han Hanedanında MS 2.yüzyılında oluşmuştur. Eski Çin ruhlarına dayalı teorik temel olarak Taocu Düşünce üzerine ibadet olan Taoizm, gelen ilkbahar ve sonbahar beri tanrı ve simya üzerinde oluşmuştur. Taoizm'e göre gökyüzünde tanrılar var, onlar insanın yaşamını kontrol etmektedir, insan yaşamının her alanında tanrı vardır. Örneği Yuhuang Dadi, Toprağın Tanrı, Çiçek Tanrı, Nehir Tanrı vb. Günümüzde Çin'de 9000 tane Taoizm tapınağı var, yaklaşık 50 bin rahibe ve rahip bulunmaktadır.

Tibetliler, Moğollar, Luoba, Menba, Tu ve Sarı Uygurların benimsediği Budizm Çin'e MÖ 1.yüzyılda gelmiştir, Çin'de iki bin yıl sürmektedir, şimdi Çin'de yaklaşık 33 bin Budist tapınağı var, rahibe ve rahip sayısı 200 bindir.(www.gov.cn)

Hui, Uygur, Kazak, Kırgız, Tatar, Özbek, Tacik, Dongxiang, Salar ve Boan halkları benimsediği İslam 7. yüzyılda Çin'e gelmiştir, Çinlilerin Müslümanlarla ilk teması genelde Müslüman Arap ve Farslı tüccarların Çin'e kadar gerçekleştirdikleri ticaret kervanları vasıtasıyla olmuştur. Özellikle İpek Yolu ile Çinli Müslümanların sayıları büyük ölçüde çoğalmıştır. Günümüzde 55 azınlık milletten 10 tanesi⁴ İslam dine bağlı olarak Müslüman sayısı 22 milyondur. Bütün Çin toprağında 35 bin tane cami vardır. Çin'deki Müslümanlar genellikle Hanefi mezhebindedir.

Miao, Yao ve Yilerin benimsediği Katolik 7.yüzyılda Çin'e gelmişti, özellikle 1840 Afyon Savaşından sonra İngiltere tarafında misyonerlik yoğun bir şekilde Çin'e gitmiştir, günümüzde yaklaşık 5.5 milyon katolikle birlikte kilise sayısı 6 bindir. Hristiyanlık 19 yüzyılında Çin'e gelmişti, yine de Afyon Savaşından sonra hızlı şekilde inancı oluşmuştur, günümüzde yaklaşık 23 milyon Hristiyan ve 25 bin kilise ve 30 bin basit faaliyet kulüp mevcuttur.(www.gov.cn)

Çin'de din dışında felsefe akımlarının halk yaşamına büyük etkiler olmaktadır. Çin kültüründe uzun zaman süren Konfüçyüsçülük Çin'in felsefi geleneklerinde önemli yer almaktadır. Konfüçyüsçülük felsefi Zhou döneminde gelişmiştir. Konfüçyüsçülük din değil, eski bir Çin ahlakı ve Çin felsefi sistemi olup başlangıçta bilgin Konfüçyüs'ün öğretilerinden yola çıkarak gelmiştir. Ağırlığı insan ahlaklı ve iyi amellerdedir. Konfüçyüsçülük ahlak, sosyal, politik, felsefi ve düşüncelerden oluşan karmaşık bir sistem olup Doğu Asya'nın kültürü ve tarihi üzerinde büyük etkisi olmuştur. Konfüçyüsçülüğün kutsal metinleri Beş Klasik ve Dört Kitap olarak bilinen eski kitaplardır. Beş Klasik: Tarihi Dökümanlar Kitabı, Şiirler Kitabı, Değişiklikler Kitabı, Ayinler Kitabı ve İlkbahar ve Sonbahar Vekayinameleri'nden ibarettir. Dört kitap ise: Konfüçyüs'ün Konuşmaları, Mensiyüs'in Kitabı, Büyük Bilgi ve Orta Yol Doktrini'dir. Bu eserler idareci bir sınıfın eğitiminin oluşturmuş ve devlet memurlarının alındıkları sınavlarda da esas kabul edilmiştir. Konfüçyüsçülük Çinlilerin günlük yaşam üzerinde büyük etki göstermektedir, özellikle manevi alanda önemli bir role sahiptir.

⁴ İslam'a bağlı 10 millet: Hui, Uygur, Tatar, Kırgız, Kazak, Özbek, Tacik, Dongxiang, Salar ve Bao'an.

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra Komünist parti Marksist-Leninist ideolojinin temelli yönetim politikalarını olarak Maoizm teori olarak hüküm sürmektedir, idare ideolojisi ateizm uygulamaktadır. Ama halklar din hakkında özgürlüğe sahiptir, istediği dine katılabilir. (www.sara.gov.cn)

2.6. ÇİN HALK CUMHURİYETİ ANAYASASINDA AZINLIKLARA TANINAN HAKLAR

Günümüzde yürürlükte olan Çin anayasası 1982 anayasasıdır. Bu anayasada, azınlıkların haklarına dair geniş çaplı garantiler verilmiştir ve bu yeni anayasa, eskisine nazaran ‘hukuki açıdan’ ilerlemiş olmasıyla dikkat çekicidir. 1982 anayasası ile azınlıklara siyasi, kültürel ve ekonomik konularda daha fazla haklar verilmiştir. Örneğin 1982 anayasasının 4. maddesinde siyasî haklar ile ilgili olarak “*Çin Halk Cumhuriyeti’ndeki tüm milliyetler eşittir. Devlet Azınlıkların yasalara uygun hak ve hukukunu garanti eder. Milletlerin beraberlik, birlik, dayanışma münasebetlerini korur ve geliştirir. Her hangi bir milleti aşağılamayı ve ezmeyi men eder. Milletlerin birliğini bozacak ve millî bölücülük anlamına gelen davranışları yasaklar*” denilmektedir (Karluk, 2002).

Kültürel haklar ile ilgili olarak anayasanın 4. maddesinin III. paragrafında “*Milliyetlerin hepsi kendi dil-yazısını kullanma ve geliştirme özgürlüğüne, kendilerinin örf ve adetlerini aynen devam ettirme ya da ıslah etme özgürlüğüne sahiptirler*” denilmektedir. 19. maddenin son paragrafında ise “*Devlet ülke genelinde kullanılan edebi dili genelleştirecek/yaygınlaştıracaktır*” denilmektedir (Karluk, 2002, s. 73).

İktisadi haklar bakımından anayasanın 4. maddesinin II. Paragrafında “*Devlet azınlıkların özelliklerine ve ihtiyacına göre azınlık bölgelerinin iktisadi gelişimi ve kültürel gelişiminin hızlandırılmasına yardım eder*” ifadesi yer almaktadır.

Ancak, Çinlilerin bürokrasi anlayışı ve kültürel yapılarından dolayı, ‘yasa’ ile ‘uygulama’ arasındaki büyük fark bulunmaktadır (Karluk, 2002, s. 75).

2.7. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE AZINLIK MİLLETLERE UYGULANAN POLİTİKALAR

2.7.1. Doğum Kontrol Politikası

Yaklaşık 30 yıldır Çin Devleti, “Doğum Kontrol Politikası” adında nüfusun hızla çoğalmasını önlemek amacıyla her bölge, nüfusun artışını kontrol edici politikalar ve

önlemler uygulamaktadır. 1 Eylül 2002 tarihinde yürürlüğe girmiş olan “Çin Halk Cumhuriyeti Nüfus ve Doğum Kontrol Yasası” ile bu politika anayasal güvence altına alınmıştır. Yasanın 18. maddesi şöyledir (Karluk, 2002, s. 77):

18. Madde: Devlet istikrarlı bir şekilde doğum kontrol politikasını uygulayacak, vatandaşların geç evlenmesi ve geç çocuk yapmasını ayrıca çiftlerin tek çocuk yapmasını teşvik edecektir. Tek çocuk sahibi olanlar, yasalardaki ve yönetmeliklerdeki şartlara uygun olarak ikinci çocuk yapma talebinde bulunabilirler. Bu husus ile ilgili somut uygulamalar, Eyalet, Özerk Bölge ve merkeze doğrudan bağlı metropollerin halk kongreleri ya da onun daimî komiteleri tarafından belirlenecektir.

Azınlıklara da bu yasa aynen uygulanacaktır, somut uygulamalar ise, eyalet, özerk bölge ve merkeze doğrudan bağlı metropollerin halk kongreleri ya da onun daimî komiteleri tarafından belirlenecektir.

Çin’in doğum kontrol politikası, özerk alanlar yerel koşullara göre etnik azınlıklar için farklı politika uygulamaktadır. Bazı etnik gruplar iki çocuk, bazıları da üç çocuk yapabilmektedir (Ma, X 2011). Özellikle nüfusu 10 milyondan az olan azınlıklar iki çocuk sahibi olabilmektedir. Örneği, Çinghay eyalet doğum politikası şu şartlar öne sürülmektedir: “Memurlar, işçiler ya da kentsel sakinler, çiftin biri veya ikisi de azınlıklardan olursa, ikinci çocuk yapabilir. Kırsal bölgelerdeki azınlık çiftçiler iki çocuk yapabilir; hayvancılık alanındaki azınlık çobanlar üç çocuk yapabilir” (Yin, 1994).

Çin’in doğum kontrol politikası tek çocuk yapma prensibi altında, yerel koşullara göre değişmektedir. Özellikle azınlık etnikler için daha gevşek doğum kontrol politikası uygulamaktadır. Bu yüzden Çin’in doğum kontrol politikasını sadece tek çocuk politikası olarak görmek doğru değildir (Guo ve Zhang, 2003).

2.7.2. Kültür Politikası

Çok uluslu ve çok kültürlü olan Çin’de milletlerin arasındaki örf, adet ve kültür çok farklıdır. Örneğin giysiler, yemek kültürleri, konutlar, evlilik, görgü kuralları ve cenaze gibi çeşitli yönlerde tezahür etmektedir. Devlet, etnik azınlıkların geleneklerine saygı duymakta ve etnik azınlıkların gelenek ve kültürünü koruma veya reform yapma hakkına sahiptir. Sosyal hayat alanında hükümet etnik azınlıkların özellikleri ve geleneklerini korur ve haklarını savunur.

Çin'de 55 etnik azınlıktan 10'u Müslüman'dır, bu 10 müslüman milletin geleneksel helal gıda yeme alışkanlığı vardır. Helal gıdayı tüketen etnik azınlıkların gıda arzı sorununu düzgün bir şekilde çözmek için, devlet, helal gıda tüketen çok sayıda etnik azınlığı olan kurum, okul, şirket vb yerde helal kantinler kurmaktadır. Örneğin Çin'deki üniversitelerin çoğunlarında helal yemekhane vardır. Helal gıda tüketen azınlıkların yoğun oldukları yerlerdeki trafik şeritleri, oteller, hastaneler, trenler, uçaklarda helal yemek verilmektedir. Helal diyetlerin uygulanması konusunda devletin katı kuralları vardır. Helal gıda tüketen etnik azınlıklar tarafından tüketilen helal etin kesim, ambalajlama, taşıma, işleme ve satışın her alanında "helal"olarak işaretlenmesi gerekir. Müslüman milletin yoğun yaşadıkları büyük ve orta ölçekli şehirlerde devletin ilgili birimleri sığır eti ve koyun türevi özel toptan satış departmanları veya perakende satış acenteleri kurmaktadır ve tercihli politikalar verilmektedir.

Çin'de çeşitli etnik azınlıklar farklı cenaze geleneklerine sahiptirler: Ateşe verme, toprağa verme, suya verme, açık havada bırakma gibi cenaze türleri mevcuttur. Hükümet etnik azınlıkların cenaze törenlerine saygı duymaktadır. Hui ve Uygur gibi bazı etnik gruplar için özel toprak tahsis eder, özel mezarlık kurar ve bu etnik azınlıklar için özel cenaze ve tören hizmeti verir. Benzer şekilde, Tibet halklarının yürüttüğü ateşe verme, suya verme, toprağa verme gibi cenaze türlerine devlet tarafından destek verilir ve saygı gösterilir.

Çin'deki azınlıkların festival kültürü çok zengin ve renklidir. Örneğin, Tibetlilerin Tibet Takımına göre Yıl Başı, Müslümanların Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Moğolların Nadamu Bayramı, Dailerin Songkran Festivali, Yilerin Meşale Şenliği gibi çeşitli festivaller kutlanmaktadır. Azınlıklar kendi geleneklerine göre festival kutluyorlar, devlet de azınlıkların festival tarihlerine göre tatil düzenlemektedir, örneğin Ningxia Hui Özerk Bölgesinde Ramazan Bayramı için 5 gün tatil verilmektedir (www.mafengwo.cn).

2.7.3. Eğitim Politikası

Çin Halk Cumhuriyeti Yükseköğretim Kanunu (《中华人民共和国高等教育法》) 8.Maddesinde göre "*Devlet, azınlık etnik grupların özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun olarak bu toplumların yükseköğreniminin gelişmesine ve aydınların yetişmesine destek verir ve buna kolaylık*" sağlanmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti özerk bölgeler yasası 71.maddesinde, "*Üniversiteler ve meslek yüksekokulları öğrenci kabul ederken azınlık toplumlardan gelen öğrencilerin üniversiteye giriş koşullarını azaltmalı ve nüfus sayısı*

az toplumlardan gelen öğrencilere öncelik” tanınması yönüne karar verilmiştir. Devlet konseyi’nin yürüttüğü, Çin Halk Cumhuriyeti özerk bölgeler yasası 21.Maddesine göre, yüksek eğitim okulları azınlık gruplardan gelen öğrencileri kabul ederken, önlisans, lisans ve yüksek lisans eğitimine başvuru yapan adaylar için ek puan kuralları ve azınlık toplumların durumlarına göre gevşek siyasetler uygulanmaktadır.

Azınlık etnik gruplardan gelen öğrencilerin üniversitelerde eğitim görme ve daha yüksek eğitimle kendilerini geliştirme açısında geniş imkânlara sahip olsa da kendi ana dili ve kültürlerini öğrenme imkânları olmamaktadır. Son zamanlarda Çin’ de uygulanmaya başlayan yeni eğitim programı kapsamında özerk bölgelerdeki okullarda Çince eğitime daha çok ağırlık vermeye başlanmıştır. Bu sayede azınlık dilleri hariç kendi içerisinde bile çok sayıda diyalektin konuşulduğu Çin’de tek bir dil hâkim kılınmış olacaktır. Bu çerçevede ‘Kuzey Mandarin diyalekti’ devletin millî konuşulan dili haline dönüştürülmeye çalışılmaktadır. “Bu durum azınlıklar tarafından kabul edilmese de, Çin hükümetinin almış olduğu kararlar doğrultusunda, son yıllarda bütün azınlık bölgelerindeki okullarda Çince eğitime geçilmiştir” (Gelekçi, 2005:87). Güney Çin’deki küçük bir köylü öğrencinin kullandığı ders kitabı ile Pekin ve Shanghai’deki öğrencilerin kullandığı ders kitaplarının fark yoktur.

3. BÖLÜM

SALARLARIN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya konu olan Çindeki Salarların sosyo-kültürel yapıları hakkında bulgular sunulmuştur. Veri toplama sürecinde, Şunhua İlçesinde yaşayan Salarlar ile derinlemesine, yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler, katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Elde edilen bu ses kayıtları daha sonra yazıya dökülerek deşifresi yapılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, Salarların dini ve etnik yapı bakımından hakim gruptan ayrıldıkları için sosyal ve kültürel açıdan farklı özellikler göstermektedirler. Bu bölümde ortaya çıkan bulgular, mülakatlarda elde edilen görüşmelere ilişkin görüşler ile desteklenerek verilmiştir.

3.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Araştırmaya 18 katılımcı katılmıştır. Katılımcıların dağılımlarının yer aldığı tablo 5'e bakıldığında, cinsiyet durumlarına göre, katılımcıların %33.3' ün ün erkekler, %66.7'sinin ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların yaş grubuna göre %44.4'ünün 18-29 yaş aralığında, %50'sinin 30-49 yaş ve %5.6'nın 50 yaş üstünde oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumuna göre %61.1'inin lisans ve lisansüstü, %38.9'unun ise lise ve daha aşağı eğitim düzeyinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumuna göre %72.2'sinin evli, %27.8'inin bekarlardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların çalışma durumlarına göre %88.9'unun çalışanlardan, %11.1 ise işsizlerden oluştuğu görülmektedir.(Tablo 5)

Tablo 4: Katılımcıların Genel Özellikleri

No	CİNSİYET	YAŞ	EĞİTİM DURUMU	MEDENİ DURUM	ÇALIŞMA
1	Kadın	23	Lisans Öğrencisi	Bekar	Öğrenci
2	Erkek	26	Lisans mezunu	Bekar	Memur
3	Kadın	26	Lisans mezunu	Evli	İşsiz
4	Kadın	25	Lisans mezunu	Evli	Lise Öğretmen
5	Erkek	32	Lisans mezunu	Evli	Memur
6	Erkek	46	Lise mezunu	Evli	Lise öğretmen

7	Erkek	30	Lisans mezunu	Eşinden Ayrılmış	Memur
8	Erkek	31	İlkokul	Evli	Şoför
9	Kadın	43	Okur Yazar değil	Evli	Kendi dükkanda çalışıyor
10	Erkek	25	Lisans mezunu	Bekar	Otoyol geçiş istasyonları memuru
11	Erkek	65	Lise mezunu	Evli	Salar Somut Olmayan Kültür Mirası koruyucu, yazar
12	Erkek	30	Lisans mezunu	Evli	Şunhua TV sunucusu
13	Erkek	46	Okur Yazar değil	Evli	İşportacı
14	Erkek	30	Lisans mezunu	Bekar	İlkokul Müdürü
15	Kadın	22	İlkokul mezunu	Evli	Anaokulu öğretmeni
16	Erkek	27	Lisans mezunu	Evli	Şirketindeki çalışan
17	Erkek	25	Lisans mezunu	Evli	Memur
18	Kadın	45	Okur Yazar değil	Evli	Ev hanımı

Tablo 5: Katılımcıların Cinsiyet ve Yaş Grubu

Toplam	Cinsiyet		Yaş Grubu			Eğitim Durumu		Medeni Durum		Çalışma	
	Erkek	Kadın	18-29	30-49	50-	Lisans ve üstü	Lise ve aşağı	Evli	Bekar	İşli	İşsiz
Sayı	12	6	8	9	1	11	7	13	5	16	2
Yüzde	66,7	33,3	44,4	50	5,6	61.1	38.9	72.2	27.8	88.9	11.1

3.2. SALARLARIN KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

3.2.1. Dil kullanımı ve Eğitimin Durumu

Salarların kendilerine ait bir dilleri bulunmaktadır. Salarca olarak adlandırılan bu dil, Altay dilleri Ailesi'ne mensup Türkçe'nin Batı Hunca kolundan Oğuzca'nın bir kolunu temsil etmektedir. Salarlar tarihte Arap alfabesi ve Fars alfabesi temel olmak üzere 'Salar Türkçesi' adlı yazı sistemi kullanılmıştır. Salar dili araştırma uzmanına göre "Salar Türkçesi" aslında Orta Asya ve Sincan Bölgesindeki Türk milletlerinin ortaklaşa kullandıkları 32 harf ve 9 ana aksandan oluşan Çağatay dilidir. Salar halklarından topladıkları Salar Türkçesi ile yazdığı metinlerinden bazıları çoğunlukla orta ve geç Qing Hanedanlığında yazılmıştır (Chang, 2012).

18.Yüzyılda, bu Salar Türkçesi, din alanındaki ayetleri açıklamak ve din eğitimi için kullanılmıştır. Aynı zamanda sosyal iletişim, sözleşme yazma, kayıt ve biyografi yazma, kitap yazmak için de Salar Türkçesi kullanılmıştır. Ancak, bu yazmalar sadece az sayıdaki dini önderler tarafından bilinmiştir. Halk içinde yaygın hale gelmemiş, dolayısıyla toplumsal işlevini yitirmiş ve günümüzde yok olmuştur (Turamet, 2017:122). Salar araştırmacı Ma Wei'ye göre 19. yüzyılda Salar hakkında Salar Türkçesi yaygın bir şekilde kullanmıştır. Daha sonraları Han Kültürü ile kültürel temasın artması ve eğitim dilinin Çince olması Salar Türkçesinin kullanımını ve aktarımını zayıflatmıştır (Ma,W 2009).

Salar dilinin morfolojik özellikleri, Türkçe, Türkmençe, Uygurca ve Kazakça gibi akraba olan dilleriyle çok fazla ortak noktası bulunmaktadır. Ancak, Salarlar, Orta Asya'dan, 13. yüzyılda Çinghay-Tibet Platosu'ndaki Sarı Nehir kıyılarına göç ettikleri için diğer Türk dili konuşan insanlarla temasını yitirmişler ve Salar dili de diğer Türk dillerinden farklı bir gelişme yoluna girmiştir (Ma,W 2009). Salarların yaşadığı bölgelerde, Salar dili hala aile içindeki ana sözlü iletişim aracıdır ancak yazı sistemi tamamen Çince ile değiştirilmiştir.

Araştırmada Salarların kullandıkları dil ve dile özgün biçimler ile ilgili katılımcı görüşlerini almak amacıyla mülakatlarda katılımcılara sorular yöneltilmiştir. Örneğin katılımcılardan, Katılımcı 10 ve katılımcı 3 Salarların bir dile sahip olduğunu ama daha sonralarda bu dilin kaybolduğunun altını çizmiştir. Katılımcı 10'un ve katılımcı 3'ün görüşleri aşağıda sunulmuştur.

Salarların ilk başlarda kendi yazıları vardı, ama zaman zaman geçtikçe kayboldu.

(Katılımcı 10)

Salarların kendi yazı vardı, Arapça alfabesi ile yazılmış, ama zaman gittikçe sadece sözel olarak kaldı. (Katılımcı 3)

Mülakatlarda katılımcılara, “Konuşabildiğiniz diller hangileridir?” ve “Salarca konuşabiliyor musunuz? Ailenizde en çok hangi dil kullanıyorsunuz?” soruları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplarda, aile arasında genellikle Salarcanın konuşulduğu, bunun yanı sıra Çinceninde kullanıldığı görülmüştür. Örnek katılımcı ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

Aile arasında Salarca konuşuyoruz. (Katılımcı 13)

Genellikle Salarca ve Çince kullanıyorum, aile arasında Salarcayla iletişim kuruyoruz, ama erkek kardeşimle bazen Çince konuşuyoruz. (Katılımcı 15)

Salarca ve Çince biliyorum, aile arasında Salarca kullanıyoruz. (Katılımcı 10)

Babam, annem, iki erkek kardeşim, kocam ve ben dahil 6 kişilik bir ailemiz var. Kocam Hui milliyetten geldi, ailede kocamdan başka herkes Salarca konuşabiliyor. Anne ve babamın Çincesi orta halli, ikisi de Çince yazamıyor. Babamın Çince konuşması pek akıcı değil. Aile arasında hep Salarca kullanıyorum, ama kocamla Çince konuşuyorum. (Katılımcı 3)

Salarlar, etrafındaki Han ve Hui milletleri ile yakın iletişimleri nedeniyle çok fazla Çince kelime edinmişlerdir. Özellikle 1950'lerden bu yana, Han milletinin siyaset, ekonomi, kültür, bilim ve teknoloji ile ilgili çok sayıda yeni kelime Salarlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Salar Türkçesi büyük ölçüde kelime öbekleri edinerek zenginleşmiştir. Salarlar, Tibetliler ve Uygurlar ile olan kültürel etkileşim ve iletişimden dolayı bazı Salarlar Tibetçe ve Uygurca konuşabilmektedir. Bunun yanı sıra doğal olarak bazı Tibetçe ve Uygurca kökenli kelimeler de Salar Türkçesine katılmıştır. Bu yüzden Salar Türkçesi içinde Tibetçe ve Uygurca kelimeler de mevcuttur. Ayrıca İslam dinin etkisi ile Salar Türkçesine bazı Arapça ve Farsça kelimeler de katılmıştır. Bu bağlamda, kültürel alanda oluşan temasların sonucunda, dil alanında da değişim ve etkileşimler yaşanmıştır. Bu konuya ilişkin bazı katılımcı görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

Salarcanın yazı sistemi yok, diğer milletlerden pek çok kelime aldı, örneğin 'bardak', 'telefon' gibi kelimelerin Salarca karşılığı yok, sadece Çince ile ifade edilebiliyor. (Katılımcı 11)

Salarcada onlarca kelime Tibetçe'den geldi. Günümüzde Salarlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olan kişiler el birliğiyle Salar kültürünün korunmasına önderlik edebilirler, bunun için çok geç sayılmaz. Salar dilini araştırırken, kelimelerin toparlanması ve sınıflandırılmasına dikkat edilmelidir. Profesör Han Jianye, bir Salar dili araştırmacısıdır. Onun elinde 4000'den fazla Salarca kelime bulunuyor. Bende de uluslararası fonetik sembollerle kaydettiğim Salarca kelime kartları var. (Katılımcı 11)

Salarca, Tibetçe'den çok fazla kelime aldı, buldukları coğrafyadan dolayı Baizhuang ve Jiezi'deki Salarca biraz farklı. (Katılımcı 16)

Sözlü ve yazılı metin arasındaki kopukluktan dolayı Salarların dilinin gelişimini büyük ölçüde sınırlıdır. Bu bakımdan Salar dilinin sadece sözel olarak var olması, Salar dilinin temelini zayıflatmaktadır. Genellikle, Salar çocuklar okula gitmeden önce Çince öğrenmemektedirler. Salar çocukları, anaokulu döneminde Çince öğrenmeye başlamaktadırlar. Ancak köyden kente doğru artan göç oranları n üfus hareketleri daha da artmakta ve giderek daha fazla sayıda Salar kendi toplumlarından ayrılarak ülkenin tüm bölgelerine dağılmaktadır. Bu nedenle Çince, muhtemel göçmenler için daha önemli hale gelmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak Salar dilinin kullanımı zayıflamıştır. Gelecekte Salar dilinin gelişiminde veya varlığının sürdürülmesinde olumsuz etkiye neden olacağı değerlendirilmektedir.

Araştırmada, Salarların eğitim durumlarına ve eğitim hayatlarına ilişkin gözlemler ve mülakatlar yapılmıştır (Forograflar 3-4). Katılımcı ifadelerinde, okullarda tamamen Çince eğitim verildiği ancak Salar çocuklarının eğitim dışında Salar dilini kullandıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra eğitim dilinin Çince olması nedeniyle, Salar çocuklarının genel notlarının düşük olduğu görülmüştür. Aşağıda katılımcı 15 ve 14'ün bu konuya ilişkin görüşleri ifade edilmiştir.

Okullardaki öğretim dili tamamen Çince'dir. 3.sınıftan yukarıdaki öğrencilerin Çince seviyeleri iyi, ama 1. ve 2.sınıf öğrencileri Çince ile eğitimde zorluk çekiyor. Ders dışında öğrenciler aralarında Salarca kullanıyorlar.(Katılımcı 15)

Okuldaki ders programı Eğitim Bakanlığı'nın düzenlemesine göre yapılıyor, Bu program Matematik, Çince, İngilizce, müzik, resim, beden eğitimi, bilim dersleri ve el işleri derslerinden oluşuyor. Öğrencilerin en çok zorlandığı ders Çince dersi, Çince temeli iyi olmadığında, anlama kabiliyeti de gelişmiyor, matematik gibi diğer dersleri öğrenmesi de oldukça zor oluyor, böylece öğrencilerin ortalama notu da düşüyor, özellikle Han kültürünün hakim olduğu bölgelerle kıyaslanınca notları onlarınkine göre düşük kalıyor. Bunun için bazı önlemler almaya çalışıyoruz. Okulumuzda Salarca bilen sadece bir Salar öğretmeni var, birinci ve ikinci sınıflarda Çince dersine o giriyor. Öğrencilerin dersi daha iyi anlayabilmeleri için hem Çince hem Salarca kullanıyor. Fakat şimdi okuldaki öğrenci sayısı azalıyor, daha önceleri 300'den fazla öğrenci vardı, şimdi ise giderek azalıyor. Kentleşme eğilimi altında, maddi yönden ya da kendini geliştirme açısından ilçe ve şehirlere gidiyorlar ya da dış dünyaya açılıyorlar. (Katılımcı 14)

Fotoğraf 3: Mengda Köyündeki ilkokulun 2.sınıf derste, bir Salar hoca çocuklara Çince dersi veriyor. (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 4: Mengda Köyündeki İlkokulu (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Bazı akademisyenler, “dengesiz çift dil eğitimini, ana dili tehlikeye iten bir sebep olarak görmektedir. Çünkü çocukların ana dillerini öğrenme imkânları hâkim olan dili öğrenme imkânlarından daha az ise, ya da kendi ana dilini öğrenme imkânı yoksa o zaman bu anadilinde kaçınılmaz bir krize yol açabilmektedir (Pye, 1992).

Mülakatlarda, katılımcılara “Kendi anadilinizi gelecek kuşaklara aktarma imkânınız var mı?” sorusu sorularak, katılımcıların Salar dilinin aktarımı üzerindeki deneyim ve

görüşlerine dair bilgiler toplanmaya çalışılmıştır. Verilen cevaplarda katılımcılar, *bir sonraki kuşaklara dil aktarımında problemler yaşadıklarını, bu konu ile ilgili bazı tedbirler almak zorunda kaldıklarını* ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin örnek katılımcı ifadeleri aşağıda sunulmuştur.

Günümüzde Salarca'nın sonraki nesillere aktarılması durumu hiç de parlak değil. İlçelerde yaşayan Salarların yüzde 70'i Salarca'yı iyi bir şekilde konuşmuyor, köyde yaşayan Salarların Salarcası daha iyi. Ayrıca aileleriyle başka şehirlere gidip orada eğitim gören Salar çocukların yüzde 80'i de Salarca konuşmuyor. (Katılımcı 2)

Şu anda ana dilin korunup aktarılması bilincini henüz tam olarak kazanamadık, ancak bu konuya yavaş yavaş da olsa dikkat etmeye başladık. Örneğin, kızım anaokuluna gidiyor, okuldayken Çince konuşuyor, ama evde Salarca konuşuyoruz. (Katılımcı 7)

Katılımcılarda bazıları ise farklı milletler ile yapılan evlilikler nedeniyle bir sonraki kuşağa dil aktarmamın yapamadıklarını vurgulamışlardır. Örneğin, Katılımcı 1 ve 10'un görüşleri aşağıda sunulmuştur.

Babam Salardır, biraz da olsa Salarca biliyor, ama annem Hui milletinden, o Salarca'yı hiç bilmiyor, ben de hiç bilmiyorum. (Katılımcı 1)

Ana dilimizin gelecek nesillere aktarılması oldukça önemli, çünkü dil bir milletin ayırt edici özelliğidir, sadece bir dil değil, aynı zamanda milletin kültürü ve geleneğidir. Fakat şimdi farklı sebeplerden dolayı ana dilini korunmasında zorluk yaşanıyor. Örneğin başka milletlerin evlilikleri, okulda tamamen Çince eğitim verilmesi vb. sebeplerden ü ü ana dili yok oluyor. (Katılımcı 10)

Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Salar Türkçesi, için çoğu akademisyen tarafından Salar Türkçesini koruma amaçlı çalışmalar yapılmaktadır. Ancak anadilin kaybedilmesi konusunda, Salar Türkçesinin yazılı bir standardının olmaması, insanların kültürel temaslar sonrasında kendi dillerini kullanmayı tercih etmemeleri gibi nedenlerle Salar Türkçesi gündelik yaşamdaki yerini yavaş yavaş kaybetmektedir. Bu konuya ilişkin katılımcılardan Katılımcı 2 ve Katılımcı 16'nın görüşleri aşağıda sunulmuştur.

Bazı Salarlar Salarca kitap yazdı ve bunu internette yayımlamak istiyor, ancak yazdıkları kitabın yaygın olarak kabul gören bir standardı yok. Salar profesör Ma Wei latin alfabesi kullanarak Salarca üzerine bir kitap hazırladı, Salar araştırmacı Ma Guanghui'nin de kendi standardı var. Bu isimlerin her biri yalnızca kendi

standardını kabul ediyor. Bu standartlar tabii ki olmalı fakat güçlü bir şekilde organize olunmalı. Ana dilin korunmasında en iyi millet Tibetlidir, çünkü Tibetliler çok yerde ana etnik gruptur. Tibetlilerin kendilerine ait bir sistemi vardır, kendi şiir ve roman gibi kültürleri istila edilemez. Son iki yılda, Tibetliler oldukça iyi bir iş çıkardılar, öğretim materyali hazırlayarak daha iyi bir şekilde yayıldılar. (Katılımcı 2)

Günümüzde Salarca konusu oldukça karmaşık, Salarlar ticarete fazlasıyla yetenekli, ülkenin her yerine yayılmış durumdadır. Bu sebeple Salar çocukları artık daha çok Çince konuşuyor, ana dilleri olan Salarca'ya bağımlılıkları giderek azalıyor. İnsanlar, milletin geleceğini pek fazla düşünmüyor, bu yüzden mevcut durumda ana dil konusu çok karmaşık. Salar dili korunursa tabii ki çok daha iyi olur. (Katılımcı 16)

Salar Türkçesini koruma konusunda bazı katılımcıların farklı görüşleri bulunmaktadır.

Örnek katılımcı ifadelerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

En büyük umudum, ana dilin daha iyi korunması, ama günümüzde ana dilin araştırma yönü ile gelişim yönü aynı değil. Şu anda araştırmacılar Salarcada kullanılan çoğu kelime Türkçe ve Türkmençe'den taklit edilerek oluşturulmuş olabilir. Telaffuz Türkçe ve Türkmençe ile çok yakın, fakat Salarların yaşamı ile bağlantısı yok. Duyduğumuzda bize tuhaf geliyor, kendi dilimize benzetemediğimizden hoşumuza gitmiyor. Yaşlı Salarlar öz Salarca konuşuyor, ancak son yıllarda gençler başka şehirlere gittikleri için daha çok başka dillere özeniyorlar. (Katılımcı 6)

Salarlar Kur'an Kerim'i iyi bir şekilde okuyabiliyorlar, eğer Arap alfabesi ile Salarca yazacak olsalar, Salarcanın yaygınlaşma olasılığı daha yüksek olur. Fakat, Salarcadaki bazı sesler Arapça ile telaffuz edilemez. Salarların latin alfabesi ile yakınlığı çok iyi değil, bu yüzden Salar dili latin harfleriyle yazılırsa, yaygınlaşması daha zor olur. (Katılımcı 6)

Bu sene kış tatilinde, Üniversite Gönüllü Öğrenciler Birliği konuşma yapmam için beni davet etti, Salar kültürü hakkında bir konuşma yaptım, örneğin Salar kültürünün oluşumu, Salar kültürünün nesillere aktarılması gibi başlıklar üzerine konuşma gerçekleştirdim. Kültürümüzü öğrenme ve koruma konusunda sorumluluğu üzerimize almamız gerekiyor. Ben Salarca dersi de hazırlıyorum, her yaz tatilinde Salar öğrencilere Salarca ders veriyorum, özellikle 6 ve 7 yaş arası çocuklara Salarca sayı ve kelimeleri öğretiyorum. Günümüzde Salarların Salarcası oldukça kötü,

Salarca tehlike altındaki dillerinden biri. Günümüzde Salarca kullanarak 30'a kadar sayılabilen çok az, geneli sadece 10'a kadar sayabiliyor. Ma hocanın yaptığı araştırmalara göre ortaokul öğrencileri çoğunlukla 30'a kadar sayabiliyor, lise öğrencilerinin ise hepsi 30'a kadar sayılabiliyor, Salarcası en düşük seviyede olanlar ilkokul öğrencileri ve din adamlarıdır. Din adamlarının Salarca seviyelerinin düşük olma sebebi Arapça ve Farsça öğrenmeleriyle ilgili olabilir, Salarcası en iyi olanlar çiftçilerdir. Günümüzde Salarca araştırmaları yerli ve yabancı araştırmacılarla sınırlı kalmayıp, akademik dünyada da fazlasıyla ilgi görüyor. (Katılımcı 11)

Salar dili kayboluyor, bu durum için bizim de elimizden gelen birşey yok, ama bana göre değerlerimizin korunması Salar dilinin korunmasından daha önemlidir. Eğer Salar dilini korusaydık, şimdi öz Salarca konuşuyor olurduk, fakat ruhumuzu kaybettikten sonra gerisinin hiç bir anlamı yok. Bu yüzden değerlerimizin ve bilincimizin gelecek nesillere aktarılmasının daha önemli olduğunu düşünüyorum. (Katılımcı 2)

Gelecek nesillere Salarca öğretmek çok önemli, Salarca kesinlikle çocuklara öğretilmeli. (Katılımcı 15)

Salar dili ders kitaplarının çıkarılması gereksiz değil. Eğer çıkarılırsa sadece standart olan bir kitap çıkarılabilir. Salarlar ekonomik problemlerden yeni kurtuldu, fakat hala geçiş dönemindeyiz, hala maddi şeylerin peşindeyiz. Maneviyata belki 20 yıl sonra ancak dikkat edeceğiz. Ayrıca bazı liderler de dilin korunmasına önem vermiyor, eğer önem verseler, hala bir şeyler yapılabilir, Şunhua İlçesi özerk bir ilçedir, çoğu durumda esneklik söz konusu. İlkokul, ortaokul ve liselerde Salarca öğretmek zor olsa da, anaokullarda Salarca öğretebilir. Salarlardan bazıları Salarca harflerle yazmak istiyor, ama bu oldukça zor, çoğunluk bunu kabul etmiyor. Şu anda düzenlenen Salarca, Uygurca ve Türkmençe sözlükler var. (Katılımcı 2)

Çin'de aynı zamanda Han Çinlilerinin (hâkim grup) dili olan Çince, resmi dil olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla azınlıklar Çince konuşmak zorundadırlar. Ayrıca Salarların kamusal alanda yer almayan Salarca, sadece hane halkı arasında kullanmakta ve öğrenilmektedir/öğretilmektedir. Gittikçe yoğunlaşan Çinli nüfusu, Salarların yerleşim yerlerinde de giderek artmaktadır. Bunun yanı sıra, farklı etnik gruplar ile artan karışık evlilikler Salarca'nın kullanıldığı ve öğrenildiği çevreyi daraltmaktadır.

Özetle, (i) günümüzde aileler ve hane halkı arasında genellikle Salar Türkçesinin konuşulduğu, (ii) bunun yanı sıra Çinceninde kullanıldığı, (iii) Tibetliler ve Uygurlar ile

olan kültürel etkileşim ve iletişimden dolayı çoğu Tibetçe ve Uygurca kökenli kelimelerin de Salar Tükçesine katılmış olduğu, (iv) sözlü ve yazılı metin arasındaki kopukluktan dolayı Salarların dilinin gelişiminin büyük ölçüde sınırlı kaldığı ve (v) Salar dilinin sadece sözel olarak var olması, Salar dilinin temelini zayıflattığı, (vi) köyden kente doğru artan göç oranları nüfus hareketlerini arttırması sonucu Çincenin daha önemli bir dil haline alması, (vii) okullarda tamamen Çince eğitim verildiği, dolayısıyla da Salar çocuklarının sadece eğitim dışında Salar dilini kullandıkları bulgularına ulaşılmıştır.

3.2.2. Salarların İnanç

Salarlar İslam dinine inanmaktadır ve mezhepleri Sünni Hanefiliktir. Salar kültürünün oluşumunda ve gelişiminde İslam dini oldukça önemli bir rol oynamıştır. İslam kültürünün etkileri Salarların milli kimliği ve milliyet bilincinde, düşünce yapılarında, hayat felsefelerinde, festival ve geleneklerinde güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Bu yüzden İslam dininin Salarların sosyal ve kültür yapısının çekirdeği olduğu söylenebilir. İslam sadece dini ve felsefi bir kavram değil, aynı zamanda bir kültür ve yaşam tarzıdır. İslam Salarların manevi hayatı, ahlak felsefeleri, siyaseti ve ekonomisi üzerinde büyük bir etkiye ve hâkimiyete sahiptir. Mülakatlar süresince birçok katılımcı bu durumu vurgulamıştır:

Salar kültürünün temelinde din kültürü vardır, hangi açıdan bakılırsa bakılsın din kültürü öne çıkıyor. Din kültüründe, tüm köylerdeki camiler köyün merkezinde, ezanı duyan Salarlar camiye giderler. İhtilafların çözülmesi gibi çoğu meseleler de camilerde çözülür. Din kültürü, yemek kültüründe de kendini gösteriyor. Örneğin, yemek pişirirken 'Bismillah' ile başlıyoruz, bir bardak su içtiğimizde 'Bismillah' diyoruz. Dongxiang ve Hui milletleri de İslam kültüründen, fakat onlarda Salarların zenginliği yok.(Katılımcı 11)

Salarların maneviyatında en önemli olan İslam'dır. (Katılımcı 2)

Salarların kökeni Oğuzhan'dan gelen Salur'a dayanmaktadır. Salarlar doğuya göç etmeden önce Orta Asya'da yaşamışlar, yaklaşık 10. yüzyılın sonlarında İslam dinine geçmişlerdir. 13.yüzyılın başlarında Moğol milliyetçiliğinin yükselişiyle beraber Moğollar'ın Karadeniz'in doğusundaki Müslüman topluluklar üzerindeki hâkimiyeti artmış ve bu durum Orta Asya'daki milletlerin ve Arapların zorla doğuya göç etmesine sebep olmuştur. İslam inancına bağlı Salarlar da doğuya göç eden bu topluluklardan birisidir. Kayıtlara göre Salurlar doğuya göç ederken yanlarında el yazması bir Kur'an-ı

Kerim götürmüştür. Bu Kur'an-ı Kerim günümüzde Çin'in Çinghay eyaletindeki Şunhua İlçesi'nde bulunan Jiezi köyündeki Kuran Müzesi'nde muhafaza edilmektedir.

Salarların en önemli kültürel mirası İslam'dır. Salarların elinde el yazması bir Kuran var, şu anda müzede saklanıyor. (Katılımcı 17)

Salarlar 13.yüzyılda Çin'e göç ettiklerinde Çin'in batısında yer alan Çinghay Eyaletindeki Şunhua İlçesine yerleşmişlerdir. Çin'e yerleşmelerinden sonra İslam inancını kaybetmek istemeyen Salarlar, İslam kurallarının uygulanmasına devam etmek için Orta Asya'dan 40 tane imam getirmiş ve bu 40 imamdan birini İslami kuralların uygulanmasından sorumlu olarak, mezheplerinin dini kurallara uyulmasını ve 'beş esas'ın yerine getirilmesini denetlemekle görevli olan "Gazui" olarak atanmıştır (Mi, 2004). O sırada Çin'i yönetmekte olan Yuan Hanedanlığında Çin'de yaşayan toplulukların kendi geleneklerine göre idare edilmesi politikası uygulanmakta idi (Yuan Hanedanlığın Tarih Kayıtları, Cilt202, «Shi Lao Zhuan»). Bu yüzden o sırada Çin'de yaygın olan Budizm ve Taoizm'in yanı sıra, Semuren ve İslam inancına bağlı topluluklara da ayrıcalıklar tanınmıştır. Devlet tarafından merkezi bir 'Din işleri ve hac derneği' kurulmuş, Müslümanlara ülkenin her yerinde cami inşa etme ve dini faaliyetlerde bulunmalarına izin verilmiştir.

İslam dini Salarlar Şunhua ilçesine geldikten sonra diğer gruplarla bütünleşmesinde iki şekilde önemli bir rol oynamıştır. Birincisi İslam dini sosyal etkileşimi kolaylaştırmıştır. Sosyal etkileşimin önemli bir parçası olan evlilik sadece evlenen çiftler üzerinde değil, gelecek nesiller üzerinde de doğrudan etkilidir. İslam dinine göre Müslümanların Müslümanlarla evlenmesi esas olsa da, başka inanca sahip insanlarla evlenmek yasaklanmamış, sadece diğer tarafın İslam dinine geçmesini gerektirmiştir. Salarların tarihsel gelişiminde, Salar kadınları arasında diğer etnik gruplardan (gayrimüslimler) erkeklerle evlenenlerin sayısı yok denecek kadar azdır, ancak Salar erkekleri arasında diğer etnik gruplardan kadınlarla evlenenlerin sayısı fazladır. Örneğin Salarlar Şunhua İlçesine ilk geldiklerinde Salar erkekleri komşu Tibetli kızlara evlenmişlerdir. Salarlar ile evlenen Tibetli kızlar İslam dinine geçmiştir ve İslam dininden etkilenen Salarların gelenek ve adetlerine uymuşlardır.

Dini inanç ve geleneklerin benzerliğinden dolayı, Hui halkı da Salarlar için bir başka önem taşımaktadır. Günümüzde olduğu gibi tarihte de Salarlar ve komşu Huiler

arasındaki evlilik son derece yaygındır. Ayrıca Salar erkekleriyle evlenen Çinli kızların sayısı da fazladır. Salar erkekleriyle evlenen Çinli kızlar da İslam dinine geçmişlerdir. Mülakatlarda, “Eş seçerken, eşinizin farklı milletten/dinden olması sizce önemli mi?” sorusu katılımcılara sorulmuş ve yanıt vermeleri beklenmiştir. Bir çok katılımcı eş seçiminde ortak dini inanışa sahip olmanın önemli olduğunu vurgulamışlardır. Örnek katılımcı ifadeleri aşağıda sunulmuştur.

Bence eş seçiminde, kişinin hangi milletten olduğunun bir önemi yok, fakat dini inancı çok önemli. Eşim kesinlikle Müslüman olmalı. (Katılımcı 1)

Hangi milletten olduğunun bir önemi yok, fakat dini inancı çok önemli, kesinlikle Müslüman olmalı. Evleneceğim kişinin kesinlikle İslam dininden olması gerekiyor. (Katılımcı 3)

Hangi milletten olduğunun bir önemi yok, fakat dini inancı oldukça önemli. Salar kızlar Salar erkeklerle evlenmeyebilir, ama mutlaka bir Müslümanla evlenmeli. Eğer karşı taraf Han millettense, fakat İslamiyet’i kabul ederse onunla evlenebilirim.(Katılımcı 15)

Hangi milletten olduğunun bir önemi yok, fakat dini inancı önemli. Kesinlikle Müslüman olmalı.(Katılımcı 10)

Bizim milletimiz hem açık olmak istiyor, hem de risk almaktan korkuyor, bir yandan İslam’ı dışarıya tanıtmak istiyor, fakat evliliğinin bozulmasından da korkuyor mesela başka milletten biriyle evlendiğimizde, o kişinin kesinlikle Müslüman olması gerekiyor, bu evlilik iyi giderse sorun yok, ama eğer sonra boşanma gerçekleşirse, İslamiyet’i kabul eden biri belki tekrar İslamiyet’i terk edebilir, bu da büyük bir problem. Bana göre evlilikte din milletten daha önemli, din evliliğin bağlayıcı unsurudur. (Katılımcı 16)

Evlilikten sonra, kültürleşmenin başka bir yolu da Salarlar ile yakın olan etnik grupların İslam dinine girmesidir. Örneğin, “18. yüzyılın ortasında Huasi mezhebinin kurucusu MA Laichi’nin Hualong ilçesine ve diğer yerlere yaptığı ziyaretlerin ardından, bazı köylerdeki Tibetliler İslam dinine geçmişler ve Salarlarla beraber uzun zaman yaşadıkça Salarlaşmışlardır” (Ma,M 1984). Tibetliler İslam dinine geçtikten sonra, sadece dini inançlarını değiştirmişlerdir, ancak dinin kültür üzerinde büyük etkileri olduğundan etnik grubun dininin değişmesi birkaç kuşak sonra kültürel değişimleri de beraberinde getirmiştir. Sonraki kuşaklar atalarından miras aldıkları inançlarının ve geleneklerinin

yanı sıra Salar Türkçesini ve Salar Kültürü de öğrenmişler. Bu yüzden başka etnik grupların Salarlar'a katılmasında dini inançları belirleyici bir rol oynamaktadır.

İslam dininin Salarların diğer halklarla kültürel temaslarında oynadığı rollerden ikincisi ise İslam dininde işbirliğinin ve karşılıklı anlayışın teşvik edilmesidir. İslam dininin Salarların milli duyguları, milli bilinci ve milli özelliklerine büyük etkisi olduğundan Salarlar arasında işbirliği yapmak ve iyi geçinmek önemli bir özelliktir. Bu özellik Kuran'da yer alan 'Ve topluca Allâh'ın ipine sarılın, ayrılmayın.' (KUR'AN-I KERİM, 3:103) ayeti ile yakından ilgilidir. Bu ayet Salarlar arasında kabul görmüş ve Salarların dışarıdan Çin'e göç eden bir milliyet olarak yerli halklara kültürel teması için önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle, İslam dini, Salarların daha güçlü bir milli birleşme ve İslam merkezli bir güce sahip olmasını sağlayan Salarların oluşumunda ve gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

Bazı katılımcıların Salarların, dini vazifelerini yerine getirmeleriyle ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir:

Coğrafya üzerinde memleketimizi kaybettik, her yer bizim evimiz oldu. Ama manevi memleketimizi kaybedemeyiz, manevi memleketimiz İslam'dır, bizim için en önemli olan dindir. (Katılımcı 7)

Bence Salarlar dini vazifelerini iyi bir şekilde yerine getiriyor. Ben Şunhua İlçesi'nde lise öğretmenliği yapıyorum. Ramazan ayında hava ne kadar sıcak olursa olsun, dersler ne kadar yoğun olursa olsun, tüm öğrenciler oruç tutuyor. (Katılımcı 4)

Genç nesil dini açıdan iyiye gidiyor, mesela ben günde 5 vakit namaz kılmaya çalışıyorum, ama bazen işimden dolayı kaçırdıklarım da oluyor. Her sene kesin oruç tutuyorum, ayrıca sigara ve içki de kullanmıyorum. Fakat din hala hayatımın uzlaşmasını sağlayamaz ve dinin kuralları ve yönetmelikleri hayatımı yönlendiremez. (Katılımcı 12)

Salarların dine yönelik tutumunda ciddi bir kutuplaşma yaşanıyordu, şimdi bu durum iyiye gidiyor, namaz kılanların sayısı da hatırı sayılır derecede. Günümüzde ülkenin farklı bölgelerinde Müslümanların durumu geçmişe göre daha iyi, eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte, kitap okuyanların sayısı ve eğitilmiş insanların sayısı da artıyor, artık WeChat popülaritesiyle birlikte bu platformdan bilgi edinen çok fazla kişi var.(Katılımcı 2)

Salarların inanç pratiği kişiye göre değişiyor. Genel olarak eğitilmiş insanlar inançlarını daha iyi anlıyorlar, çünkü eğitilmiş olmayanlar genellikle şehir dışında noodle yapan restoranlarda çalışıyorlar, kültür seviyeleri düşük, dış çevreden büyük ölçüde etkileniyorlar, böylece kendi özelliklerini kaybediyorlar.(Katılımcı 2)

Bu iki sene bir geçiş dönemi. Salarların maddi durumu iyileştikçe, manevi arayışları da güçlendi. Din bir uzlaşma aracı olmasına rağmen, din anlayışı her insan için farklıdır, ayrıca dinin insanlarda uyandırabileceği etki de farklıdır. Kişisel hayatlarını din ile bağdaştırabilecek çok az insan var.(Katılımcı 2)

Bence Salarlar dini vazifelerini yerine getirme konusunda oldukça iyi, Salarlar kendi dini inançlarına çok önem veriyorlar.(Katılımcı 10)

Bence Salarların din inancı zayıflıyor, sigara ve içki içenlerin sayısı artıyor, bazı inanç ve gelenekleri de yok oluyor.(Katılımcı 1)

Dini sistemler ve dini biçimler bakımından, Salarlar diğer Müslümanlardan farklı bazı özelliklere sahiptir. Salarların yaşadığı her köyde cami vardır. Bazı köyler farklı mezhepten dolayı iki veya daha fazla camiye sahiptir. Bazı köylerde de mezhep sorunlarından değil, nüfus artışından dolayı köylülerin dini faaliyetlerde bulunmalarını kolaylaştırmak için yeni camiler kurulmuştur. Salarlar için cami, sadece ibadet etmek ve dini bayramları kutlamak için önemli bir yer değil, aynı zamanda köylülerin köydeki önemli olayları tartışması ve çözmesi için bir merkez işlevi görmektedir. “Salarların Tarihine Giriş” adlı kitabında 2000 yılı itibariyle Salarların yoğun yaşadıkları Şunhua ilçesinde toplam 120 cami mevcut olduğunu kaydetmektedir (2008:189). Salarların kurduğu ilk cami Jiezi Kasabası'ndaki Jiezi Büyük Cami olup, bu cami bugün Çinghay Eyaleti'nin ikinci büyük camisidir.

Salarların hepsi İslam'a inanırlar, ayrıca din kültürü aile eğitimi ve cami eğitimi yoluyla geliştirilir. Hatta bazı öğrenciler Arapça öğrenmeyi tercih ediyor ya da Arapça eğitimi almak için yurtdışına gidiyor. Salarların yoğun olarak yaşadığı köylerde kesinlikle bir cami vardır. Cami, Salarlar için sadece bir ibadethane değil, aynı zamanda dini bilgi edinme yeridir. (Katılımcı 4)

Çin'de yaşayan Salarların çoğunluğu Han Çinlilerin hakim olduğu bir ülkede yaşamaktadırlar, kendi dinleri ve kültürleri doğrultusunda oluşturmuş oldukları bir yaşam tarzı bulunmaktadır ve bu tarz yaşamlarına devlet tarafından izin verilmektedir.

Fotoğraf 5: Jie Zi Cami (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 6: Mengda Köyündeki Cami (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

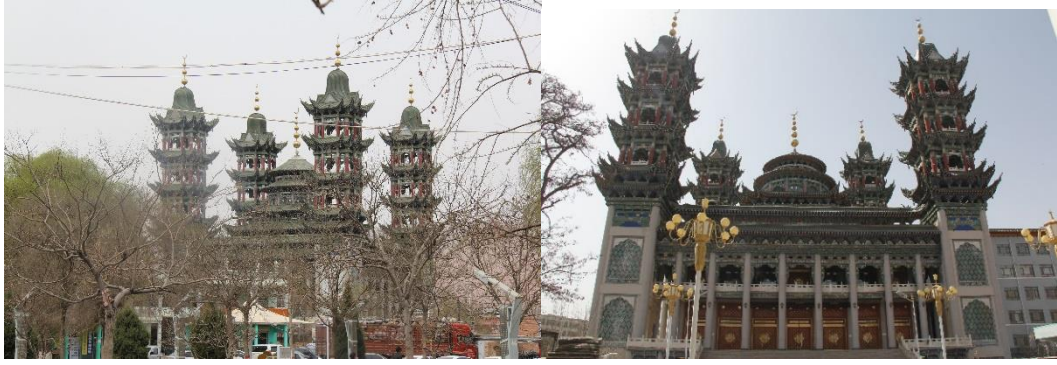

Fotoğraf 7: Kewa Cami (14.yüzyılda kurulmuştur) (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 8: Zhangga Cami 17.yüzyılda kurulmuş (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 9: Caotanba Cami (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

3.2.3. Salarların Giyim-kuşamı

Salarların kıyafetleri Orta Asya ve İslam kültürlerinin izlerini taşımaktadır. Eski Salar halk şarkıları, efsaneleri ve geleneklerinde, Salarların atalarının kıyafetlerinin Orta Asya konar-göçer halklarının giyim tarzı ile aynı olduğu anlaşılmaktadır. “Erkekler genelde kuzu derisinden yapılmış şapka takmışlar, uzun deri çizmeler giymişler ve bellerini kumaş ya da ipekten yapılan bir kuşakla bağlamışlardır. Kadınlar ise genellikle dik yakalı ve uzun tesettürlü elbiseler giymiş ve başörtüsü takmışlardır. Sonraları erkekler genellikle geniş ve uzun bir bluz ya da gömlek ile pantolon giymişler, bellerini yine bir kuşakla bağlamışlar, başlarına ise siyah ya da beyaz takke takmışlardır. Yaşlılar da genelde uzun gömlek giymişler, namaz kılariken başlarına sarı, mavi veya beyaz renkli sarık takmışlardır. Orta yaşlı kadınlar genellikle ayak bileğini de kapatan pantolonun üzerine uzun elbise giymişlerdir. Ming hanedanının sonu ile Qing hanedanının başında, kadınlar dışarı çıktıklarında başlarına mavi bir kumaş sarmışlardır. Bayramlarda kadınlar geniş ve işlemeli bir pelerin giymişlerdir. Daha sonraki zamanlarda kadınlar “Gaitou” adı verilen başörtüsü kullanmaya başlamışlardır”(Tan, 2010). Gaitou çoğu zaman yumuşak ve yarı saydam ipekten yapılmıştır. Gaitounun renkleri kullanan kişinin yaşına göre değişmiştir. Genç kız veya yeni evli gelinler canlılığı ve refahı simgeleyen yeşil renk Gaitou takmışlar, orta yaşlı veya çocuklu kadınlar maharet ve sakinliği temsil eden siyah Gaitou takmışlar, yaşlı kadınlar ise saflığı temsil eden beyaz Gaitou takmışlardır.

Mülakatlarda katılımcıların geleneksel kıyafetleri ile ilgili sorular sorulmuştur. Verilen cevaplarda kullanılan geleneksel kıyafetler konusunda açıklamalar getirilmiştir:

Salarların kendi geleneksel kıyafetleri vardır, örneğin kadınların başörtüsü, erkeklerin beyaz takkesi vardır. Şimdi çalışan çoğu kadın başörtüsü takmıyor, ev hanımı olan kadınlar genellikle başörtüsü takıyorlar. Genç erkekler camiye ya da dini faaliyetlere giderken beyaz takke takıyorlar, günlük hayatlarında takmıyorlar.(Katılımcı 1)

İlerleyen zamanlarda Salarların giysileri başta Huiler olmak üzere komşu halkların giysilerinden etkilenmiştir. Göçebe dönemdeki giysiler yerini zamanla daha modern giyim tarzına bırakmıştır. Günümüzde kadınlar çeşitli renkli kumaşlardan yapılan elbiseler giymekte ve çeşitli renklerde Gaitou ya da şal takmaktadırlar. Erkekler de takım elbise ya da modern gündelik giyimi tercih etmektedirler. Sadece namaz kılarken takke (beyaz yuvarlak şapka) takmaktadırlar. Salar gençlerinin giysileri de gün gittikçe daha modern hale gelmektedir. Günümüzde geleneksel kıyafetler sadece sergi amacıyla ya da özel durumlarda kullanılmaktadır. Çoğu kişi için geleneksel kıyafetler sadece bir anı haline gelmiştir.

Salarların önceden kendi geleneksel kıyafetleri vardı, ama zaman geçtikçe kıyafetlerinin özellikleri kayboldu. Bazen büyük etkinliklerde ya da gösterilerde geleneksel kıyafetler sergilenir. Ancak bu kıyafetleri günlük yaşamımızda giymiyoruz. Ama giyiniş açısında da kendimize has özelliklerimiz var. Biz müslümanımız, yetişkin kadınlarımız başörtüsü takıyorlar, erkeklerimiz beyaz takke takıyorlar, özellikle camiye giderken. (Katılımcı 4)

Çin'in Ekonomik Reformundan bugüne kadar, Salarların kıyafetlerinde büyük değişiklik oldu. Zaman geçtikçe Salarların giyimleri daha popüler hale geldi. Deri ceketler, takımlar ve modern spor kıyafetler giyiyorlar. Sadece dini bayramlarda ya da camiye giderken beyaz takke takıyorlar. Gündelik kıyafetlerinin Han milletinin giydiği kıyafetlerden bir farkı yoktur, ancak konuştukları Salarca'dan Salar olduklarını anlayabilirler. Salar kadınların kıyafetleri daha renkli ve çeşitli oldu, sadece başörtüsünü kullanmaya devam ediyorlar. Ayrıca Salar kadınlar takı takmayı severler. (Katılımcı 8)

Günümüzdeki Salarların giyimleri tamamen modern hale gelmektedir. Bu bakımdan Çinlilerin giyimleri ile çok fark yoktur. Ama Salarların giyiminde en özel olan figür din usurudur. Salarların giyimleri İslam dini kurallarına büyük ölçüde uymaktadır. Günümüzde Salar kadınları genellikle başörtüsü takmaktadır, erkekler ise beyaz takke

taktırmaktadırlar. Mülakatla elde edilen bulgular bu durumu destekler niteliktedir. Örnek katılımcı ifadeleri aşağıda sunulmuştur.

Ben başörtüsü takıyorum, kısa kol tişört ve kısa pantolon hiç giymiyorum. Bunun dışında kıyafet yönünden Han milleti ile bir fark yok. Ben yeni evlendim, düğünümde modern gelinlik giydim. (Katılımcı 3)

Şunhua Salar Özerk İlçesi'nin okularındaki kadın öğretmenler, devlet kurumlarındaki kadın memurlar başörtüsü takabilirler. Hiç bir kısıtlama yoktur, ama şimdi çoğu kadın kendi isteğiyle başını kapatmak istemiyor. (Katılımcı 16)

Ben başörtüsü takıyorum, bundan başka özel bir kıyafet yok. (Katılımcı 9)

Salar kadınlar genellikle başörtüsü takarlar, Salar erkekler beyaz takke takarlar. (Katılımcı 10)

Ayrıca Salar kadınları Türkiyedeki kadınları gibi altın ve gümüş takıları takmayı çok sevmektedirler. Düğünlerde damat tarafından geline altın takıları hediye edilmelidir. Evli kadınları aile buluşması, düğün, ya da parti gibi etkinliklerde yüzük, kipe, kolye gibi altın takıları takılarak katılmaktadırlar.

Salar kadınlar altın ve gümüş küpeler, yüzükler ve bilezikler takmayı severler. Bazıları ellerine ve tırnaklarına kına yakmayı severler. Salar erkekler beyaz takke takarlar, kışında deri çorap giyerler. Ayrıca Salar erkekler yüzlerine çok dikkat ediyorlar, erkekler orta yaşlarına geldiklerinde sakal bırakmaya başlarlar, bazıları sadece bıyık bırakıyor, bazıları kısa sakal, bazıları da keçi sakalı bırakıyor. (Katılımcı 18).

Kültür “belirli bir toplumu oluşturan insanlar tarafından paylaşılan bilgiler, inançlar, değerler, gelenekler, alışkanlıklar ve davranışlar olarak tanımlanabilir.” (Cockerham 1995:66) “Kültür, bir milletin dini, ahlaki, hukuki,bedii, lisani, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünüdür.”(Ziya Gökalp 1970:30) Salarlar Çin'e göç ettikten sonra, bazı açılardan Çin kültüründen etkilemiştir, bir yandan da kendi kültürel özelliklerini devam ettirmişlerdir.

Fotoğraf 10: Salar genç kızları (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 11: Gaitou takan Salar kadınları (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 12: Takke takan bir Salar erkeđi (Fotoğrafi eken:Yonghua LI)

Fotoğraf 13: Deve Pınar müzesi içinde gösterilen Salarların geleneksel kıyafetleri (Fotoğrafi eken:Yonghua LI)

3.2.4. Salarların Yemek Kültürü

Salarların yemek kültürleri geleneksel kültürlerinden, buldukları coğrafyadan, dini ve toplumsal özelliklerden büyük ölçüde etkilenen uzun bir tarihsel süreçten geçerek günümüze gelmiştir.

Kültür tarihsel olarak gelişmekte ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Kültür, “bir toplumu karakterize eden düşünce ve değerler biçimini, aynı zamanda, maddi kültürler açısından sanatta, müzikte, edebiyatta, modada mimaride, yiyecekte, sporda ve toplumu karakterize eden diğer varlıkların yansımaları gösterir” (Cockerham 1995:66). Salar yemek kültürü geleneksel Türk kültürünü yansıtmaktadır.

Çin yemek kültüründe önemli bir yer tutan pirinç pilavı, her yemekte kesin olarak kullanılmaktadır. Ancak Salarların yemek kültüründe ekmeğe daha önemli bir yer almaktadır. Ekmeğe işi teknikleri eski Türk geleneğinden gelmektedir. “Konar-göçer ve hayvancılıkla uğraşan eski Türkler maddi koşulların zayıflığından, günlük ana yemek olarak undan yapılan ekmeğe tüketmişlerdir” (Feng, 2000). Salar yemekleri arasında ekmeğin yanı sıra buğday, arpa ve diğer tahılların fıstık, susam ve diğer yemişlerle kavrulmasıyla elde edilen karışımdan yapılan bir çorba bulunmaktadır. Bunlar eski Türklerin de tükettikleri ‘Ekmeğe’ ve ‘Çorba’ ile benzerlik göstermektedir. Salar yemeklerinde dana ve koyun eti önemli bir paya sahiptir. Özellikle kuzu pırzola günlük yaşamda tüketilen ve misafirlere ikram edilen temel yemektir. Çin yemeğinde yoğurt kullanılmamaktadır. Ama Salar mutfağında yoğurt da fazlaca tüketilmektedir. Özellikle yağlı ve etli yemeklerden sonra yoğurt tercih edilmektedir.

Yemek kültürünü etkileyen ikinci faktör coğrafi koşullardaki değişimdir. Salarların ataları Şunhua ilçesine yerleştikten sonra Orta Asya’nın ikliminden ve bitki örtüsünden tamamen farklı bir çevrede yaşamışlardır. Ayrıca Han ve Tibet kültürlerinin etkisinde kalmışlardır. Salarların bir kısmı hala hayvancılık ile uğraşmasına rağmen çoğu tarıma yönelmiştir. Bu değişim, yemeklerde de büyük değişikliklere sebep olmuştur. Ekmeğe ve etin yanı sıra çeşitli sebze ve meyveler de tüketilmeye başlanmıştır. Bugün Şunhua’nın biberi kalın eti ve lezzetiyle ünlüdür. Biber yetiştiriciliği Şunhua ilçesinin tarım endüstrisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Aşağıdaki tablo, Şunhua İlçesi'nde çalışan Han bey tarafından kaydedilen 26 Mart'tan 1 Nisan'a 2018 tarihinde 7 gün içindeki günlük yemek listesi. Bu yemek listesinden ilçede yaşayan Salarların yemek kültürünü genel olarak tanıyabiliriz.

Tablo 6: Han Bey'in bir haftalık yemek listesi

Zaman	Kahvaltı	Öğle yemeği	Akşam yemeği
26 Mart	08: 00 Ekmek, Sütlü çay (çay , tuz , süt) , Biberli dana et kızartması (patates,dana eti, soğan, taze biber)	12:30 Yeşil çay, Pirin çpilavı, Brokoli etli kavurması, Suantai et kavurması, Domatesli yumurta çorbası	19:00 Sulu yaprak makarna çorbası
27 Mart	07:50 Pirinç Çorbası (pirinç, ceviz, kırmızı fasulye, Gouji, juema), Ekmek	12:40 Yeşil çay, Mantarlı etli kızartma, Ekmek	19:00 Mantı (Havu çetli)
28 Mart	08:00 Yeşil çay , Havu du etli Baozi(Büyük mantı gibi) , Yeşil Lahana Çorbası.	13:00 Yeşil çay, Sebzeli turu (Patates, turp, havuç, doufu,ağaç matar, pirinç markarna, soğan, ıspanak.) Ekmek	19:00 Makarna
29 Mart	08:00 Doujiang(Soya fasulye suyu), Turşu,yağlı ekmek	12:30 Yeşil çay JiaoTuan(hamur çorbası) Salatalık salatası Domates salatası	20: 00 Erişte çorbası
30 Mart	09:00 Yeşil Çay (Yeşil çay , şeker , Guiyuan , Gouji) , etli kabak kızartması , kızarmış ekmek.	14:00 Malatang(Alışveriş yaparken dışarda yedi)	20:00 Makarna
31 Mart	09:00 Yeşil çay Yumurta Pirinç çorbası Ekmek	14:30 Sulu yaprak makarna, Makarna kavurması (Alışveriş yaparken dışarda yedi)	20:00 (Eve misafir geldi) kuruyemiş, Yeşil çay (Şeker, Guiyuan, Gouji, Kırmızı hurma, Ceviz), Ekmek, Meyve, Patlıcan salatası, brokoli etli kızartması, Yeşil lahana kızartması Kuzu kapama, Tavuk kapama,

			Sulu makarna.
01 Nisan	09:00 Fentang(Pirin ç makarna, sebze,et), Kızarmış ekmek	14:00 Patatesli tavuk kavurması, Pirin ç pilavı	20:00 (Akrobayı ziyaret etti) Hotpot(brokoli,Matar,Kı ş kavun , Doufu , Doufu kabuğu , Pirin ç keki,pirin ç makarna , İnce manta, dana eti,Koyun eti, Tavuk, Tatlı patates, Patates, Yosun , Lahana , Tonghao , Lotus kökü.

Han Bey'in haftalık yemek listesinden, ana yemekte çoğunlukla ekmek ve makarna olduğu, özellikle kahvaltıda ekmek, akşam yemeğinde makarna olduğu görülmektedir. Ayrıca, çayın günlük yaşamda önemli olduğu da görünüyor. Eğer eve misafir gelirse ya da akraba ziyaret edilirse yemek çeşidi çok daha fazla oluyor. Geleneksel Salar yemekleri ile karşılaştırıldığında, çeşitli yemeklerin, pirinç pilavı ve diğer yemeklerin ilavesinin modern Salar yemekleri ile gittikçe daha zengin hale geldiği, makarna ve et yemek türlerinden başka yemek kültüründen de beslendiği görülmektedir.

2018'de Mengdashan köyünde yaşayan katılımcı 15'ten onun haftalık yemek listesini kaydetmesini istedim, sonuçta aşağıdaki tablo oluştu.

Tablo 7: Katılımcı 15'nin bir haftalık yemek listesi

Zaman	Kahvaltı	Öğle yemeği	Akşam yemeği
9 Nisan	Süt, Ekmek	İnce Patates Kavurması, Kereviz Etlisi kavurması, Pirin ç pilavı	Makarna
10 Nisan	Pirin ç pilavı çorbası	Fasulye, Lahana etli kavurması, Pirin ç pilavı	Makarna
11 Nisan	Erişte çorbası	Makarna, Domates salata.	Tavada turlü (Patates, koyun eti, Doufu , Pirin ç makarna , Ağaç Mantar, İnce Matar, Lahana)
12 Nisan	süt, Ekmek	Yumurtalı pilav, Salatalık salata	Sulu Makarna
13 Nisan	Pirin ç pilavı çorbası	Tavada Turlü, Ekmek	Makarna
14 Nisan	Erişte çorbası	Ekmek,	Makarna

		Patates salata	
15 Nisan	Pirinç pilavı çorbası	Lahana etli Kavurması, Etili mantar kavurması, Pirinç pilavı	Niangpi, Ekmek

Köyde yaşayan Katılımcı 15'in yemek listesi, ilçede yaşayan Han bey'in yemek listesinden daha basit, kahvaltıda genellikle ekmek yerler, pirinç pilavı çorbası içer, öğle yemeği genellikle sebze türleri ve pirinç pilavı oluyor, akşam yemeği genellikle makarnadır. Yukarıdaki yemek listelerinden Salar Türklerinin yemek kültürünün diğer Türk topluluklarının yemek kültürü ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ancak, araştırma sırasında farklı sosyal düzeylerde ve farklı yaşlarda bulunan Salarların yemek alışkanlıklarında farklılıklara sahip oldukları gözlemlenmiştir. Örneğin Salar yaşlıları dini ibadetlere çok önemli veriyor, günlük beş vakit namaz kılıyorlar. Bu yüzden onların zamanı daha fazla dini işlerle geçmekte, yemek tarzı daha geleneksel şekilde olmaktadır. Yaşlı Salarlar daha çok ekmek, makarna ve et yemekleri tüketirken gençler daha fazla pirinç pilavı, sebze ve endüstriyel gıdaları tercih etmektedirler.

Saha araştırmaları sırasında araştırmacı olarak Salarların düğününe katılmış ve düğün ile ilgili yemek listesi de kaydedilmiştir. Salarlar'ın düğün ziyafeti genellikle iki ya da üç gün sürmektedir. Salar düğününde yemek önemli bir yer tutmaktadır. Eski zamanlarda düğün ziyafeti genellikle evlerde yapılırmış. Günümüzde ise düğünleri lokantalarda yapmayı tercih etmektedirler. Düğün için en önemli nokta yemektir. Bir düğün için üç ya da dört defa ziyafet verilmekte ve düğün ziyafeti genellikle çok lüks olarak sunulmaktadır. Salarların düğün ziyafetine katıldığınızda erkek ve kadın ayrı masada oturmaktadır.

Ben evlendiğim zaman düğün ziyafeti evimde verdik, eski zamanda genellikle evde yapıyorlardı. Şimdi daha kolay olduğu için lokantada yapıyoruz, kadınların da evde yorulmasına gerek yok, herkes lokantaya gidiyor, her şey hazır, hem gelin ve damat, hem de misafir için daha rahat oluyor. (Katılımcı 8)

Ben evlendiğim zaman, bütün akrabalarım ve arkadaşlarımı davet ettim, yaklaşık 20 tane masa hazırladık, sadece yemek için 30 bin harcadık. (Katılımcı 3)

Düğün ziyafetinin birinci kısmı kuruyemiş ve çay servisinden oluşmaktadır. Kuruyemiş 10 çeşitten daha fazla olmaktadır. Örneğin, kırmızı hurma, ceviz, çekirdek, kuru üzüm, kuru kayısı, fıstık, badem, çikolata, sütlü şeker, çeşitli kuru meyve vb. Düğün ziyafetinin ikinci kısmı çeşitli makarna, yağlı ekmek, çiçek ekmek, tatlı baozi, sebzeli baozi, Etili baozi, ekmek sunulmaktadır.

Düğün ziyafetinin üçüncü kısmı sekiz tane salata ve sekiz tane sıcak yemek ile oluşmaktadır. Sekiz tane salata: bamba sürgünleri salatası, Niangpi, salatalık salatası, et salatası, tavuk salatası, lahana salatası, papaya salatası, kırmızı hurma. Sekiz tane sıcak yemek: etli biber kavurması, etli kabak kavurması, patates kavurması, pirinç makarna lahana kavurması, biber kavurması, çam fıstığı mısır kavurması, lotus kökü kavurması, tavada karnabahar. Düğün ziyafetinin son kısmı en önemlidir. Bu kısımda, kuzu kapama, dana kapama, balık ve Babaozhou ikram edilmektedir. Bu bakımdan Salarların düğün ziyafeti çok zengindir. Ancak Salarlar yiyecekleri israf etmekten hoşlanmazlar, bu nedenle düğünün sonunda herkes kalan yemekleri paket yaparlar, israf etmezler.

Üçüncü olarak İslam yemek kültürü de Salar yemeklerini etkilemiştir. Salarlar İslam inancına bağlı olduklarından yemek kültürü tamamen İslamın yemek kurallarına uymaktadır. Örneğin ölü hayvan eti, hayvan kanı, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı yemek kesinlikle yasaktır. İslam dinine göre alkol kullanması da kesinlikle yasak olduğundan Salarların büyük çoğunluğu alkol kullanmamaktadırlar. Sigara için İslam hukukunda açık bir şekilde hüküm bulunmamakla beraber sigara vücut için zararlı olduğundan imamlar sigara içmenin de yasak olması gerektiğini söylemişlerdir. Salarların çoğu sigara içmemektedir. Ayrıca, Salarların yemek kültürlerinde İslam kültürünün diğer izleri de görülmektedir. Örneğin, Ramazan ve Kurban bayramlarında birbirilerine yiyecek ikram etme, bayram ziyaretleri, yemek yerken sağ el kullanma ve yemeklere Allah'ın ismi ile başlama gibi kültür mevcuttur. Bu konuya ilişkin katılımcı görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

Bizim yemek kültürümüz din kültürü de gösteriyor, örneğin yemek pişirirken 'Bismillah' ile başlıyoruz, bir bardak çay içeken de 'Bismillah' ile başlıyoruz. (Katılımcı 11)

Biz İslam inancına bağlıyız, içki ve sigara kullanmak yasaktır, yemekte içki yerine çay içiyoruz. (Katılımcı 6)

Bizim yediğimiz koyun ve dana eti, İslami kurallara uygun olarak kesilmelidir. (Katılımcı 8)

Biz genellikle çay içmeyi severiz, şimdi her akşam Sarı Nehir'in kenarında yürüyüşe gidiyorum, namaz kılıyorum. Ben sigara ve içki kullanmıyorum, mahjong oynamayı da sevmiyorum. (Katılımcı 7)

Şimdi gençler yemek pişirmeyi öğrenmiyorlar, hem de öğrenmek istemiyorlar. Gençler yemek pişirmekle hiç ilgilenmiyor, şimdi Salarların geleneksel yemek kültürü kayboluyor.(Katılımcı 9)

Fotoğraf 14: Kuzu Eti (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 15: Çorba (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 16: Salarların Düğün Ziyafeti (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 17: Salarların lokantası (Salarların lokantası üzerinde kesin Arapça ile Helal göstermektedir.) (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 18: Düğünde kadınlar ve Erkekler ayrı masada oturmaktadır (Fotoğrafı çeken:Yonghua LI)

Milli kültür, maddesi ve uslubu ile millet hayatının bütününe ifade eder. Milli kültürü oluşturan sayısız maddi ve manevi unsurlar vardır. (Kösoğlu 2001:43) Bu bakımdan Salarların yemek kültürü onların milli kültürünün maddi ve manevi unsurlarını yansıtmaktadır.

3.2.5. Salarların Bayramları

Salarların bayram kültürü, Salarlar ile İslam arasındaki yakın ilişkinin çok önemli bir göstergesidir. Salarların, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı ve Mevlid Kandili olmak üzere üç ana bayramları vardır. Bunlar aynı zamanda İslami bayramlardır.

Ramazan Bayramı, Hicri Takvime göre 9. Ay olan Ramazan ayının sonundadır, bir aylık oruçtan sonra yeme-içmenin ve her türlü helal nimetten yararlanmanın mübah olduğu; müslümanların eğlenip birbirlerini ziyaret ettikleri, hediyeleştikleri; çocukların, fakirlerin ve kimsesizlerin sadaka verilerek sevindirildiği günlerdir. Salarlar bu bayrama çok önem verirler. Genellikle bayram başlamadan bir hafta önce hazırlamaya başlarlar. Her ailede yağlı ekmek ve tatlılar yapılır, koyun ya da dana kesilir. Bayramın ilk gününde herkes birbiriyle selamlaşır. Erkekler beyaz takke takarak namaz için camiye giderlerken, kadınlar evde güzel yemekler hazırlarlar. Bayram genellikle bir hafta sürer ve bu süre içinde herkes akrabalarını ve arkadaşlarını ziyaret ederler.

Salarların ikinci önemli bayramı Kurban Bayramıdır. Bu bayram Müslümanlar tarafından Hicri Takvime göre Zilhicce ayının 10.gününde itibaren dört gün boyunca kutlanan bir dini bayramdır. Kurban Bayramının ilk günü Salarlar duş alıp, yeni elbiseler giyerler. Sabah Salar erkekleri bayram namazına giderler. Onlar namazdayken kadınlar bayram sabahı kahvaltısı hazırlarlar. Kahvaltı yapıldıktan sonra erkekler kurban keser. Bayram

süresinde Salar aileleri evlerinde misafir ağırlarlar, akrabalar ve arkadaşlar birbirlerini ziyaret ederler. Kesilen kurbandan eve gelen akraba ve dostlarına ikram ederler. Ancak Kesilen kurbanın üçte biri kurban kesmeyen fakir fukaraya sadaka olarak verilir. Kurban bayramı kutlaması Salarların toplumunda kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutar, sosyal adaletin gerçekleşmesine katkıda bulunur.

Salarlar için önemli olan üçüncü büyük bayram olan Mevlid Kandili Hicri takvime göre 3.ayın on ikinci gecesindedir. Bu kandil İslam dininin peygamberi olan Hz.Muhammed'in doğum gecesini ve vefat gecesini ifade eder. Mevlid Kandilinde genellikle Salarlar hep birlikte camide ibadet düzenlerler. Bayramdan önce Salar erkekler koyun ve dana keserler, kadınlar buğday çorbası ve yağlı ekmek pişirirler. Bayram günü Salarlar camide birlikte namaz kılarlar. İmam Peygamber Muhammed'in hayatının öyküsünü Salarlara anlatır, daha sonra hep birlikte yemek yerler.

Genellikle Salarlar sadece İslam dini bayramları kutlarlar. Çin'in geleneksel bayramları örneğin, Bahar Bayramı, Sonbahar Ortası Bayramını kutlamazlar. Ancak günümüzde büyük şehirde yaşayan Salarlar Bahar Bayramını da kutlamaya başlamışlardır.

Anket sırasında sorulan "Hangi bayramları kutlarsınız?" sorusuna, katılımcılar verdikleri örnek cevaplar aşağıda sunulmuştur:

Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nı kutluyoruz."(Katılımcı 1)

Ramazan bayramı, Kurban bayramı ve Mevlid kandilini kutluyoruz. Başka bayram kutlamıyoruz, mesela Han milletin İlkbahar festivalini biz kutlamıyoruz. (Katılımcı 3)

Biz Ramazan bayramı, Kurban bayramı ve Mevlid kandilini kutluyoruz, Çin'in geleneksel bayramları kutlamıyoruz. (katılımcı 9)

Biz Ramazan bayramı, Kurban bayramı ve Mevlid kandilini kutluyoruz, başka bayramları kutlamıyoruz. Ama şimdi ilçede ya da şehirde yaşayan bazı Salarlar Çin'in geleneksel bayramları kutlamaya başladı, örneğin İlkbahar festivali, Sonbahar ortası festivalini kutluyorlar. (Katılımcı 10)

Biz sadece Ramazan bayramı, Kurban bayramı ve Mevlid kandilini kutluyoruz, başka bayramları, mesela İlkbahar festivalini, kutlamıyoruz. (Katılımcı 13)

Milli kültür bir milletin dünya görüşünün, inançlarının, bu inançlara uygun hayat tarzının eşyaya ve olaylara verdiği mana bakımından somut hale getirilmiş şeklidir (Bolay

2002:63). Salarların kutladıkları bayramlar Salarların milli kültürlerinin unsurlardan biridir. Çin'in kültür politikasından dolayı Salarlar kendi geleneklerine göre bayramları kutlamaktadır.

Fotoğraf 19: Mengda köyündeki bir din faaliyet çıkışı (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

3.2.6. Salarların Mimari Özellikleri

Salarların uzun vadeli tarihsel gelişimde, çevredeki toplumlarla etkileşimlerinin sonucu olarak mimarileri özellikle Çin mimari tarzından etkilenmiştir. Ama dini, sosyal ve ekonomik faktörlerin de etkisiyle geleneksel yerleşim alanlarında kendi özgün stillerini ve geleneklerini oluşturmuşlardır. Salarların evleri genellikle dini açıdan çok önemli bir mekân olan cami çevresinde inşa edilmektedir. Coğrafi olarak Salarların köyleri genellikle nehrin kıyısında ve dağ eteklerinde bulunmaktadır.

Evlerin özellikleri açısından bakıldığında, Salarlar bahçeyi çok severler, evleri genellikle avluludur. Bahçe duvarı ile çevrili avlu içinde küçük bir bahçe de bulunmaktadır. “Salarların evleri, Çinli yerleşimlerinden farkı, evlerin bir birinden bağımsız olmasıdır”

(Ma,M 2017:95-96). Salarlar statüye önem verirler, bu nedenle her aile kapılarının biçimine çok özen gösterirler. Kapıların tasarımı ve süslemelerinin gösterişli olması büyük önem taşır. Son yıllarda, oyma ahşap kapılar Salarlar arasında yaygınlaşmıştır. Neredeyse tüm haneler zarif oyma işçiliğine sahip kapılar için yüksek tutarlar ödemektedir. Salarların evlerinin iç mekânı temizdir ve evler genellikle çeşitli bitki ve çiçeklerin dikildiği zarif bir bahçeye sahiptir.

Salarlar ev dekorasyonunda ahşap oymaya büyük önem vermektedirler. Ahşap oyma desenlerine halk arasında 'Hua Cao' denilmektedir. Desenlerde genellikle iki ya da üç Hua Cao bulunmaktadır. En fazla olanında on iki tane Huacao bulunmaktadır. "Geometrik desenlerin yanı sıra şakayık, üzüm, nar, bambu gibi bitki desenleri de kullanılmaktadır"(Ma J., 2017:85). Salarlar inançlarından kaynaklı olarak oyma süslemelerinde hayvan desenleri kullanılmamaktadır.

İslam kültürünün etkisinden dolayı, Salarlar genellikle oturma odası duvarlarına Arapça hatları asarlar. Bu hatların içeriği çoğunlukla Allah ve peygamberlere övgü niteliğindedir. Kuran'da hayvan veya insan figürlerinin kullanılması yasak olduğundan özellikle portre ve hayvan resimleri kesinlikle kullanılmamaktadır.

Fotoğraf 20: Salarların oda içindeki duvarda asılan din eserleri (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 21: Salarların ahşap kapısı (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 22: Salarların ahşap kapı motiflerinden bir örnek (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

Fotoğraf 23: Bir Salar Evi (Fotoğrafi çeken:Yonghua LI)

3.3. SALARLARIN EN YOĞUN TEMASTA BULUNDUĞU TOPLUMLAR

Salarların ataları Şunhua İlçesi'ne yerleştikten sonra, etrafta yaşayanların çoğu Han Çinli, Hui ve Tibetli'dir. Salarların etnik gruplar arası ilişkileri çoğunlukla bu milletlerle etkileşimlerinden oluşmaktadır. "Her milletin kendi geleneksel kültürlerine sahiptir, milletlerin arasındaki ilişkisine etkileyen kültür faktörleri farklı gelenek, farklı görenekler, farklı dildir ve farklı davranışlardır. Bu açıdan farklı milletler arasındaki farklılıklar, değişim ve bütünleşmeler için farklı engellere neden olacaktır" (Ma R., 2004). Şunhua İlçesi çok milletin bir arada yaşadığı bir alandır: Salarlar ve diğer milletler arasındaki ilişkide, farklı milletler arasındaki kültürel farklılıkların milletler arasındaki ilişki üzerinde büyük bir etkisi olduğu görülebilir.

3.3.1. Salarlar ve Han Çinlilerin Arasındaki Sosyo-kültürel Temaslar

Han milleti Çin'in en kalabalık milletidir, ülkenin yaklaşık olarak %91.59'u Han grubundan oluşmaktadır. Fakat Şunhua bölgesinde Yuan Hanedanı döneminde (1271-1368) Hanların nüfusu azdır. Ming Hanedanı (1368-1644) döneminde ise Hanların

büyük bir kısmı buraya yerleşmişlerdir. Bazı Hanlar Salarlar ile uzun süreli yaşamaktan dolayı Salarlar'a entegre olmuşlardır. Salarların Tarihi Giriş adlı kitaba göre “Şunhua İlçesi'ndeki Hanlar, Qing Hanedanlığı'ndan sonra (1730) Şunhua İlçesi'ne yerleşmişlerdir. Bu Hanların bir kısmı garnizon askerlerinin torunları, bir kısmı da memurlar veya tüccarların torunlarıydılar ve yerel halk tarafından “Zhongyuan Ren” olarak adlandırılmışlardır”(Ma, W 2008). Hanlar Salarlar ile dost olmuş, birbirinden çok şey öğrenip, birbirlerini desteklemişlerdir. Han milletinin gelişmiş üretim teknolojisi ve bilimsel kültürü, Salarlar'ın gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Zaman ilerledikçe iki etnik grup arasındaki ilişki daha da yakınlaşmış, iki grup arasında evlilikler de olmuştur. Özellikle Çin Ekonomik Reformu'dan sonra, Salar dili Çince'den daha fazla etkilenmiştir. Çince hem Salar Türkçesinin en fazla kelime aldığı hem de Salarların dış dünya ile iletişim kurmalarını sağlayan dildir. Mülakatlar sırasında diğer milletlerle ilişkilerin nasıl olduğunu sorusuna katılımcılar şöyle cevap vermişlerdir:

Köyümüzde yaşayanların hepsi Salar'dır, ama iş için buraya gelen Hanlar da var. Aramızdaki ilişki çok iyi.(Katılımcı 14)

İlçede yaşayan Salarlar ve Hanların arasındaki ilişki çok iyi. (Katılımcı 11)

Köyümüzde yaşayan Hanlar var, birbirimizin ilişkimiz iyidir. Sonbahar hasat zamanında birbirimize yardım ederiz. Bizim bir sıkıntımız olursa, Hanlar bize yardım ederler. (Katılımcı 15)

Hanlar ve Tibetlilerin dilleri bizimkinden farklı, dinleri ve kültürleri de farklı, birbirimize karışmıyoruz. (Katılımcı 8)

Salarların Tibetliler ile iletişimleri yoğun oluyor, ilişkisi iyidir. (Katılımcı 5)

Salarlar, Hanlar ve Tibetliler ile çok farklı. Dilimiz, ev tarzımız, kültürümüz çok farklı. (Katılımcı 17)

Salarların çoğu hakim gruptan arkadaşları olduğunu, onlarla iyi anlaştıklarını söylemektedirler. Müslümanların çok az olduğu bir ülkede yaşamının getirisi olarak, gündelik hayatta pek çok Han Çinlilerle ilişki halindedirler. Kendilerini tanıyan ve

algılayan insanlarla sorun yaşamamaktadırlar, Salarlar Han Çinliler ile olacak komşuluğa olumlu yaklaşmaktadır.

3.3.2. Salarlar ve Huilerin Arasındaki Sosyo-kültürel Temaslar

Salarlar ve Huiler aynı dine -İslam dini- inanmaktadır ve yaşam tarzları arasında büyük bir fark yoktur. Aynı dine sahip olmalarından dolayı, Salarlar ve Huiler arasında evlilik daha kolaydır. Evlilik yoluyla bazı Huiler Salarlar'a entegre olmuşlardır. Profesör Mİ Yizhi'nin yaptığı araştırmaya göre "Salarların içinde Salarlara karışmış olan önemli sayıda Huiler bulunmaktadır. Salarlarda en yaygın soyad Han'dır. Han dışında beş soyadı daha bulunmaktadır. Bu beş soyadı içinde en yaygını ise MA soyadıdır. Bu soyadların kökenlerine bakınca hepsinin Huilerden geldiği görülmektedir. Örneğin, Jiezi Köyünde yaşayan ve soyadı SHENG olan Salarların kökeni Gansu Eyaletine bağlı Lingxia'den gelen Huilerdir"(Mi, 2004).

Ayrıca, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda Salarlar ve Huiler arasındaki alışveriş çok siktir. Birbirleriyle yakın ilişkiler kurmuşlardır. Bu yüzden eski Çin tarihi kitaplarında Salarlar "Hui" olarak kaydedilmiştir.

Salarlar ve Huilerin arasındaki yakın bağlantıya ilişkin bulgulara mülakatlar süresince katılımcılarının verdikleri cevaplarda da karşılaşılmıştır. Örnek katılımcı görüşleri aşağıda sunulmuştur:

Bence Salarlar ile en yakın olan millet Hui milletidir. Çüncü Salarlar ve Huilerin hem dini inancı aynıdır, hem de yaşadığı bölge yakındır. (katılımcı 3)

Ben Salar'ım, bence Salarlar ve Huiler aynıdır, Salarca ya da Çince konuşursun, ama hepimiz Müslümanız, sadece ismimiz farklı.(Katılımcı 8)

Bence Salarlar ile en yakın olan millet Huilerdir, çünkü bizim dinimiz aynı, aramızda evlilik çok oluyor. (Katılımcı 9)

Bence Huiler ve Tibetliler ile daha yakınız, Çünkü Huiler ile aynı dine inanıyoruz, kültürümüz yakın, aramızda evlilik de çok oluyor. Tibetliler ile de tarihte ilişkimiz çok yakındı. (Katılımcı 10)

Bence Salarlar, Huiler ve Hanların ilişkisi çok iyi, biz Tibetlileri çok sevmiyoruz, Salarların ataları Şunhua'ya ilk geldikleri zaman Tibetliler ile evlilikleri daha yaygındı. (Katılımcı 13)

Bence bizim Huiler ile ilişkimiz en yakın, çünkü Şunhua'da Huileri nüfusu çok. (Katılımcı 15)

Salarlar ve Huiler benziyorlar, sadece Huiler Salarca konuşmayı bilmiyorlar, ama kültürümüz çok yakın. (Katılımcı 17)

Bazı Salarlar Huilerle akraba oluyor, Salarlar ve Huiler birbirleriyle evleniyorlar. Ayrıca, onlar aynı dine, İslam Dinine, inanıyorlar. Salarlar ve Huiler arasında çok fark yok, sadece düğün kültürü biraz farklı. Bundan başka mesela yaşam tarzı, cenaze kültürü vb hepsi aynıdır. Ama Huiler Salarca bilmiyorlar, çok az kişi Salarca konuşabilir ya da anlayabilir. (Katılımcı 18)

Huiler Çin'de İslamiyet'e en erken dönemde inanan milletlerden birisidir. Salarlar ile Huiler aynı dine inandıkları için aralarındaki sosyal ve kültürel ilişkiler oldukça yoğundur ve buna bağlı olarak iki millet arasındaki gerçekleştirilen evliliklere de sıkça karşılaşılmaktadır.

3.3.3. Salarlar ve Tibetlilerin Arasındaki Sosyo-kültürel Temaslar

Salarlar ve Tibetliler arasındaki ilişki nispeten yakındır. Salar ataları Şunhua'ya ilk geldiğinde sayısı az olduğu için ve milletin sayısını arttırmak için komşu Tibetlilere evlenme teklif etmiştir. "Tibetliler onlarla bazı şartlarla evlenmeyi kabul etmiştir. Bu koşullarından bazı İslami kurallara uymadığı için Salarlar reddetmiştir. Ancak avlu etrafında beyaz taşların yerleştirilmesi gibi bazı şartları kabul etmiştir"(Mi Y., 2004). Salarlar ve Tibetliler arasındaki bu erken evlilik, iki millet arasındaki ilişkiyi daha da yakınlaştırmıştır. Araştırmacı Fei Xiaotong Salarlar hakkında şunları söylemiştir: "Salarlar, Tibetlileri 'dayısı' olarak adlandırdılar, çünkü ilk yıllarda buraya gelen Salar ataları Tibetli kadınlarla evlenmiş ve çocukları ile torunları çoğalmış. Bu yakınlık onlarda fiziksel olarak da görülebilir. Tibetli genleri nedeniyle, Salarlar Tibet Platosu'nun doğal koşullarına kolayca adapte oldular" (Fei, 2010:3)

Salarlar ve Tibetliler farklı inançlara sahip olsalar da, tarihte birbirlerine yardımcı olmuşlardır. Örneğin “İmparator Guangxu dönemindeki toplumsal huzursuzluk sırasında yüzlerce haydut Baizhuang'a saldırmış ve Salarlar'ın Kowa Camii'ni yakmakla tehdit etmişlerdir. Xichang bölgesindeki Tibetliler, Kowa Camii'ni korumaya yardım etmek için gelmiştir. Bu yüzden haydutlar küstahça davranmaya cesaret edememiş, böylece Kowa Camii felaketten kurtulmuştur. 1928'de ise Ma Zhongying silahlı bir ayaklanma başlatmış ve ayaklanma başarısız olduktan sonra Şunhua tarafına kaçarak Xichang Lama Tapınağını yakmak istemiştir. Bu defa, Kowa'dan bir grup Salar tapınağı korumak için gelmiş, haydutları püskürterek tapınağı kurtarmışlardır”(Ma W, 1996).

Ayrıca Salarlar ve Tibetlilerin ekonomik ve kültürel alışverişleri ve değişimleri de olmaktadır. Salarların dili, edebiyatı ve sanatı da Tibetliler tarafından büyük ölçüde etkilenmiştir. Tarihte Salarlar ve Tibetliler arasındaki yakın ilişkinin iki halk arasındaki etkileşimler üzerinde hala olumlu bir etkisi bulunmaktadır.

Mülakatlarda katılımcılara, “Salarlar daha çok hangi milletler ile etkileşim halindedir?” sorusu yöneltilmiştir. Örnek katılımcı cevapları aşağıda sunulmuştur:

Eskiden de Salarlar ve Tibetliler birbirleri ile yakın yaşıyorlardı, bu yüzden iletişim kurmak gerekliydi. 1990lı yıllarda hayatımız zordu, ısınmak için odun yakılıyordu, Tibetlilerin yaşadığı bölgelerde daha fazla odun vardı, biz oradan odun alıyorduk. Ayrıca, Salarlar Tibetliler ile evlenip akraba oldular. Şimdi, köydeki birçok insan da Tibetli arkadaşlara sahip ve ilişkileri iyi. Fakat şimdi Tibet dilini bilen Salar sayısı çok az, gen ç Salarlar Tibet ç bilmiyorlar. (Katılımcı 5)

Han ve Tibetlilerin dini, dili ve alışkanlıkları bizim dilimizden, dinimizden ve alışkanlıklarımızdan farklıdır Herkes birbirini etkilemez. (Katılımcı 2)

Tibetlileri ile tarihte ilişkimiz çok yakındı. (Katılımcı 10)

Bence Salarlar, Huiler ve Hanların ilişkisi çok iyi, biz Tibetlileri çok sevmiyoruz, Salarların ataları Şunhua'ya ilk geldikleri zaman Tibetliler ile evlilikleri daha yaygındı. (Katılımcı 13)

Salarlar, Han ve Tibetliler ile farklı, dilimiz, evimiz, kültürümüz farklı. (Katılımcı 17)

Salarlar, günümüzde yaşadıkları bölgeye göç ettikleri ilk dönemde bölgenin nüfusunun çok az olması ve orada Tibetlilerin yaşamasından dolayı Tibetlilerle aralarında evlilikler gerçekleşmiştir. Ama zaman gittikçe kültür ve din farklardan dolayı ilişkiler azalmıştır. Kültürün, insan davranışları, mimikler ve konuşma şekilleri üzerine büyük etkisi vardır. Farklı kültürden olan insanlar bunları anlayıp yorumlamakta zorlanacak, hatta bunun neticesi olarak yanlış anlaşılmalara meydana çıkacak ve gerekli olan iş birliği bile imkânsız hale gelecektir (Earley ve Mosakowski, 2004)

3.4. SALARLARIN KİMLİK ALGILAYIŞLARI

Milli kimlik kavramı; kültür teorisi, sınır teorisi, birincil teori, araçsal teori ve modern-hayali teori gibi farklı farklı teorilerin açılarından yorumlanmakta ve açıklanmaktadır. Milli kimlik ve millet, birbirleriyle ilişkili etnik, kültürel, teritoryal, ekonomik ve yasal-siyasi pek çok unsurdan oluşan karmaşık yapılardır. Kendi devletlerinde ifadesini bulsun ya da bulmasın, müştereken paylaşılan anılar, mitler ve geleneklerin bir araya getirdiği topluluk fertleri arasındaki dayanışma bağlarını gösteren bu kavramlar, devletin tamamen yasal ve bürokratik nitelikli bağlarından tümüyle farklıdır. Kavramsal olarak millet, her özgül durumda değişik oranlarda biri sivil ve teritoryal öteki etnik ve jenalojik olan iki boyutu birbiriyle harmanlamıştır. Milli kimliği modern yaşam ve siyasette böylesine esnek ve daimi bir güç haline getiren ve kendi özelliğini yitirmeksizin diğer güçlü ideoloji ve hareketlerle etkili birleşimlere girmesini sağlayan tam da bu çok boyutluluğudur (Smith,1994:33-34).

Milli kimliğin temel özellikleri:

1. Tarihi bir toprak/ülke ya da yurt
- 2.Ortak mitler ve tarihi bellek
3. Ortak bir kitlesel kamu kültürü
4. Toplumun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler
5. Toplum fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi (Smith,1994:31-32).

Smith'e göre milli kimliğin içsel ve dışsal işlevleri vardır. Teritoryal, ekonomik ve siyasi olanlar dışsal işlevlerdir. İçsel işlevlerin en önemlisi ise, millete özgü kişilik ve değerleri tanımlayan ve halkın kadim gelenek ve adetlerini yansıtan, ortak yasal hakların ve yasal kurumların görevlerinin meşrulaştırıcı olmasıdır. (Smith,1994)

Salarların kendi dilleri, dinleri, yaşam tarzları, giyimleri ve evlilik kültürleri gibi kendilerine özgü özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler, Salarların çevrelerindeki diğer etnik unsurlardan farklı olduğuna dair bir işarettir ve aynı zamanda toplumun milli kimlik yargısı için önemli bir kriterdir. Ancak bu özellikler kültürel izolasyon ya da sosyal izolasyon bağlamında değil, merkezi hükümet ve çevredeki Han Çinliler, Hui ve Tibet etnik grupları ile etkileşimler yoluyla kademeli olarak oluşturulmaktadır. Sosyal tarihin gelişmesiyle birlikte, Salarların bu objektif etnik özellikleri de değişik derecelerde değişime uğramıştır, örneğin, birçok Çince kelime Salar diline girmiş, giyim tarzları da önemli ölçüde değişmiştir. Ancak yine de Salar milli kimliği, İslam, etnik köken, kolektif hafıza ve dil gibi kültürel semboller aracılığıyla sınırlarını koruyabilmiş ve halkın millik kimlik duyguları güçlü tutulabilmiştir.

“Modern toplumda, milli kimliğin doğal unsurları, yani dışsal kültürel semboller gittikçe kaybolursa da, milli kimliğin manevi faktörleri giderek güçlenmektedir ve hatta milli sahipliğin ve etnik farklılıkların önemli bir göstergesi haline gelmektedir” (Yang W, 2007). Şunhua İlçesi birçok etnik grubun bir arada yaşadığı bir yerdir, etnik gruplar arası iletişimlerde, Salarların kimlik anlayışı İslami kimliğine daha fazla eğiliyor ve milli farklarını bulanıklaştırıyor. Ancak, aynı dini inanca sahip olan Salarlar ve Huiler tek bir millet haline gelmemiştir. Çünkü Salarların milli kimliği tanınması ile ilgili unsurları sadece din değil, aynı zamanda geleneksel kültür, dil, kıyafet ve kolektif hafıza da dahil olmak üzere, Salar milli kimliğinin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Salarlar Müslüman kimliğine çok önem vermektedir. Bu nedenle kendilerini Müslüman olmayan Han ve Tibetli gibi milletler ile din yönünden; kendileriyle aynı dinde olan Huilerden ise dil, kolektif hafıza özellikleri ile kendilerini ayırmaktadırlar.

Ayrıca, Salar akademisyenler ve araştırmacılar milli gelişim üzerinde rol oynamaktadır. Bu kişiler kültürlerini koruma ve yenileme gayretindedirler. Örneğin yazı dili yaratmaya

ve Salar Türkçesini korumaya çalışmaktadırlar. Böylece Salarların milli kimliği pekiştirilmektedir.

Görüşme yapılan katılımcılar Salar Türkü olduklarını belirtmelerinin yanında Çin Cumhuriyeti nüfus cüzdanına sahip ve Çin Cumhuriyetine bağlı vatandaşlar olduklarını da ifade etmişlerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türk Kültürü, tarihi süreç içerisinde çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Günümüzde Türk kültürüne mensup topluluklar; Avrupa, Asya, Orta Doğu, Uzak Doğu başta olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde yaşamaktadırlar. Çin de Türk topluluklarının yaşadığı coğrafyalardan birisidir. Çin Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra başta Han Çinlileri olmak üzere 56 etnik gruba resmi statü verilmiştir. Ve resmi olarak tanınan bu 56 grup içerisinde Uygur, Kazak, Kırgız, Salar, Özbek, Sarı Uygur ve Tatar gibi Türk toplulukları da bulunmaktadır. Bu araştırmanın, araştırma konusunu oluşturan Salarlar, Çin’de yaşayan Türk kültürüne mensup topluluklardan birisidir ve Salarların nüfusu yaklaşık olarak 130 bin civarındadır.

Türkiyedeki literatür yazınında, Çin’de yaşayan Salarların sosyal, kültürel ve dini yapıları hakkında yapılmış sosyolojik bir araştırma bulunmamaktadır. Bu araştırmada, Çin’deki Salarların sosyo-kültürel ve dini hayatları katılımlı gözlemler ve yüz yüze mülakatlarla incelenmiştir. Bu bağlamda, Salarların kendilerini azınlık olarak nasıl değerlendirdiklerini, kimliklerini nasıl tanımladıkları, diğer etnik gruplarla ilişki düzeyleri, Çin’deki siyasi yapıdan nasıl etkilendikleri ve kendi kültürel özellikleri araştırılmıştır. Bu amaçla, Çinghay eyaletinin Şunhua İlçesinde yaşayan Salarlarla irtibata geçilip yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Yaklaşık olarak günümüzden 700 yıl önce Çin’e göç ederek gelen Salarlar ticaretle uğraşp, kendi kültür ve dillerini sürdürmüşlerdir. Ancak Çin Halk Cumhuriyetinin kurulmasıyla, hükümetlerin uyguladıkları çeşitli politikalarla Salarların yaşamının bir çok alanında değişimler yaşanmıştır. Salarlar tarihte Arap alfabesi ve Fars alfabesi temel olmak üzere ‘Salar Türkçesi’ adlı yazı sistemi kullanmıştır. Daha sonraları ise Çin’in uyguladığı politikalar ve hakim kültür ile kültürel etkileşimlere bağlı olarak Salar Türkçesinin yerine Çince geçmiştir. Özellikle eğitim dilinin tamamen Çince olması, Salarların kültürel hayatlarında büyük değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Günümüzde, Salarların eğitim-öğretim ve iletişim dili Çince dir. Tamamen Çince olan eğitim dili Salarların Çin kültürü ve toplumuyla etkileşimini artırırken kendi kültürel unsurlarını yaşatma ve aktarmada sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca Salarların kendi yazısının/yazılı alfabesinin bulunmamasından dolayı, Salarlar kendi dillerini sadece evlerinde kullanmakta ve öğretmektedir. Bu bakımdan, hane içerisinde yalnızca yaşlı

Salarların rahatça anlayabildiği ve konuşabildiği Salar Türkçesi, bir sonraki nesiller tarafından yeterince kullanılmamaktadır. Diğer bir ifade ile Salar Türkçesinin kuşaklar arası aktarımı ve dilin yaşatılmasının devamı büyük tehlike altındadır. Bunu yanı sıra katılımcıların bazıları da, farklı milletler ile yapılan evlilikler nedeniyle bir sonraki kuşağa dil aktarımını yapamadıklarını vurgulamışlardır. Salarlar, aile kurumuna çok önem verdikleri için eş seçimi ve çocuk yetiştirmeyi İslam inanç sistemine göre gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre Salarlar azınlık bir gruba mensup olarak, kendine yine bir “Müslüman eş seçmeleri gerekmektedir”. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Salarlar başka milliyetten eş seçerken genellikle kendi ile aynı din olan Hui millet ile evlilik yapmaktadır. Artan karşılıklı evlilikler Salar Türkçesinin kullanıldığı ve öğrenildiği çevreyi de daraltmaktadır.

Çin’in en büyük nüfus popülasyonunu oluşturan Han Çinlileri, aynı zamanda ülkenin “hâkim grubu” olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle günlük yaşam, hâkim grubun dili, yani Çince etrafında yaşanmaktadır. Dolayısıyla azınlıklar Çince konuşmak zorundadır. Bu nedenle, etnik grupların sahip olduğu dil çevresi de gittikçe daralmaktadır. Ancak, bazı kesimlerdekiler kendi dillerini kullanmaya ve bazı yaşam tarzlarını mümkün olduğunca sürdürmeye çalışmaktadır. Bazı Salarlar dillerini yaşatmak için sözlükleri yapmaya ya da yeni nesillere Salarcağı öğretmeye çalışmaktadır.

Salarlar Çin’de azınlık olarak yaşamaktadırlar. Sahip oldukları, dini ve etnik yapı bakımından hakim gruptan farklılaşmaktadırlar. Salarlar İslam inancını kendi çekirdek kültürü olarak görmeleriyle birlikte, hayatlarını tamamen bu din çerçevesinde yaşamaktadır. Salarlar kendilerini Müslüman olarak tanımlamaktadırlar. Dini inanç ve gereklilikleri gerektiği kadar yerine getirmektedirler ve bu konuda hassasiyet gösterdikleri görülmüştür. Bu durum Salarların milli kimliği ve milliyet bilincinde, düşünce yapılarında, hayat felsefelerinde, festival ve geleneklerinde güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Salarlar, dini inanç ve gelenekleri üzerindeki hassasiyeti sayesinde, kendi kültürel özellikleri günümüzde hala devam ettirebildikleri değerlendirilmektedir.

Salarların kendi kültürlerine özgü özellikleri en çok yemek kültürü, giyimi, mimari ve bayramları gibi adet ve geleneklerde görmektediriz. Salarların yemek kültürleri geleneksel kültürlerinden, buldukları coğrafyadan, dini ve toplumsal özelliklerden büyük ölçüde etkilenen uzun bir tarihsel süreçten geçerek günümüze gelmiştir. Salarlar İslam inancına bağlı olduklarından yemek kültürü tamamen İslamın yemek kurallarına uymaktadır.

Örneğin, Ramazan ve Kurban bayramlarında birbirilerine yiyecek ikram etme, bayram ziyaretleri, yemek yerken sağ el kullanma ve yemeklere Allah'ın ismi ile başlama gibi kültür mevcuttur. Salar yemek kültüründe Çin yemek kültürü ve Türk yemek kültürüne ait unsurlar bir arada bulunmaktadır. Günlük yemeklerinde ekme ve yoğurdun önemli bir yer tutması Türk yemek kültürünün izlerini taşıdığı bir göstergesidir. Yeşil çay içme ve çeşitli sebze tüketme vb. özellikleri ile de Çin yemek kültürüne özgü özellikler sıklıkla görülmektedir.

Salarların geleneksel kıyafetlerinin Orta Asya ve İslam kültürlerinin izlerini taşıdığı gözlemlenmiştir. Günümüzde, Salarların giyimleri modern haline gelmeye başladığı görülmektedir. Günümüzde geleneksel kıyafetler sadece sergi amacıyla ya da özel durumlarda kullanılmaktadır. Çoğu kişi için ise geleneksel kıyafetler sadece bir anı haline gelmiştir. Günümüzdeki Salarların giyimleri tamamen modern haline gelmektedir. Bu bakımdan, Çinlilerin giyimleri ile çok fark yoktur. Ama Salarların giyiminin en önemli unsuru din inançlarına özgü motiflerdir. Salarların giyimleri İslami kurallara ilişkin örnekler sunmaktadırlar. Günümüzde Salar kadınları genellikle başörtüsü takmaktadır. Erkek ise beyaz takke takmaktadır, mülakat yapan çoğun katılımında baş örtüsü ve beyaz takkeler gözlemlenmiştir.

Salarların bayram kültüründeki gelenekler Salarlar ile İslam inancı arasındaki yakın ilişkinin çok önemli bir göstergesidir: Çin'in kültür politikasından dolayı Salarlar kendi geleneklerine göre bayramları kutlamakta özgürdürler. Araştırmada Salarların en çok dini bayramları kutladıkları, Çin'in geleneksel bayramlarını örneğin Bahar Bayramını ve Sonbahar Ortası Bayramını ise genellikle kutlamadıkları gözlemlenmiştir. Ancak günümüzde büyük şehirde yaşayan Salarlar Bahar Bayramını da kutlamaya başladıkları yapılan görüşmelerde ifade edilmiştir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi dini inançlar Salarların yaşamlarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu durumun bir örneği de, mekânların ve evlerin dağılımında görülmektedir. Salarların evlerinin genellikle (dini açıdan da çok önemli bir mekan olan) cami çevresinde inşa edilmekte olduğu gözlemlenmiştir. Evler ise, geniş iç bahçelerinin bulunduğu, temiz ve çeşitli bitki ve çiçeklerin dikildiği zarif bir bahçeye sahiptir. İslam kültürünün etkisinden dolayı, Salarlar genellikle oturma odası duvarlarına Arapça hat eserlerini asmaktadırlar. Bu hatların içeriği çoğunlukla Allah ve peygamberlere övgü niteliğindedir. Evlerde, Kuran'da hayvan veya insan figürlerinin kullanılması yasak

olduğundan, özellikle portre ve hayvan resimleri kesinlikle kullanılmamaktadır. Ayrıca, Türkiyedeki gibi Salarlar da bahçeyi çok severler, bahçede çeşitli çiçek yetiştirmek açısından çok yeteneklidirler.

Şunhua ilçesi bir çok milliyetten toplumların bir arada yaşadığı bir alandır: Salarlar ve diğer milletler arasındaki ilişkide, farklı milletler arasındaki kültürel farklılıkların milletler arasındaki ilişki üzerinde büyük bir etkisi olduğu görülebilir. Birçok Salar hâkim gruptan arkadaşları olduğunu, onlarla iyi anlaştıklarını söylemektedirler. Salarlar, müslümanların çok az olduğu bir ülkede yaşamının getirisi olarak, gündelik hayatta pek çok Han Çinlilerle ilişki halindedirler. Kendilerini tanıyan ve algılayan insanlarla sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra Salarlar Han Çinliler ile komşuluğa olumlu yaklaşmaktadırlar. Salarlar ve Huiler aynı dine -İslam dini- inanmaktadır ve yaşam tarzları arasında büyük bir fark yoktur. Salarlar ile Huiler aynı dine inandıkları için aralarındaki sosyal ve kültürel ilişkiler oldukça yoğundur ve buna bağlı olarak iki millet arasındaki gerçekleştirilen evliliklerde sıkça görülmektedir Salarlar ve Tibetliler arasındaki ilişki nispeten yakındır. Salar ataları Şunhua 'ya ilk geldiğinde sayısı azdır ve milletin sayısını arttırmak için komşu Tibetliler ile evlilikler gerçekleştirmişlerdir. Tarihte Salarlar ve Tibetliler arasındaki yakın ilişkinin iki halk arasındaki etkileşimler üzerinde hala olumlu bir etkisi olduğu değerlendirilmektedir. Günümüzdeki Salarlar toplumunun, başka milliyetlere açık olan, her türlü temaslara genellikle, olumlu yaklaşan bir toplum olduğu mülakat sorulara verdikleri yanıtlardan anlaşılmıştır.

Salarların kendi dilleri, dinleri, yaşam tarzları, giyimleri ve evlilik kültürleri gibi kendilerine özgü özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler Salarların çevrelerindeki diğer etnik unsurlardan farklı olduğuna dair bir işaretir ve aynı zamanda toplumun milli kimlik algısı için önemli bir kriterdir. Salarlar Müslüman kimliğine çok önem vermekte ve kendilerini Müslüman olarak tanıtmaktadırlar. Aynı zamanda Çin'de azınlık milliyet olarak da yaşamaktadırlar. Görüşme yapılan kişilerin kimlik tanımlamalarına bakacak olursak, büyük çoğunluğu kendini Çin Cumhuriyeti nüfus cüzdanına sahip ve Çin Cumhuriyetine gönülden bağlı vatandaşlar olarak belirtmektedirler. Çin Cumhuriyeti kurulduktan sonra Millet Tanıtma İşleriyle 55 azınlığa resmi statü kazandırıldı ve bu azınlıklar sosyo-kültürel yapılarını kendi içlerinde özerk olarak sürdürebilmişlerdir. Salarlar da dini ve kültürel yapılarında kendi özelliklerine sahiptir ama Çin'in politikalarıyla birlikte kendi dili olan Salar Türk çesi yerine Çince 'ye geçmiştir. Yüzyıllar

boyunca karşılıklı olarak devam eden uzun süreli kültürel temaslar ve hakim kültürün uygulanan politikalar sonucunda Salarların kendi varlıklarını devam ettirdikleri ve hakim grubun kültüründen etkilendikleri değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- www.baike.baidu.com. (tarih yok). <https://baike.baidu.com/item/民族识别> 6 23, 2018 tarihinde <https://baike.baidu.com/item/民族识别> adresinden alındı
- www.gov.cn. (2018, 6 17). 6 17, 2018 tarihinde [www.gov.cn: http://www.gov.cn/test/2005-06/22/content_8406.htm](http://www.gov.cn/test/2005-06/22/content_8406.htm) adresinden alındı
- www.gov.cn.(2018, 6 22). 6 22, 2018 tarihinde [www.gov.cn:http://www.gov.cn/test/2006-04/14/content_254390.htm](http://www.gov.cn/test/2006-04/14/content_254390.htm) adresinden alındı
- www.stats.gov.cn. (2018, 6 27). www.stats.gov.cn: 6 27, 2018 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu:<http://www.stats.gov.cn/tjsj/pcsj/> adresinden alındı
- www.ctext.org. (2018, 7 12). www.ctext.org: 7 12, 2018 tarihinde <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=83421&searchu=%E6%92%92&remain=gb> adresinden alındı
- www.baike.baidu.com.(2018, 7 18). 7 18, 2018 tarihinde <https://baike.baidu.com/item/循化撒拉族自治县> adresinden alındı
- www.baike.com.(2018, 7 26).7 26, 2018 tarihinde <https://www.baike.com/wiki/循化县> adresinden alındı
- www.gov.cn.(2018, 8 04). 4 8, 2018 tarihinde http://www.gov.cn/test/2005-06/22/content_8406.htm adresinden alındı
- www.sara.gov.cn.(Tarih yok). State Administration for Religious Affairs of P.R.C:<http://www.sara.gov.cn/zwgk/17839.htm> adresinden alındı
- www.mafengwo.cn.(2018, 8 13). 13 8, 2018 tarihinde <http://www.mafengwo.cn/travel-news/222032.html> adresinden alındı
- www.theory.people.com.cn. (2019. 1 13). 13 1, 2019 tarihinde <http://theory.people.com.cn/GB/16107692.html> adresinden alındı.
- Bai, S. (1993). *Çin'in Genel Tarihi*. Halk Yayınevi: Shanghai. ISBN 7-208-00136-7.
- Celil, A.R. (2002). *Sarı Uygarların Sosyo-Kültürel yapısı*. (Basılmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Chang H.(2012). *Tarihsel aynadaki "Salarlar"*.(Basılmamış doktora tezi). Merkezi Milliyetler Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Pekin:102.

- Earley, P. ve Mosakowski, E.(2004). Cultural İntelligence, *Harvard Business review*.october 2004.
- Erdoğan, M. (1975). *Fars Atabegleri- Salgurlular*, Türk Tarih Kurumu:Ankara.
- Faruk S. (1999), Oğuzlar-Tarihleri-Boyteşkilatı-Destanları(Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları: İstanbul:332.
- Fei Xiaotong (2010). Salarların Yemekleri. Ma Chengjun (Ed.), *Milletler Küçük Adası-Yeni Yüzyıl Salar Araştırmaları-2001-2009*) . Milliyetler Yayınevi, Pekin:3.
- Feng, Min.(Ed.) (2000). *Şunhua Salar Özerk İlçesinde Kültürel Kaynakların Geliştirilmesi Üzerine Araştırma*. Xining: Çinghay Halk Yayınevi:164.
- Gelekçi, C. (2005). Çin'de Azınlık Gruplar. *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 220:83-88.
- Gong, Jinhan. (2016). *Şunhua Kayıtları. Cilt 5*. Çinghay Halk Yayınevi.Xining.
- GU Jiegang, Salarlar, Yüz Yıllık Salar Araştırmaları Yazıları ainian Salazu Yanjiu Wenji, *Qinghai Halk Yayınevi*, Xining 2004.
- Guo, Z., Zhang, E., Gu, B., & Wang, F.(2003). *Çin'in Doğum Kontrol Politikasından Onun Çeşitliliğine Bir Bakış*. Nüfus Araştırma. Cilt 27, Sayı 5:4-8.
- HAN Jianye, Tarihdeki Salar Dili—Salar Türk çesi, *Dil ve Çeviri*, 1989, 3.cilt.
- Han Jianye, Salar Türk çesinin Genel Bilgileri, *Ulusal Dil ve Kültür Araştırma Koleksiyonu*. Halk Yayınevi 2008.
- HAN Jianye, Modern Salar Türk çesi, *Ulusal Dil ve Kültür Araştırma Koleksiyonu*. Halk Yayınevi 2008.
- Han, Qiufu. (2010). Salarların Doğuya Göç Etmesine Dair Fikrim. Ma Chengjun(Ed.) *Milletler Küçük Adası-Yeni Yüzyıl Salar Araştırmaları-2001-2009*) . Milliyetler Yayınevi, Pekin:251.
- Han, Z. (1995). Salarların Menşei Hakkında. *Gansu Millet Araştırmaları*. Sayı 2.
- KOMSİYON. *Şunhua Salar Otonom ilçesi'nin Genel Durumu*. Halk Yayınevi, Pekin 2009:5-7.
- KONMİSYON, *Salarların Tarihine Giriş*, Halk Yayınevi, Pekin 2008:189.
- KOMİSYON, *Xunhua Salar Özerk İlçesinin Genel Bilgileri*, Zhonghua Kitap Yayınevi, Pekin 2001.

- Li Zhao. Kültürün Çoklu Renkleri: Salarların Tarihi ve Efsanelerinin Anlatı Hakkında Bir Çalışma. *Çinghay Eğitim Üniversitesi Dergisi*. 2007, Sayı 2.
- M. Kemal Özergin, 'Çağdaş Türk Topluluklarından Salarlar', *Türk Folklor Araştırmaları*, No 362, Eylül 1979, Cilt 19.
- MA Chengjun, Türkmenistan'ın Ziyareti—Dilin, Kökenin ve Diğerleri Hakkında Bir Araştırma, *Çinghay Halk Araştırmaları*, 2001(01).
- Ma Chengjun. Türkmenistan'ın Ziyaretinin Kaydı. *Çinghay Millet Araştırmaları*. 2001, Sayı 1.
- Ma Chengjun. Salarların Çalışması Hakkında Birkaç Soru. *Çinghay Millet Araştırmaları*, 2005, Sayı 2.
- Ma Jianxin. Salarların Geleneksel Evlerinin Çeşitleri, Süsleri ve Gelenekleri. *Çin Salarları*. 2017, Sayı 2:85.
- Ma Ming. Salarların Eski Konut Mimari Araştırma. *Çin Salarları*. 2017, Sayı 1. s 95-96.
- Ma Mingliang. Salarların Oluşumu ve İslam İlişkileri. *Çinghay Milletler Enstitüsü Dergisi/Sosyal Bilimleri*. 1984, Sayı 1.
- Ma Rong. (2004). *Etnik Sosyoloji: Sosyolojide Etnik İlişkiler Üzerine Bir Çalışma*. Pekin: Pekin Üniversitesi Yayınevi.
- MA Wei, Salar Kültürü ve Edebiyatı, *Dil ve Çeviri*, 2001, Sayı3.
- Ma Wei. Salarlar ve Tibetliler İlişkilerin Üzerine Araştırma. *Çinghay Milletler Enstitüsü Dergisi*. 1996, Sayı 1.
- Ma Wei. Salar Hanedanı ve Salarlar, *Çinghay Millet Araştırmaları*, 2008, Sayı 1.
- Ma Wei. Salarca'nın Tehlikeli Olan Durumu ve Sebepleri Hakkında Bir Araştırma. *Çinghay Milletleri Araştırmaları*. 2009, Sayı 1.
- Ma Wei. Karşılaştırmalı Bir Bakışta Salarca'nın Morfolojik Özellikleri. *Çin Salarları*. 2017, Sayı 2.
- Ma Xiaohong & Sun Chao. Çin'in 60 Yıllık Nüfus Politikası. *Pekin Sosyal Bilimler*. 2011, Sayı 2.
- Mehmet Ölmez, 'Oğuzların En Doğudaki Kolu: Salarlar ve Dilleri', *4. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı*, 26-28 Eylül 2009, Bildiri Kitabı, Kırım Simferopol(Akmescit)2009.
- Mi Yizhi.(2004). *Salarların Tarihi*. Sichuan Milliyetler Yayınevi, Chengdu.

- Mina War. Salarların Kökeni ve Oluşumu Üzerine Bir Araştırma. *Merkezi Milletler Üniversitesi Dergisi*, 2001, Sayı 6.
- Mu Shouqi. *Gansu Ningxia ve Qinghai'in Genel Tarihi*. Guangwen Kitap Yayınevi, 1929.
- Pye, Clifton. 1992. Language Loss among the Chilcotin. *International Journal of the Sociology of Language* 93:75-86.
- Ren Meie. Şunhua İlçesindeki Huiler. *Coğrafya Eğitimi*. 1936, Cilt 1:5.
- Sang Zhe. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan sonra Çince Karakterlerin Basitleştirilmesi ve Düzenlenmesi Üzerine bir Araştırması. *Jishou Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*. 2006 (06): 153-156.
- Sarıtaş, Eyüp. (2015). *Salar Türkleri Tarihi 1279-1911*. Demavend Yayınları.
- Shan Jinfeng & Hou Wenwen. Türkmenistan'daki İlk Ülke Çalışmaları Sempozyumunun Özeti. *Çin Salarları*, 2017, Sayı 1.
- Shao Jingmin. *Modern Çince Genel Giriş*. Shanghai Eğitim Yayınevi. 2001.
- Sheng Yuping. Geçmiş Yüzyılda Salarların Kökeni Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme. *Çinghay Sosyal Bilimler*, 2012, Sayı 5.
- Smith, A. D. (1994). *İstanbul. Milli Kimlik*. İletişim Yayınları.
- Tan Xiaoxia. Bugünkü Salarların Hayatı. Ma Chengjun(Ed.) *Milletler Küçük Adası-Yeni Yüzyıl Salar Araştırmaları-2001-2009* . Milliyetler Yayınevi, Pekin 2010:727.
- Turamet Abdullah. Uygurca ve Salarca İlişkileri. *Çin Salarları*. 2017, Sayı 2:122.
- Yang Dixin, Çinghay Salarların Gelenekleri ve Dili. *Yeni Kuzeybatı*, 1945.
- Yang Jun. "Huihui" İsimlerin Kökeni Bir Araştırması. *Hui Araştırmaları*. 2005 (01): 35-41.
- Yang Wenjong.(2007). *Etkileşim, Devreye Alma ve Yeniden Yapılanma: Kuzeybatı Çin'deki Hui Topluluğu ve Kültürel Değişimleri Üzerine Bir Araştırma*. Pekin: Millet Yayınevi:161.
- Yin Cuo. Çinghay Eyaletinin Doğum Kontrol Politikaları ve Düzenlemeleri Hakkında Bir Çalışma. *Çinghay Eyaletinin Doğum Eğitim Merkezi*.1994.
- Yuan Hanedanlığının Tarih Kayıtları, *Cilt202*, 《Shi Lao Zhuan》 .

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433 - 2946

08 EYL 2017

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 14.07.2017 tarih ve 438 sayılı yazınız.

Enstitünüz Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi **Yonghua LI**'nin **Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ** danışmanlığında yürüttüğü “Çin’de Yaşayan Salarlar’ın Sosyo-Kültürel Yapıları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 15 Ağustos 2017 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 05/02/2019

Tez Başlığı / Konusu: ÇİN'DE YAŞAYAN SALARLARIN SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin, 05/02/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5.. 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

05.02.2019

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: YONGHUA LI
Öğrenci No: N15120578
Anabilim Dalı: Türkiyat Araştırmaları
Programı: Türkiyat Araştırmaları
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR

Prof.Dr.Cahit Gelekçi

HACETTEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF TURKISH STUDIES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF TURKISH STUDIES
TO THE DEPARTMENT OF TURKISH STUDIES

Date: 05/02/2019

Thesis Title / Topic: A ATUDY OF THE SOCIO-CULTURAL STRUCTURES OF THE SALARS IN CHINA

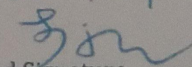
According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 05/02/2019 for the total of 94 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 5%.

Filtering options applied:

1. Approval and Decleration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Turkish Studies Institute Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

05.02.2019

Date and Signature

Name Surname: YONGHUA LI

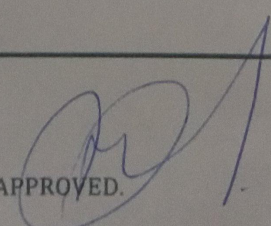
Student No: N15120578

Department: TURKISH STUDIES

Program: TURKISH STUDIES

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Cahit Gelekçi

ÇİN'DE YAŞAYAN SALARLAR'IN SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ORIJINALLIK RAPORU

%5

BENZERLİK ENDEKSİ

%4

İNTERNET
KAYNAKLARI

%1

YAYINLAR

%2

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.wikizero.net

İnternet Kaynağı

%1

2

ismailhakkialtuntas.com

İnternet Kaynağı

%1

3

dergipark.ulakbim.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%1

4

dusundurensozler.blogspot.com

İnternet Kaynağı

<%1

5

tr.wikipedia.org

İnternet Kaynağı

<%1

6

tr.cyclopaedia.net

İnternet Kaynağı

<%1

7

www.yusufdemir.net

İnternet Kaynağı

<%1

8

acikarsiv.ankara.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1